

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

TREĆI ODJEL

PREDMET IRSKA PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

(Zahtjev br. 5310/71)

PRESUDA
(Revizija)

STRASBOURG

20. ožujka 2018.

Ova će presuda postati konačna pod okolnostima utvrđenima u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva (zahtjev za revizijom presude od 18. siječnja 1978.),

Europski sud za ljudska prava (Treći odjel), zasjedajući u Vijeću u sastavu:

Helena Jäderblom, *predsjednica*,

Branko Lubarda,

Luis López Guerra,

Helen Keller,

Dmitry Dedov,

Síofra O'Leary, *suci*,

Robert Reed, *ad hoc sudac*,

i Stephen Philips, *tajnik Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 6. veljače 2018. godine,

donosi sljedeću presudu koja je usvojena na navedeni datum:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 5310/71) protiv Vlade Velike Britanije i Sjeverne Irske („tužena Vlada“) koji je Vlada Irske („Vlada podnositeljica zahtjeva“) podnijela Europskoj komisiji za ljudska prava („Komisija“) na temelju bivšeg članka 24. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija“) dana 16. prosinca 1971. godine. Komisija je donijela izvješće 25. siječnja 1976. godine. Predmet je upućen Sudu od strane Vlade podnositeljice zahtjeva.

2. U presudi donesenoj 18. siječnja 1978. godine (dalje u tekstu: prvobitna presuda) Sud je, u mjeri u kojoj je to relevantno u kontekstu ovog zahtjeva za revizijom, odlučio da je uporaba pet tehnika ispitivanja u kolovozu i listopadu 1971. godine predstavljala praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, protivno članku 3. Konvencije, te da spomenuta uporaba navedenih pet tehnika nije predstavljala praksu mučenja u smislu članka 3. (vidjeti stavke 165.-169. u nastavku i točke 3. i 4. izreke prvobitne presude).

3. Dana 4. prosinca 2014. Vlada podnositeljica zahtjeva obavijestila je Sud da je tek 4. lipnja 2014. godine saznala za dokumente koji su po svojoj prirodi mogli imati odlučujući utjecaj na presudu Suda u odnosu na članak 3. Konvencije da su bili poznati Sudu u vrijeme donošenja presude. U skladu s tim, zatražila je reviziju presude u smislu Pravila 80. Poslovnika Suda.

4. Vladu podnositeljicu zahtjeva zastupao je njezin zastupnik, g. P. White iz Ministarstva vanjskih poslova i trgovine. Tuženu Vladu zastupao je njezin zastupnik, g. P. McKell iz Ministarstva vanjskih poslova i poslova Commonwealtha.

5. Na temelju pravila 109. stavaka 1. i 2. Poslovnika Suda, koje se bavi zahtjevima za revizijom presude donesene prije stupanja na snagu Protokola br. 11. Konvencije, predsjednik Suda dodijelio je predmet u rad Prvom odjelu

Suda i, nakon promjene u sastavu Suda, Trećem odjelu. U Vijeću sastavljenom u okviru tog Odjela u skladu s Pravilom 109. stavkom 3. bili su po službenoj dužnosti suci Siofra O'Leary, sutkinja izabrana u ime Irske, Paul Mahoney, sudac izabran u ime Ujedinjenog Kraljevstva (članak 27. stavak 2. Konvencije i Pravilo 109. stavak 3. točka (b)) i Luis López Guerra, predsjednik Odjela (Pravilo 109. stavak 3. točka (a)). Ostali članovi vijeća koje određuje predsjednik odjela ždrijevom iz reda članova dotičnog odjela bili su sutkinja Helena Jäderblom, sudac Dmitry Dedov, sutkinja Helen Keller i sudac Johannes Silvis. Nakon toga se sudac Mahoney povukao iz vijeća (Pravilo 28.). Predsjednik je sukladno tome imenovao Lorda Reeda za *ad hoc* suca (Pravilo 29. u vezi s Pravilom 109. stavkom 3. točkom (b)). Suca Silvisa, čiji je mandat završio 31. kolovoza 2016. godine, zamijenio je sudac Branko Lubarda, sudac zamjenik. Dana 1. veljače 2017. sudac Jäderblom naslijedio je suca Lópezu Guerru kao predsjednik Odjela.

6. Vijeće je 22. ožujka 2016. razmotrilo zahtjev za revizijom i odlučilo ga dostaviti tuženoj Vladi na očitovanje. Očitovanje je primljeno 15. prosinca 2016. godine. Odgovor na očitovanje od strane Vlade podnositeljice zahtjeva primljen je 20. veljače 2017. godine. Na zahtjev tužene Vlade, predsjednik je odobrio drugi krug očitovanja. Očitovanje tužene Vlade zaprimljeno je 13. travnja 2017. godine, a odgovor na očitovanje Vlade podnositeljice zahtjeve 8. svibnja 2017. godine.

7. Dana 18. siječnja 2018. predsjednik Suda, na temelju naloga predsjednika Europske komisije za ljudska prava od 29. listopada 1999. godine, odlučio je ukinuti ograničenja povjerljivosti u odnosu na transkripte postupka pred Komisijom, koje su redigirale dvije Vlade, na koje stranke izravno upućuju u svojim očitovanjima u ovom postupku revizije. Toj je odluci priložen raspored redigiranih dokumenata.

ZAHTJEV ZA REVIZIJOM

8. Vlada podnositeljica zahtjeva zatražila je reviziju presude Suda od 18. siječnja 1978. u smislu da je uporaba pet tehnika ispitivanja potpuno predstavljala praksu ne samo nečovječnog i ponižavajućeg postupanja već mučenja u smislu članka 3. Konvencije.

I. POSTUPAK PRED KOMISIJOM

A. Rasprave pred Komisijom

9. Komisija je u prvobitnom postupku, između ostalog, izvela dokaze saslušanjem svjedoka. Kratki sažetak saslušanja svjedoka, u mjeri u kojoj je to mjerodavno u ovom predmetu, naveden je u nastavku.

10. U odnosu na pet tehnika, izaslanici Komisije su na raspravama održanim od 26. do 29. studenoga 1973. godine saslušali dvojicu muškaraca na koje je primijenjeno tih pet tehnika, g. P.C. i g. P.S. (koji se navode kao T 13 i T 6 u izvješću Komisije). Oni su opisali tjelesne i duševne posljedice koje je uporaba pet tehnika imala na njih kad su bile primijenjene te psihičke poremećaje od kojih su nakon toga patili. Izaslanici Komisije također su saslušali dr. M., psihijatra i neurologa (koji se navodi kao dr. 1 u njezinom izvješću) koji je pregledao oba muškarca ubrzo nakon što se pet tehnika primijenilo na njih u kolovozu 1971. godine i koji je drugi put pregledao P.S. u kolovozu 1972. godine. Komisija ga je pozvala kao vještaka. Utvrdio je da se P.C. oporavio, ali je uočio aktivne psihičke simptome kod P.S. koji su i dalje postojali kad ga je drugi put pregledao. Bilo mu je teško dati bilo kakvo dugoročno predviđanje. Vlada podnositeljica zahtjeva pozvala je još dva psihijatrijska vještaka, profesore Dalya i Bastiaansa. Prvi od navedenih, koji je također pregledao oba muškarca, nije se složio s dr. M. Ustanovio je da obojica muškaraca i dalje pate od naknadnih psihičkih posljedica i da će iste i dalje posebice utjecati na P.S. Profesor Bastiaans smatrao je da su se teške dugoročne posljedice mogle očekivati u oba predmeta.

11. Dr. L. (koji se navodi kao dr. 5 u izvješću Komisije), psihijatrijski vještak kojeg je pozvala tužena Vlada, prvi je put saslušan na raspravi održanoj 15. lipnja 1974. godine. Bio je dugo ispitivan o tjelesnim i duševnim posljedicama i mogućim naknadnim posljedicama koje je uporaba pet tehnika imala na dvojicu muškaraca. Obojicu ih je pregledao u veljači/ožujku i ponovno u prosincu 1973. godine, kao vještak za tuženu Vladu u kontekstu parničnih postupaka za naknadu štete koji su bili u tijeku pred sudovima u Sjevernoj Irskoj. Utvrdio je da su patili od akutnih psihijatrijskih simptoma u razdoblju u kojem je na njih primijenjeno tih pet tehnika. Sve naknadne posljedice bile su smanjene, a ne teške i djelomično su bile posljedica životnih uvjeta u Sjevernoj Irskoj.

12. Dr. L. drugi je put saslušan 18. siječnja 1975. godine. Toga je dana bio opsežno ispitan o svojoj stručnoj pozadini i iskustvu. Zatim je dao iskaz o općim posljedicama koje nastaju uporabom pet tehnika kod osoba koje su im bile podvrgnute. Nije se složio sa stajalištima koja su iznijeli profesori Daly i Bastiaans, te je iznio vlastito stajalište da uporaba pet tehnika ne bi prouzročila trajnu štetu. Nadalje, postavljena su mu pitanja u vezi s iznosima koje su žrtve pet tehnika primile putem nagodbe u gore navedenom domaćem postupku, a osobito jesu li ti visoki iznosi ukazivali na ozbiljnost posljedica tih pet tehnika i time bili neusklađeni sa stajalištima koje je iznio. Smatrao je da bi iznosi bili puno veći da su posljedice bile onakve kako su ih opisali profesori Daly i Bastiaans.

B. Izvješće Komisije

13. Izvješće Komisije od 25. siječnja 1976. godine sadrži sljedeći tekst koji se odnosi na utvrđivanje činjenica i njezino mišljenje o uporabi pet tehnika (vidjeti str. 395.-402.):

„3. UTVRĐIVANJE ČINJENICA

Predmeti T.13 i T.6.

Opće napomene

Vlada podnositeljica zahtjeva dostavila je predmete osmero ljudi u kojima je navedena uporaba pet tehnika, a ponekad i drugi oblici zlostavljanja. Komisija je razmotrila ilustrativne predmete T.13 i T.6. Tvrdnje u vezi s T.6 odnose se i na pet tehnika i na druge oblike navodnog zlostavljanja, dok se tvrdnje u vezi s T.13 odnose samo na pet tehnika.

Oba su predmeta bila među jedanaest predmeta koje je istraživao Comptonov odbor. Međutim, ni T.13 niti T.6 nisu dali iskaze pred Odborom koji je utemeljio svoje nalaze na usmenom iskazu osoba koje su nadzirale operacije u centru i medicinskog službenika koji je bio stacioniran tamo, kao i na različitoj medicinskoj dokumentaciji, fotografijama u boji i evidenciji o hranjenju (vidjeti Comptonovo izvješće, stavci 54. i 55., str. 14).

Izaslanici Komisije saslušali su oba svjedoka predmeta koji su detaljno dali svoje iskaze, a unakrsno ih je ispitala i tužena Vlada. Pred sobom su imali izvatke iz časopisa liječničkog povjerenstva u zatvoru Crumlin Road, izvješća o zdravstvenim pregledima na dolasku i odlasku iz centra za ispitivanje i fotografije u boji T.6, kao i različita izvješća psihijataru koji su također dali usmene iskaze.

Međutim, izaslanici nisu mogli saslušati usmene iskaze pripadnika sigurnosnih snaga u vezi s tvrdnjama o centru za ispitivanje. Prije svega, nisu bili dostupni svjedoci koji su bili prisutni u tom centru. Drugo, tužena Vlada izjavila je na saslušanju svjedoka u Soli u siječnju 1975. godine da su svi njihovi svjedoci sada dobili upute da ne odgovaraju ni na kakva pitanja o pet tehnika i njihovoj uporabi na temelju toga što je uporaba takvih tehnika prekinuta i što je to uključivalo sigurnosna pitanja. Taj „embargo“ na dokaze također se odnosio na pitanja povezana sa „seminarom“ koji je u travnju 1971. godine u Sjevernoj Irskoj održao engleski Centar za analizu obavještajnih podataka za članove RUC-a [Kraljevsko ulstersko redarstvo], gdje se uporaba tih tehnika podučavala usmenim putem (vidjeti Izvješće Parker, Manjinsko izvješće, stavak 6. na str.12.; također svjedoka 13G u VR 6, str. 190. *et seq.*).

Komisija ne smatra potrebnim nastaviti s rješavanjem tog pitanja. Uvjerila se da se pet metoda ispitivanja koje su javno upotrebljavane u izvanrednim situacijama na različitim drugim mjestima prije nego što su upotrijebile u Sjevernoj Irskoj 1971. godine (vidjeti izvješće Parker, Većinsko izvješće, st. 10. na str. 3 [..]) primijenilo na dva svjedoka predmeta u ovome predmetu. Nadalje se uvjerila da je u travnju 1971. godine engleski Centar za analizu obavještajnih podataka održao „seminar“.

Tijek događaja

Dokazi pred Komisijom potvrđuju navode svjedoka predmeta i potvrđuju nalaz Comptonovog odbora u pogledu tijeka događaja za osobe podvrgnute pet tehnika.

T.13 i T.6 bili su, zajedno s ostalima, uhićeni u ranim jutarnjim satima 9. kolovoza 1971. godine i dovedeni u kamp Magilligan, koji je bio jedan od tri regionalna pritvorna

centra uspostavljena za primanje uhićenih osoba. Tamo su držani dva dana i, nakon što su izabrani za posebna ispitivanja, 11. kolovoza 1971. godine odvedeni su u nepoznati centar za ispitivanje. Po dolasku u centar bili su pregledani od strane liječnika, a u jednoj su fazi bili odvedeni helikopterom na drugo mjesto gdje im je uručeno rješenje o određivanju pritvora. Odvedeni su natrag u centar gdje su detaljno ispitani i podvrgnuti pet tehnika na sljedeći način:

a. Stajanje uza zid - svjedoci su opisali kako su stajali raširenih nogu uza zid, s prstima visoko iznad glave uza zid, s nogama raširenim i stopalima prema natrag, zbog čega su morali stajati na nožnim prstima s težinom tijela uglavnom na prstima (stresni položaj). Bili su prisiljeni ostati u tom položaju. Nije moguće utvrditi točno trajanje vremena tijekom kojeg su svjedoci morali stajati. Oba svjedoka su rekla su da su izgubili osjećaj za vrijeme, ali da je moralo proći puno sati. Comptonov odbor, prilikom opisivanja položaja kao drukčijeg, ustanovio je da je T.13 stajao uza zid tijekom razdoblja od ukupno 23 sata, a T.6 29 sati.

b. Pokrivanje glave kapuljačom: crna ili mornarsko plava vreća stavljena je na glave svjedoka. U početku im je bila na glavi cijelo vrijeme, osim tijekom ispitivanja, ali je kasnije T.13 bilo dopušteno skinuti je kad je bio sam u prostoriji, pod uvjetom da se okrene prema zidu.

c. Buka – prilikom čekanja na ispitivanje svjedoci su držani u prostoriji u kojoj je bila neprekidna glasna i pištava buka.

d. San – prilikom čekanja na ispitivanje svjedocima je bio uskraćen san, ali nije bilo moguće utvrditi tijekom kojeg razdoblja je svaki svjedok bio bez sna.

e. Hrana i piće – svjedoci su bili podvrgnuti smanjenim obrocima tijekom boravka u centru i dok čekaju na ispitivanje. Nije bilo moguće utvrditi u kojoj su im mjeri smanjeni obroci i je li im bila ponuđena hrana i piće, ali su je odbili uzeti.

Svjedoci su bili u centru od 11. do 17. kolovoza 1971. godine, kada su bili prebačeni u zatvor Crumlin Road u skladu s rješenjem za određivanje pritvora.

T.13 i T.6 su 1971. godine pokrenuli domaći postupak za naknadu štete za nezakonito zatvaranje i za zlostavljanje, a njihova su potraživanja namirena 1973. i 1975. godine u iznosu od 15.000 £ i 14.000 £.

Tjelesne i duševne posljedice koje proizlaze iz uporabe tehnika

(i) Tjelesne posljedice

Komisija se uvjerila iz iskaza da su svjedoci izgubili na težini kao posljedica njihova pritvora u nepoznatom centru za ispitivanje i uporabe pet tehnika. Nadalje, utvrđeno je da je, osobito tehnika stajanja uza zid, uzrokovala fizičku bol prilikom primjene, ali da je bol prestala kad osoba više nije bila u tom položaju.

(ii) Duševne posljedice

Sami svjedoci su opisali osjećaje tjeskobe i straha, kao i dezorijentacije i izolacije tijekom vremena kada su bili podvrgnuti tehnikama, ali i kasnije. Međutim, intenzitet takvih osjećaja bio je različit u odnosu na T.13 nego u odnosu na T.6, kao rezultat razlika u njihovoj osobnosti. Slijedom toga, na T.13 je snažnije utjecala primjena tehnika nego na T.6.

S druge strane, psihijatri se uvelike nisu međusobno slagali s naknadnim posljedicama liječenja i prognozom za oporavak. Profesori Daly i Bastiaans smatrali su da će oba svjedoka još dugo vremena imati znatne smetnje što je vidljivo iz napada depresije, nesаницe i općenito neurotičnog stanja nalik onome koji se uočava kod žrtvama

nacističkih progona. Doktori 5 i 1 smatrali su da su akutni psihički simptomi koji su se javili kod svjedoka tijekom ispitivanja bili mali i da je njihova postojanost bila rezultat svakodnevnog života u Sjevernoj Irskoj za bivšeg pritvorenika koji obavlja svoj posao putujući na različite lokacije. Ni u kojem smislu se iskustva svjedoka ne bi mogla usporediti s iskustvima žrtava nacističkog progona.

Na temelju tih iskaza Komisija ne može utvrditi točan stupanj naknadnih psihičkih posljedica koje bi uporaba tih pet tehnika mogla imati na te svjedoke ili općenito na osobe koje su im bile podvrgnute. Uvjerila se, međutim, da se, ovisno o osobnosti dotične osobe, okolnostima u kojima se našla i uvjetima svakodnevnog života u Sjevernoj Irskoj u mjerodavno vrijeme, neke naknadne posljedice koje proizlaze iz primjene tehnika ne mogu isključiti.

Nalazi Komisije

Pet tehnika ispitivanja bilo je upotrijebljeno u kolovozu 1971. godine na T.13 i T.6. Primjenjivane su prije, između i tijekom ispitivanja, ali ne nakon prestanka ispitivanja. To znači da su dotične osobe bile podvrgnute tehnikama tijekom najmanje četiri, možda i pet dana. Točno vrijeme nije bilo moguće utvrditi. Komisija se uvjerila da su ukupna razdoblja tijekom kojih su dva svjedoka stajala uza zid [bila] 23 odnosno 29 sati. Određeni stupanj sile upotrijebljen je kako bi pritvorenici stajali uza zid u traženom položaju koji je izazivao fizičku bol i iscrpljenost. Traženi položaj bio je stresni položaj, a ne normalni položaj potreban za pretraživanje osobe, iako se ne može smatrati da dokazuje da je prisilni stresni položaj trajao cijelo vrijeme dok su stajali uza zid.

Nijedna tjelesna ozljeda nije proizašla iz primjene tehnika kao takvih, ali je izazvala niz akutnih psihičkih simptoma. Ne može se isključiti mogućnost da kod određenih osoba neki od tih simptoma i dalje postoje neko vrijeme nakon toga.

Naknada štete koji im je dosuđena na temelju nagodbi na sudu predstavlja značajne iznose i, iako ni u jednoj nagodbi nije moguće reći koji je dio bio plaćen s obzirom na to potraživanje, može se pretpostaviti da je veći dio tog iznosa dosuđen u odnosu na tvrdnje o zlostavljanju uključujući primjenu pet tehnika, uzimajući u obzir iznose koje sudovi obično dosuđuju za potraživanja za napad u usporedbi s iznosima koji se obično dosuđuju za potraživanja za nezakonito zatvaranje.

4. MIŠLJENJE KOMISIJE

U ovome se predmetu Komisija poziva da izrazi mišljenje o tome je li kombinirana primjena pet tehnika u predmetima T.13 i T.6 i u ostalim predmetima navedenim u Comptonovom izvješću praksa suprotna članku 3. Konvencije.

Kao što je već rečeno, pitanje prakse nije sporno, jer je tužena Vlada priznala da je odobrila uporabu pet tehnika te je stoga Komisija utvrdila postojanje prakse u svojoj odluci o dopuštenosti predmeta.

S druge strane, pitanje je li uporaba pet tehnika uzetih zajedno predstavljala povredu članka 3. Konvencije još uvijek nije riješeno između stranaka.

Komisija je stoga razmotrila pitanje je li, u svjetlu razmatranja o tumačenju gore navedene odredbe (str. 376.-379.), pet tehnika bilo u skladu s člankom 3. Konvencije. Pritom je također uzela u obzir određene izjave i pravne tekstove koji, čini se, rasvjetljuju vrstu postupanja od kojeg članak 3. Konvencije treba štititi, te su relevantne za pojedine činjenice utvrđene u ovom dijelu ovog predmeta.

S tim u svezi, najprije je uzela u obzir pripremljene radnje Konvencije, a osobito prijedlog g. Cocksa (Ujedinjeno Kraljevstvo) na plenarnoj sjednici Savjetodavne skupštine Vijeća Europe 9. rujna 1949. godine da se izmijeni nacrt Preporuke za

Konvenciju o ljudskim pravima. Gospodin Cocks je predložio dodavanje članku 2. stavku 1. Preporuke, u kontekstu zaštite sigurnosti osoba, sljedeći tekst:

„Posebice se nitko ne smije podvrgnuti bilo kakvom obliku sakaćenja ili sterilizacije ili bilo kakvom obliku mučenja ili premlaćivanja. Niti smije biti prisiljen uzimati lijekove niti mu se isti smiju dati bez njegova znanja i suglasnosti. Niti smije biti podvrgnut zatvaranju uz pretjeranu svjetlost, tamu, buku ili tišinu koja bi prouzročila duševnu patnju“ (*Collected Edition of the 'Travaux Préparatoires'*, sv. I., str. 116./117.).“

Ovaj prijedlog kasnije je povučen jer se smatralo da je g. Cocks želio ukazati na nešto što je u biti već bilo obuhvaćeno u općem izričaju članka 5. Deklaracije UN-a koji odgovara članku 3. Konvencije. Unatoč tome, u Skupštini je bilo dogovoreno da se bit onoga što je g. Cocks naglasio u svojem amandmanu treba pronaći u Konvenciji (vidjeti debatu u *'Collected Edition'*, sv. I., str. 153.-154.).

Komisija je nadalje uzela u obzir Ženevske konvencije iz 1949. godine na koje se Lord Gardiner također pozivao u Izvješću Parker. Naravno, jasno je da glavne odredbe navedenih konvencija nisu izravno primjenjive na pritvorenike u Sjevernoj Irskoj. Unatoč tome, one sadrže odredbe koje se odnose na istražne postupke i mogu biti relevantne u smislu da predstavljaju opća načela međunarodnog prava u odnosu na njih i postupanje prema zatvorenicima općenito.

Tako članak 13. Treće ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima zabranjuje sve radnje koje uzrokuju smrt ili dovode u ozbiljnu opasnost zdravlje zatvorenika. Posebno se spominju akti zastrašivanja i vrijeđanja. Što se tiče postupaka ispitivanja, u članku 17. stavku 4. navodi se: „Nad ratnim zarobljenicima ne smije se vršiti nikakvo fizičko ili mentalno mučenje, niti ikakva prisila da bi se od njih dobile informacije bilo koje vrste. Zarobljenicima koji odbiju odgovarati ne smije se prijetiti, ne smiju se vrijeđati, niti mogu biti izloženi bilo kakvom neugodnom ili nepovoljnom postupku.“

Četvrta ženevska konvencija o zaštiti civila propisuje u članku 89. da zarobljenici moraju dobiti dovoljno obroka kako bi se održali u dobrom zdravlju. Članak 118. stavak 2. glasi: „Zabranjeno je svako zatvaranje u prostorije koje nisu osvijetljene dnevnim svjetlom i, općenito, svaki oblik okrutnosti“. Prema članku 119. stavku 2., disciplinske mjere ne smiju biti „nečovječne, surove ili opasne po zdravlje zarobljenika“.

Što se tiče pet tehnika u ovome predmetu, Komisija smatra da bi trebala izraziti mišljenje samo o tome jesu li ili ne načini na koji su se ovdje primjenjivale, odnosno u kombinaciji jedne s drugima, bili protivni članku 3. Primjećuje da se uskrata sna ili smanjenje jela, u slučaju da su se razmatrale odvojeno, možda ne bi smatrale postupanjem koje je zabranjeno člankom 3. Umjesto toga, to bi ovisilo o okolnostima i svrsi te bi uvelike bilo pitanje težine.

U ovom predmetu pet tehnika primijenjenih zajedno bilo je osmišljeno da se osobi uzrokuje teški duševni i fizički stres, uzrokujući tešku patnju, kako bi se dobile informacije od nje. Istina je da sve metode ispitivanja koje nadilaze puko postavljanje pitanja mogu stvoriti određeni pritisak na dotičnu osobu, ali se ne mogu, samom tom činjenicom, nazivati nečovječnim. Mora se različito gledati na tih pet tehnika nego na navedene metode.

U usporedbi s nečovječnim postupanjem o kojem se ranije raspravljalo (str. 376. *seq.*), stres uzrokovan primjenom pet tehnika nije samo različit po težini. Kombinirana primjena metoda koje sprečavaju uporabu osjetila, osobito oči i ušiju, izravno utječe na osobnost, kako fizički tako i psihički. Volja da se odupru ili da popuste ne može, pod takvim uvjetima, biti formirana ni sa kojim stupnjem neovisnosti. Oni koji su

najotporniji mogu popustiti u ranoj fazi kada se podvrgnu ovoj sofisticiranoj metodi da se slomi ili čak eliminira volja.

Upravo je taj karakter kombinirane uporabe pet tehnika onaj koji, prema mišljenju Komisije, predstavlja povredu članka 3. Konvencije u obliku ne samo nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, nego i mučenja u smislu te odredbe.

Doista, sustavna primjena tehnika u svrhu poticanja osobe da iznese informacije blisko nalikuje metodama sustavnog mučenja koje su bile poznate tijekom godina. Iako pet tehnika - također zvanih „dezorijentirajuće“ ili tehnike „uskraćivanja podražaja“ - ne moraju nužno uzrokovati nikakve teške naknadne posljedice, Komisija u njima vidi moderan sustav mučenja koji spada u istu kategoriju kao i oni sustavi koji su primjenjivani u prošlim vremenima kao način dobivanja informacija i priznanja.

ZAKLJUČAK

Komisija je mišljenja, jednoglasno, da je kombinirana uporaba pet tehnika u predmetima pred njom predstavljala praksu nečovječnog postupanja i mučenja protivnu članku 3. Konvencije.“

II. SUDSKA PRESUDA OD 18. SIJEČNJA 1978.

14. Što se tiče utvrđivanja činjenica u odnosu na navode o zlostavljanju, Sud je izjavio kako slijedi:

„III. NAVODI O ZLOSTAVLJANJU

A. Uvod

92. Kao što je navedeno gore u stavcima 39. i 41., 9. kolovoza 1971. godine i nakon toga, brojne osobe u Sjevernoj Irskoj su uhićene i odvedene u pritvor od strane sigurnosnih snaga koje su djelovale u skladu s ovlastima u izvanrednim situacijama. Uhićene osobe su ispitivane, obično od strane članova RUC-a, kako bi se utvrdilo trebaju li biti pritvorene i/ili se od njih trebaju prikupiti informacije o IRA-i. Sveukupno, policija je obradila oko 3.276 osoba u raznim pritvornim centrima od kolovoza 1971. do lipnja 1972. godine. U srpnju 1972. godine pritvorni su centri zamijenjeni policijskim uredima u Belfastu i vojarnama u Ballykellyu.

93. Vlada podnositeljica zahtjeva iznijela je navode o zlostavljanju u odnosu na prvobitna uhićenja i naknadna ispitivanja. Vlada podnositeljica zahtjeva dostavila je Komisiji pisane dokaze u odnosu na 228 predmeta koji se tiču incidenta između 9. kolovoza 1971. i 1974. godine.

O postupku koji je uslijedio radi utvrđivanja činjenica (članak 28. podstavak (a) Konvencije) odlučivala je Komisija, a stranke su ga prihvatile. Komisija je detaljno razmotrila medicinska izvješća i usmene iskaze 16 „ilustrativnih“ predmeta koje je na njezin zahtjev odabrala Vlada podnositeljica zahtjeva. Komisija je razmotrila još 41 predmet (tzv. „41 predmet“) za koji je primila medicinska izvješća i zatražila pisane komentare; referirala se na preostale predmete.

Priroda dokaza koje su podnijele dvije Vlade i postupak koji je Komisija slijedila u istrazi takvih dokaza detaljno su navedeni u izvješću Komisije. Komisija je zaključila da ni svjedoci sigurnosnih snaga niti svjedoci predmeta koje je dovela Vlada podnositeljica zahtjeva nisu dali točne i potpune prikaze o tome što se dogodilo. Slijedom toga, kada su navodi o zlostavljanju bili sporni, Komisija je tretirala kao „najvažniji objektivni dokaz“ medicinske nalaze koji nisu bili osporavani kao takvi.

Slijedeći prikaz događaja temelji se na informacijama navedenim u izvješću Komisije i drugim dokumentima pred Sudom.

94. Da bi se zaštitio identitet određenih osoba, osobito svjedoka, objavljena verzija izvješća Komisije (vidjeti stavak 7. gore) uključivala je izmjene u izvornom tekstu; te su promjene uglavnom bile u obliku označavanja takvih osoba slovima i/ili brojkama.

95. Komisija je grupirala predmete u pet kategorija, prema mjestu gdje se navodi da je vršeno zlostavljanje, odnosno:

- (1) neidentificirani centar ili centri za ispitivanje;
- (2) Palace Barracks, Holywood;
- (3) Girdwood Park Barracks;
- (4) Regionalni pritvorni centar Ballykinler; i
- (5) razna druga mjesta.

B. Neidentificirani centar ili centri za ispitivanje

96. Dvanaest osoba uhićenih 9. kolovoza 1971. godine i dvije osobe uhićene u listopadu 1971. godine izdvojene su i odvedene u jedan ili više neidentificiranih centara. Tamo, između 11. i 17. kolovoza te 11. i 18. listopada, bile su podvrgnute obliku „detaljnog ispitivanja“ koje je uključivalo kombiniranu primjenu pet konkretnih tehnika.

Te metode, koje se ponekad nazivaju „dezorijentirajuće“ ili tehnike „uskraćivanja podražaja“, nisu upotrijebljene ni u kojem drugom predmetu osim u četrnaest gore navedenih predmeta. Iz utvrđivanja činjenica od strane Komisije proizlazi da su se tehnike sastojale od:

(a) stajanje uz zid: prisiljavanje pritvorenika da u trajanju od nekoliko sati stoje u „stresnoj poziciji“, opisano od strane onih koji su bili tome podvrgnuti kao „stajanje raširenih nogu uz zid, s prstima visoko iznad glave uz zid, s nogama raširenim i stopalima prema natrag, zbog čega su morali stajati na nožnim prstima s težinom tijela uglavnom na prstima“;

(b) pokrivanje glave kapuljačom: stavljanje crne ili mornarsko plave vreće na glave pritvorenika i, barem u početku, držanje vreće na glavi cijelo vrijeme, osim tijekom ispitivanja;

(c) izlaganje buci: prilikom čekanja na ispitivanje, držanje pritvorenika u prostoriji u kojoj je bila neprekidna glasna i pištava buka;

(d) uskrata sna: prilikom čekanja na ispitivanje, uskrata sna pritvorenicima;

(e) uskraćivanje hrane i pića: podvrgavanje zatvorenika smanjenim obrocima tijekom boravka u centru i dok čekaju na ispitivanje.

Zaključci Komisije o načinu i posljedicama primjene tih tehnika na dva konkretna svjedoka predmeta navedeni su niže u stavku 104.

97. Tužena Vlada je od samog početka priznala da je uporaba pet tehnika bila odobrena na „visokoj razini“. Iako nikada nisu bile stavljene na papir ili odobrene u bilo kojem službenom dokumentu, engleski Centar za analizu obavještajnih podataka je usmeno podučavao članove RUC-a o tehnikama na seminaru održanom u travnju 1971. godine.

98. Dvije operacije detaljnog ispitivanja pomoću pet tehnika dovele su do dobivanja znatne količine obavještajnih podataka, uključujući identifikaciju 700 članova obje frakcije IRA-e i otkriće individualne odgovornosti za oko 85 prethodno neobjašnjenih kaznenih incidenata.

99. Izvješća u kojima se navodi fizička brutalnost i zlostavljanje od strane sigurnosnih snaga objavljeni su u roku od nekoliko dana od operacije Demetrius (opisane u stavku 39. gore). Odbor za istrage pod predsjedanjem Sir Edmunda Comptona imenovala je Vlada Ujedinjenog Kraljevstva 31. kolovoza 1971. kako bi istražio takve tvrdnje. Među 40 predmeta koje je ovaj Odbor ispitivao bilo je 11 predmeta osoba na koje je primijenjeno pet tehnika u kolovozu 1971. godine; njegovi su nalazi bili da je detaljno ispitivanje pomoću tehnika predstavljalo fizičko zlostavljanje, ali ne i fizičku brutalnost, kako je shvaćao taj pojam. Izvješće Odbora,

doneseno 3. studenoga 1971. godine, javno je objavljeno, kao i dopunsko izvješće od 14. studenoga od strane Sir Edmunda Comptona u vezi s još 3 predmeta koja su se dogodila u rujnu i listopadu, od kojih je jedan uključivao navedene tehnike.

100. Comptonova izvješća naišla su na velike kritike u Ujedinjenom Kraljevstvu. Dana 16. studenoga 1971. godine britanski ministar unutarnjih poslova najavio je da je pod vodstvom Lorda Parkera iz Waddingtona uspostavljen novi Odbor kako bi razmotrio „treba li, i ako treba u kojim pogledima, izmijeniti postupke koji su trenutno odobreni za ispitivanje osoba osumnjičenih za terorizam i za njihov pritvor prilikom ispitivanja“.

Izvješće Parker, koje je doneseno 31. siječnja 1972. godine, sadržavalo je mišljenje većine i manjine. U većinskom izvješću zaključeno je da primjena tehnika, podložno preporučenim zaštitnim mjerama od prekomjerne uporabe, ne mora biti isključena iz moralnih razloga. S druge strane, manjinsko izvješće Lorda Gardinera nije se složio s tim da su takvi postupci ispitivanja moralno opravdani, čak i u izvanrednim uvjetima terorizma. I većina i manjina smatrale su da su metode nezakonite prema domaćem zakonu, iako je većina ograničila svoje stajalište na engleski zakon i na „neke, ako ne i sve tehnike“.

101. Izvješće Parkea objavljeno je 2. ožujka 1972. godine. Istoga dana, premijer Ujedinjenog Kraljevstva izjavio je u Parlamentu:

„Nakon što je razmotrila cijelu stvar iznimno pažljivo i uzimajući u obzir sve buduće operacije, Vlada je odlučila da se tehnike ... neće koristiti u budućnosti kao pomoć pri ispitivanju.“

Nadalje je izjavio:

„Izjava koju sam dao obuhvaća sve buduće okolnosti. Ako Vlada doista odluči ... da su potrebne dodatne tehnike za ispitivanje, onda mislim da ... bi vjerojatno trebali doći u Parlament i tražiti od vlasti da to učine.“

Kao što je nagoviješteno u priopćenju premijera, smjernice kojima se izričito zabranjuje uporaba tehnika, bilo pojedinačno ili u kombinaciji, tada su dostavljene sigurnosnim snagama od strane Vlade (vidjeti stavak 135. u nastavku).

102. Na raspravi pred Sudom održanoj 8. veljače 1977. godine glavni državni odvjetnik Ujedinjenog Kraljevstva dao je sljedeću izjavu:

„Vlada Ujedinjenog Kraljevstva razmatrala je pitanje uporabe „pet tehnika“ s velikom pažnjom, a posebno s obzirom na članak 3. Konvencije. Ona sada daje ovu bezuvjetnu obvezu da se „pet tehnika“ ni u kojem slučaju neće ponovno uvesti kao pomoć pri ispitivanju.“

103. Irska Vlada uputila je Komisiji 8 predmeta osoba na koje je primijenjeno pet tehnika tijekom ispitivanja u neidentificiranom centru ili centrima između 11. i 17. kolovoza 1971. godine. Još jedan predmet, koji se odnosi na T 22, razmotren u izvješću Komisije u kontekstu baraka Palače, odnosio se na uporabu pet tehnika u listopadu 1971. godine. Komisija je, kao ilustrativne, ispitala predmete T 6 i T 13, koji su bili među 11 predmeta koje je ispitivao Comptonov odbor.

104. T 6 i T 13 uhićeni su 9. kolovoza 1971. godine tijekom operacije Demetrius. Dva dana kasnije prebačeni su iz regionalnog pritvornog centra Magilligan u neidentificirani centar za ispitivanje gdje ih je pregledao liječnik po dolasku. Nakon toga, s povremenim razdobljima predaha, na njih se primjenjivalo pet tehnika tijekom četiri ili možda pet dana; ni Comptonov ni Parkerov odbor niti Komisija nisu mogli utvrditi točnu duljinu razdoblja predaha.

Komisija se uvjerila da su T 6 i T 13 držani uza zid u različitim vremenskim razdobljima od dvadeset do trideset sati, ali nije smatrala da je dokazano da je prisilni stresni položaj trajao cijelo vrijeme dok su stajali uza zid. Dodatno je navela da je traženi položaj uzrokovao fizičku bol i iscrpljenost. Komisija je napomenula da je, kasnije tijekom njegova boravka u centru za ispitivanje, T 13 bilo dopušteno skinuti

kapuljaču kad je bio sam u prostoriji, pod uvjetom da se okrene prema zidu. Komisija je utvrdila da nije moguće utvrditi u kojim je razdobljima T 6 i T 13 bio uskraćen san, ili u kojoj su im mjeri smanjeni obroci i je li im bila ponuđena hrana i piće koje su odbili.

Komisija nije pronašla fizičke ozljede koje su proizašle iz primjene pet tehnika kao takvih, ali gubitak težine od strane dvaju svjedoka i akutni psihički simptomi koje su razvili prilikom ispitivanja evidentirani su u medicinskim i drugim dokazima. Komisija, prema materijalima koje ima pred sobom, nije uspjela utvrditi točan stupanj naknadnih psihičkih posljedica koje su se pojavile kod T 6 i T 13, ali se na općoj razini uvjerila da se neke naknadne psihičke posljedice kod nekih od četrnaest osoba podvrgnutih tehnikama ne mogu isključiti.

105. T 13 dodatno je tvrdio da je bio pretučen i na drugi način fizički zlostavljan, ali medicinski dokazi predstavljeni Komisiji, kako su izaslanici objasnili na raspravi održanoj pred Sudom 21. travnja 1977. godine, uzrokovali su sumnju da je bio napadnut u bilo kojoj ozbiljnijoj mjeri, ako je uopće i bio napadnut. Sukladno tome, Komisija je postupala po tvrdnjama u odnosu na T 13 samo u odnosu na pet tehnika.

T 6 je tvrdio da je također napadnut na različite načine u centru, ili tijekom prijevoza do i od centra. Dana 17. kolovoza 1971. godine pregledao ga je liječnik nakon izlaska iz centra, ali i prilikom naknadnog dolaska u Zatvor u Crumlinu gdje je tada bio zatvoren do 3. svibnja 1972. godine. Medicinska izvješća o tim pregledima i fotografije snimljene istog dana pokazale su modrice i kontuzije na tijelu T 6 koje nisu bile prisutne 11. kolovoza. Iako nije prihvatila sve tvrdnje koje je iznio T 6, Komisija se „uvjerila, van svake razumne sumnje, da su neke od tih ozljeda ... bile rezultat napada na njega od strane sigurnosnih snaga u centru“. Kao opći zaključak iz činjenica utvrđenih u predmetu T 6, Komisija je također ustanovila da je „vjerojatno da je fizičko nasilje ponekad korišteno u prisilnoj primjeni pet tehnika“.

106. Iako je Vlada podnositeljica zahtjeva Komisiji uputila nekoliko drugih predmeta koji se odnose na neidentificirani centar ili centre za ispitivanje, u izvješću Komisije nisu navedeni nikakvi detaljni navodi ili zaključci osim u predmetu T 22 koji je bio jedan od „41 predmeta“. Medicinski dokazi pokazali su da je prilikom napuštanja centra i ulaska u zatvor Crumlin Road T 22 zadobio površinske modrice. Kratka ocjena Komisije o ovom predmetu, kojeg je opisao kao usporediv s predmetom T 6, jest da „postoji snažna naznaka da je tijekom događaja bio sličan onome koji je utvrđen u ilustrativnom [predmetu].“

107. T 13 i T 6 pokrenuli su parnični postupak 1971. godine za naknadu štete za nezakonito zatvaranje i za zlostavljanje; njihova su potraživanja namirena 1973. i 1975. godine u iznosu od 15.000 £ i 14.000 £. Dvanaest drugih osoba na kojima je primijenjeno pet tehnika dobilo je u nagodbi njihovih građanskih tužbi naknadu štete u rasponu od 10.000 £ do 25.000 £.“

15. Što se tiče pravne ocjene pet tehnika na temelju članka 3. Konvencije, Sud je utvrdio sljedeće:

„ŠTO SE TIČE ZAKONA

148. ... [Vlada podnositeljica zahtjeva] također tvrdi - iako ne traži od Suda da donese konkretan nalaz - da je britanska vlada u nekoliko navrata propustila osigurati sve neophodne uvjete za učinkovito vođenje istrage. Komisija ne ide toliko daleko u svojim tvrdnjama; međutim, na različitim mjestima u svojem izvješću, Komisija ističe, u biti, da joj tužena Vlada nije uvijek pružala pomoć koju bi željela. Sud žali zbog tog stava od strane te Vlade; mora naglasiti temeljnu važnost načela, sadržanog u članku 28. podstavku (a) *in fine*, da su države ugovornice dužne surađivati s institucijama Konvencije.

...

B. Pitanja dokaza

160. Kako bi se uvjerio je li u Sjevernoj Irskoj postojalo lili ne postupanje protivno članku 3., Sud se neće pozivati na koncept da teret dokazivanja snosi jedna ili druga od dvije dotične Vlade. U predmetima koji su mu upućeni, Sud ispituje sve dostavljene materijale, bilo da su dostavljeni od strane Komisije, Stranaka ili drugih izvora i, ukoliko je neophodno, pribavlja materijal *proprio motu*.

161. Komisija je temeljila svoje zaključke uglavnom na iskazima sto saslušanih svjedoka i na medicinskim izvješćima koja se odnose na šesnaest „ilustrativnih“ predmeta koje je tražila od Vlade podnositeljice zahtjeva da odabere. Komisija se također pozivala, ali u manjoj mjeri, na dokumente i pisane komentare koji su podneseni u vezi s „41 predmetom“, te je upućivala na brojne „preostale predmete“ (vidjeti stavak 93. gore). Kao i u „Grčkom predmetu“ (Godišnjak Konvencije, 1969., Grčki predmet, str. 196. stavak 30.), standard dokaza koji je Komisija usvojila prilikom ocjenjivanja materijala koje je dobila bio je dokaz „izvan svake razumne sumnje“.

Irska Vlada to vidi kao pretjerano rigidan standard u svrhu ovog postupka. Tvrdila je da bi se sustav izvršenja pokazao nedjelotvornim ako, kada postoji *prima facie* slučaj povrede članka 3., rizik utvrđivanja takve povrede ne snosi država koja ne ispunjava svoju obvezu pomaganja Komisiji u utvrđivanju istine (članak 28. podstavak (a) Konvencije *in fine*). U njezinom očitovanju, ovako treba opisati stav koji je zauzelo Ujedinjeno Kraljevstvo.

Tužena Vlada osporava tu tvrdnju i traži od Suda da ide istim smjerom kao i Komisija.

Sud se slaže s pristupom Komisije u vezi s dokazima na kojima će temeljiti odluku je li došlo do povrede članka 3. Sud pri ocjeni dokaza općenito primjenjuje standard dokazivanja „izvan svake razumne sumnje“, ali dodaje da takav dokaz može proizlaziti iz istodobnog postojanja dovoljno jakih, jasnih i neproturječnih presumpcija, odnosno sličnih neosporenih presumpcija o činjenicama. U tom se kontekstu mora uzeti u obzir ponašanje stranaka prilikom pribavljanja dokaza.

C. Pitanja o osnovanosti

162. Kako je istaknula Komisija, da bi spadalo u područje primjene članka 3., zlostavljanje mora doseći određeni minimalni stupanj težine. Procjena ove najniže razine je, po prirodi stvari, relativna; ona ovisi o svim okolnostima predmeta, kao što su trajanje postupanja, njegove tjelesne i duševne posljedice, a u nekim slučajevima i spol, dob i zdravstveno stanje žrtve, itd.

163. Konvencija u apsolutnom smislu zabranjuje mučenje, odnosno nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, neovisno o ponašanju žrtve. Za razliku od većine materijalnih odredbi Konvencije i Protokola br. 1 i 4, članak 3. ne dopušta iznimke i, na temelju članka 15. stavka 2., ne smije biti odstupanja od njih čak niti u slučaju izvanrednog stanja koje ugrožava opstanak naroda.

164. U ovome predmetu jedini relevantni pojmovi su „mučenje“ i „nečovječno ili ponižavajuće postupanje“, isključujući „nečovječno ili ponižavajuće kažnjavanje“.

1. Neidentificirani centar ili centri za ispitivanje

(a) „Pet tehnika“

165. Činjenice vezane uz pet tehnika sažete su gore u stavcima 96.-104. i 106.-107.. Prema procjeni Komisije, te su činjenice predstavljale ne samo praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, već i mučenja. Vlada podnositeljica zahtjeva traži potvrdu ovog mišljenja koje tužena Vlada nije osporila pred Sudom.

166. Policija je primijenila pet tehnika na četrnaest osoba 1971. godine, a na dvanaest osoba, uključujući T 6 i T 13, u kolovozu prije uspostave Comptonovog odbora, te na dvije osobe u listopadu, dok je taj Odbor vršio svoju istragu. Iako nikada nisu bile stavljene na papir ili odobrene u bilo kojem službenom dokumentu, engleski Centar za

analizu obavještajnih podataka je usmeno podučavao članove RUC-a o pet tehnika na seminaru održanom u travnju 1971. godine. Stoga je praksa postojala.

167. Pet tehnika primjenjivano je u kombinaciji, s predumišljajem i satima bez prekida; uzrokovale su, ako ne stvarne tjelesne ozljede, barem intenzivne tjelesne i duševne patnje osobama koje su im bile podvrgnute te dovele do akutnih psihičkih poremećaja tijekom ispitivanja. Sukladno tome, spadale su u kategoriju nečovječnog postupanja u smislu članka 3. Tehnike su također bile ponižavajuće jer su mogle kod žrtava izazvati osjećaje straha, tjeskobe i inferiornosti koji ih mogu uvrijediti i poniziti, a možda i slomiti njihov fizički ili moralni otpor.

O tim dvjema točkama Sud ima isto stajalište kao i Komisija.

Da bi se utvrdilo treba li pet tehnika također smatrati mučenjem, Sud mora uzeti u obzir razliku, sadržanu u članku 3., između tog pojma i pojma nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja.

Prema mišljenju Suda, ta razlika uglavnom proizlazi iz razlike u intenzitetu nanesene patnje.

Sud ustvari smatra da iako s jedne strane postoji nasilje koje se mora osuditi i na moralnoj osnovi i u većini predmeta na temelju domaćeg prava država ugovornica, ali koje ne spada pod članak 3. Konvencije, s druge strane se čini da je bila namjera da bi Konvencija, razlikovanjem „mučenja“ i „nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja“ trebala prvom od navedenih pojmova pridati posebnu stigmam namjernih nečovjećnih postupanja koja izazivaju teške i surove patnje.

Štoviše, čini se da to razmišljanje proizlazi iz članka 1. *in fine* Rezolucije 3452 (XXX) koju je usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda 9. prosinca 1975. godine, u kojem stoji: „Mučenje predstavlja teški i namjerni oblik okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja“.

Iako je pet tehnika, primjenjivanih u kombinaciji, nedvojbeno predstavljalo nečovječno i ponižavajuće postupanje, iako je njihova svrha bila izvlačenje priznanja, davanje imena drugih osoba i/li informacija te iako su se sustavno upotrebljavale, nisu prouzročivale patnju onog intenziteta i okrutnosti koju podrazumijeva takvo shvaćanje riječi mučenje.

168. Sud zaključuje da je primjena pet tehnika predstavljala praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, koja je bila protivna članku 3.“

16. Izreka prvobitne presude u mjerodavnom dijelu glasi kako slijedi:

„IZ TIH RAZLOGA SUD

I. O ČLANKU 3.

...

3. *presuđuje* sa šesnaest glasova prema jednom da je uporaba pet tehnika u kolovozu i listopadu 1971. godine predstavljala praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, koja je bila protivna članku 3.;

4. *presuđuje* sa trinaest glasova prema četiri da navedena uporaba pet tehnika ne predstavlja praksu mučenja u smislu članka 3.; ...“

III. DOSTAVLJANJE RELEVANTNIH DOKUMENATA U JAVNI ARHIV TUŽENE VLADE

17. Prema navodima tužene Vlade, većina spisa koji se odnose na predmet *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* dostavljena je u javni arhiv u skladu s „tridesetogodišnjim pravilom“ između 2003. i 2008. godine.

18. Nadalje, tužena Vlada pozvala se na postupak koji je nedavno iznesen pred sudove u Sjevernoj Irskoj od strane ili u ime muškaraca na koje je primijenjeno pet tehnika, iznoseći materijalno identične navode onima koji se iznose u ovome predmetu. Tijekom tih postupaka tužena Vlada pregledala je materijale koji nisu bili dostavljeni Državnom arhivu, a koje je posjedovalo šest Vladinih odjela, odnosno Ministarstvo obrane, Ministarstvo za Sjevernu Irsku, Ministarstvo vanjskih poslova i poslova Commonwealtha, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ured glavnog državnog odvjetnika i Kabinet vlade, te zaključene spise iz Državnog arhiva. Neki spisi koji sadrže materijale koji se odnose na prirodu, vođenje i posljedice tih pet tehnika i dalje su bili uskraćeni Državnom arhivu zbog zaštite zdravlja i sigurnosti pojedinaca, zbog zaštite podataka i zbog toga što su sadržavali informacije koje se odnose na obavještajne podatke ili pitanja nacionalne sigurnosti. Nasuprot tome, prema navodima tužene Vlade, svi dokumenti koji su mogli biti otkriveni na temelju domaćeg prava bili su dostavljeni tužiteljima u gore navedenom postupku.

IV. RAZLOZI ZA REVIZIJU NA KOJE SE POZIVA VLADA PODNOŠITELJICA ZAHTJEVA

19. Vlada podnositeljica zahtjeva izjavila je da je irska televizijska mreža, Raidió Teilif Éireann (RTÉ), 4. lipnja 2014. godine emitirala program pod nazivom „Spisi o mučenju“ u kojem se diskutiralo o prvobitnom postupku pred Komisijom i Sudom i u kojem su se istaknuli brojni dokumenti koji su postali dostupni iz arhiva Ujedinjenog Kraljevstva u Kewu, London. Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila je da je naknadno dobila veliki broj dokumenata od RTÉ-a i da ih je pregledao odvjetnik kako bi utvrdio ukazuju li na razloge za reviziju. Tvrdila je da su dotični dokumenti pokazivali da je tadašnja tužena Vlada uskratila Komisiji i Sudu određene važne informacije koje stoga nisu bile poznate Sudu u vrijeme presude i koje bi imale ili bi mogle imati odlučujući utjecaj na presudu Suda o konkretnom pitanju je li uporaba navedenih pet tehnika predstavljala mučenje.

20. Konkretno, s obzirom na te dokumente, Vlada podnositeljica zahtjeva formulirala je sljedeća dva razloga za reviziju:

Prvo, da je tada tužena Vlada raspolagala informacijama, uključujući medicinska izvješća dr. L., koje pokazuju da posljedice pet tehnika mogu biti značajne, teške i dugotrajne dok je ta Vlada, putem iskaza istog dr. L. pred Komisijom, tvrdila u konvencijskom postupku da su te posljedice bile male i kratkoročne.

Drugo, arhivska građa otkrila je u kojoj je mjeri, u mjerodavno vrijeme, tužena Vlada usvojila i provodila politiku uskraćivanja informacija od Komisije i Suda o ključnim činjenicama koje se odnose na pet tehnika, uključujući da je njihova uporaba bila odobrena na ministarskoj razini i koja se svrha pritom htjela postići.

Vlada podnositeljica zahtjeva dostavila je niz dokumenata u prilog svakom od tih dvaju razloga za reviziju. Ti su dokumenti opisani u nastavku.

A. Dokumenti dostavljeni u odnosu na prvi razlog za reviziju

21. U prilog prvom razlogu njezina zahtjeva za revizijom, Vlada podnositeljica zahtjeva dostavila je dolje navedene dokumente. Što se tiče konteksta iz kojeg proizlaze ovi dokumenti, Sud primjećuje da su muškarci koji su bili podvrgnuti pet tehnika pokrenuli parnične postupke za naknadu štete pred sudovima u Sjevernoj Irskoj, koji su svi prekinuti putem nagodbe (vidi izvješće Komisije u stavku 13 gore, i prvobitnu presudu, stavak 107.).

22. Čini se da djelomični dokument iz arhiva tužene Vlade predstavlja izvadak iz mišljenja odvjetnika tužene Vlade o dokazima u domaćem postupku koji se odnose na tri pritvorenika, g. S.K., g. B.T. i g. W.S., koje je sve pregledao dr. L.

Stavak 21. navodi da je g. S.K. bio pušten iz zatvora iz zdravstvenih razloga u svibnju 1972. godine radi primanja u psihijatrijsku bolnicu. Bilježi da je, kada ga je dr. L. pregledao 10. travnja 1974. godine, bio

„... napet i tjeskoban, da je povremeno jecao tijekom razgovora i žalio se na mnoge teške psihičke simptome, uključujući razmišljanje o samoubojstvu.“

Stavak 22. odnosi se na predmet B.T. i živčani slom koji je pretrpio i navodi da će na njegovu saslušanju biti

„... očito dugotrajna rasprava o tome je li detaljno ispitivanje igralo ulogu u uzrokovanju njegova kasnijeg živčanog sloma ...“

Stavak 23. dokumenta odnosi se na predmet W.S. i navodi da se, kada ga je dr. L. pregledao 8. travnja 1974. godine, g. W.S. žalio

„... da je i dalje bio prestrašen, nervozan i loše spavao, te se čini da je dr. L. mislio da [W.]S. nije bio čovjek koji je preuveličavao stvari.“

23. Izvješće dr. L. o njegovom ispitivanju g. S.K. 3. lipnja 1975. godine nalazi se u arhivima tužene Vlade. Sadrži sljedeće mišljenje:

„G. [S.K.] sada pati od teške angine pektoris i umjerene hipertenzije. Očito je da mu se fizičko stanje značajno pogoršalo otkako sam ga zadnji put vidio. Prilikom čitanja svih medicinskih zapisa, primjećujem da je prije ispitivanja liječnik koji ga je pregledao po prijemu u centar za ispitivanje 11. kolovoza 1971. godine zabilježio da pati od blagih srčanih tegoba i da sam ga je zapravo pitao za to i on mi je rekao da osjeća bol u prsima. Provjerio sam to pitanje s g. [S.K.] i on je potvrdio da je to bila ista vrsta boli, iako mnogo blažeg karaktera nego u posljednje vrijeme. Stoga je jasno da je u vrijeme prijema u pritvorni centar već bolovao od angine pektoris i da se njegova angina pektoris pogoršala. Osim toga, žalio mi se na brojne psihičke simptome, uglavnom anksiozne i strašljive prirode. Doživio je napad paralize lica u nekom trenutku u prosincu 1974. godine, ali nije imao nikakvih drugih bolesti otkako sam ga posljednji put pregledao.“

Mnogi smatraju da je angina pektoris psihosomatski poremećaj; to je simptom inherentne srčane bolesti i uvijek je povezan s rizikom iznenadne smrti. Čini se da je g.

[S.K.] bolovao od angine pectoris prije nego što je ispitivan i mislim da bi bilo teško pokazati

(a) da je bilo mudro nastaviti s ispitivanjem, i

(b) da ispitivanje nije imalo za posljedicu pogoršanje njegove angine pectoris.

Što se tiče drugih psihičkih simptoma, mislim da će ih se vjerojatno morati smatrati rezultatom takozvanih postupaka „detaljnog ispitivanja“.

Vlada podnositeljica zahtjeva istaknula je činjenicu da je g. S.K. preminuo u roku od nekoliko dana od tog pregleda.

24. Djelomični dokument od 5. listopada 1974. godine iz arhiva tužene Vlade naslovljen je „Tužbe u Sjevernoj Irskoj protiv Ministarstva obrane: Predmeti detaljnog ispitivanja“.

Stavak 3. odnosi se na:

“... jedan ili dva predmeta u kojima se može dokazati da je sadašnje psihičko stanje tužitelja vrlo ozbiljno“.

U stavku 4. odnosi se na:

„... sve veću tendenciju mišljenja liječnika da se prizna mogućnost da osobe koje su podvrgnute maksimalnom stresu i psihičkoj traumi kao kod detaljnog ispitivanja postaju podložnije fizičkoj bolesti, uključujući bolesti maligne prirode u kasnijoj fazi, te da do živčanog sloma može doći mnogo godina nakon podvrgavanja detaljnom ispitivanju.“

Stavak 5. sadrži sljedeći odlomak:

„Zapravo, nije sigurno da će postojati dugoročne posljedice, ali jednako tako i da ih neće biti. Ta je nesigurnost prvi put uočena u istrazi Parker i nastavila se od tada. Ono što je novo jest sigurnost s kojim se izražava stajalište da postoje takve posljedice. Dokazi se oslanjaju na iskustva drugih postupaka ispitivanja, ne isključujući one u koncentracijskim logorima za vrijeme rata. ...“

Stavak 7. glasi:

„... što dulje ti predmeti traju bez da ih se obrađuje, to je veći rizik da će se medicinsko mišljenje dodatno kristalizirati po pitanju dugoročnih učinaka, a to će se očitovati u sve skupljim nagodbama. ...“

Stavak 8. ponovno upućuje na:

„... jedan ili dva predmeta u kojima je izgledno da će se vrlo teške psihičke posljedice detaljnog ispitivanja dokazati u dovoljnoj mjeri. ...“

25. Još jedan djelomični dokument (bez datuma) iz arhiva tužene Vlade naslovljen je „Detaljno ispitivanje“ i odnosi se na mišljenje odvjetnika da ako se predmet sasluša u javnoj raspravi,

„... medicinski dokazi koje je izveo tužitelj nastojali bi dokazati tezu da detaljno ispitivanje može dovesti do različitih oblika raka. Naši vlastiti medicinski dokazi vjerojatno ne bi mogli opovrgnuti tu tezu, pa bi se vjerojatno moglo presuditi da su pristrani prema vojsci, imajući na umu da će dr. L. biti unakrsno ispitan zbog toga što je službeni medicinski savjetnik za vojsku.“

26. Još jedan djelomični dokument (bez datuma) iz arhiva tužene Vlade sadrži raspravu u vezi s domaćim postupcima i odnosi se na predmet g. P.S., jednog od pritvorenika na kojem je primijenjeno pet tehnika. Navodi da

„... postoje značajni medicinski dokazi trajne psihičke štete, što je dovelo do znatno veće procjene štete na račun psihičkih posljedica.“

27. Prema mišljenju Vlade podnositeljice zahtjeva, novi dokumenti pokazali su da je iskaz koji je dr. L. dao pred Komisijom pogrešan. Bio je u suprotnosti s njegovim vlastitim istovremenim nalazima na temelju pregleda, u svrhu domaćeg postupka, nekih pritvorenika na kojima je primijenjeno pet tehnika. Da su Komisija i Sud bili svjesni tih nalaza, zaključili bi jednoglasno da je raspoloživi stručni dokaz bio da je patnja nanesena primjenom pet tehnika bila intenzivna i da je često imala dugoročne posljedice. Bilo je teško vidjeti kako je Sud mogao doći do zaključka do kojeg je došao o intenzitetu patnje koju je uzrokovalo tih pet tehnika. Barem su novootkriveni dokumenti mogli imati odlučujući utjecaj na njegov zaključak.

B. Dokumenti dostavljeni u odnosu na drugi razlog za reviziju

28. U prilog drugom razlogu njezina zahtjeva za revizijom, Vlada podnositeljica zahtjeva dostavila je dolje navedene dokumente.

29. Dokument opisan kao „Loose minute“ (Okvirni zapisnik) koji sadrži sažetak internog stajališta tužene Vlade o međudržavnom predmetu bio je priložen dopisu od 8. studenoga 1972. godine kojeg je službenik Ministarstva obrane uputio službeniku Odjelu Republike Irske u Ministarstvu vanjskih poslova i poslova Commonwealtha. U stavku 6. navodi se kako slijedi:

„Glavni državni odvjetnik uvjerio se da metode korištene u detaljnom ispitivanju ne mogu biti opisane kao ništa drugo osim administrativne prakse. Iz dokaza jasno proizlazi da je RUC dobio upute od vojske i da su ministri odobrili upotrijebljene metode, ako ne i točan način njihove uporabe.“

30. Dopis od 15. prosinca 1976. godine od člana Parlamenta Roya Masona, državnog tajnika za Sjevernu Irsku, člana Parlamenta Aireyu Neaveu, u kojem se navodi da se predmeti muškaraca s kapuljačama koji se vode na domaćoj razini moraju riješiti izvansudskom nagodbom zbog osramoćenosti koja bi se mogla javiti kod dotičnih osoba u to vrijeme, uključujući Lorda Carringtona [tadašnji ministar obrane].

31. Dokument opisan kao „Loose minute“ (Okvirni zapisnik) bio je priložen dopisu od 8. studenoga 1976. godine kojeg je službenik Ministarstva obrane uputio pomoćnom podtajniku (glavni stožer) i drugima. Dokument se odnosi na predmete detaljnog ispitivanja i objašnjava odluku o njihovom rješavanju. U njemu se navodi da je Vlada zatražila najbolji pravni savjet o četrnaest tužbi koje su se odnosile na nezakonito uhićenje, protupravno oduzimanje slobode, nemarnost, nedozvoljeno prilaženje osobi i napad te

zavjeru. „Beskompromisni savjet“ bio je da će tužitelji sigurno uspjeti u predmetu. Nadalje primjećuje da

„Najozbiljnija tvrdnja je da je postojala urota između tuženika (npr. g. Briana Faulknera [tadašnji premijer Sjeverne Irske] i Lorda Carringtona) da se tužitelje podvrgne nezakonitim postupcima.“

Dokument također bilježi nedostatke sudskog spora, spominjući između ostalog:

„Tužitelji bi zahtijevali otkrivanje velikog broja osjetljivih Vladinih dokumenta koji se odnose na operaciju detaljnog ispitivanja i mogli bi pozvati kao svjedoke one koji su odgovorni za odobravanje i provođenje detaljnih postupaka ispitivanja.“

32. Zapisnik službenika Ministarstva za Sjevernu Irsku, od 13. veljače 1978. godine, naslovljen „Irski državni predmet: Istraživanje navoda o zlostavljanju i kaznenom progonu prekršitelja“, iz kojeg se čini da je nakon donošenja presude Suda donekle razmotreno pitanja istrage i progona navoda o zlostavljanju. U njemu se navodi da su, iako je većina predmeta pred Komisijom, ali ne i svi, istražena u to vrijeme, postojale mnoge sumnje o adekvatnosti istraga. Bilježi da je u travnju 1977. godine glavni državni odvjetnik

„odlučio ... biti znatno oprezniji u vezi onoga što je rekao Sudu o ranijim policijskim istragama nego što je bio u veljače te godine. ...“

U dokumentu se dalje navodi da

„... je nesumnjivo bilo zataškavanja na strani RUC-a barem 1971. i 1972. godine. Vjerojatno je upravo to dovelo do potpune odsutnosti kaznenog progona u ilustrativnim predmetima i malobrojnih kaznenih progona u preostalim predmetima“.

Nadalje, u dokumentu se navodi kako su izvješće Komisije i presuda Suda

„... u velikoj mjeri u skladu s činjenicama koje su nam poznate: da je situacija s istragama i kaznenim progonima loša u odnosu na 1971. godinu, ali da je stanje nakon toga, iako nesigurno, vjerojatno bolje.“

Što se tiče pet tehnika, dokument bilježi da

„nema smisla govoriti o dokazima i istragama. Ne bi trebalo više od tjedan dana da se otkrije tko je odgovoran kad bi se prihvatili toga. Koliko ja shvaćam, odluka o nepokretanju kaznenog progona bila je i jest politička odluka (i nesumnjivo vrijedna divljenja).“

Dokument se također odnosi na to da je Sudu rečeno da će RUC i vojska istražiti prigovore bez obzira na njihov izvor i ističe:

„očiglednu činjenicu da se čini kako čak i neki od prigovora o kojima je obaviješten RUC i koji su bili uključeni u zahtjev irske Vlade nisu istraženi, budući da bi se moglo reći da policija ima neku vrstu imuniteta u vezi s tim predmetima“.

33. Zapisnik g. B.B. Halla od 8. prosinca 1976. godine, pravne službe Treasury Solicitors, upućen na adresu 10 Downing Street, u kojem je objašnjeno da je g. W.S., koji je bio jedan od pritvorenika na kojem je

primijenjeno pet tehnika, tvrdio da je postojala urota tuženika, koja je uključivala Ministarstvo obrane, g. Faulknera i Sir Grahama Shillingtona, te smatra da neće biti moguće potvrditi tvrdnje o zlostavljanju, budući da se ne mogu iznijeti pobijajući dokazi te da bi naknada štete bila vrlo visoka da postoji nalaz da je postupanje predstavljalo mučenje kako je to utvrdila Komisija.

34. Zapisnik od 22. kolovoza 1972. godine, koji se odnosi na Zajedničku Direktivu o vojnom ispitivanju u unutarnjim sigurnosnim operacijama u inozemstvu od 17. veljače 1965. godine, kako je izmijenjena u veljači 1967. godine, i koji navodi da je već objavljen kao prilog izvješću Parker, ali samo djelomično. Također se odnosi i na Pravila o vođenju centra za ispitivanje koja su bila „samo u svrhu informiranja glavnog državnog odvjetnika“.

35. Dokument (bez datuma) naslovljen „Irski državni predmet u Strasbourgu: sljedeća faza“ koji sadrži raspravu o taktici koju će tužena Vlada koristiti u konvencijskom postupku. Dokument raspravlja o odnosu između vjerojatnog vremenskog rasporeda konvencijskih postupaka i napretka prema političkom rješenju sukoba u Sjevernoj Irskoj:

„S naše točke stajališta poželjno da se Irce jasno vidi kao one koji se žele osvetiti bivšoj upravi, budući da je zamijenjena novim ustavnim uređenjem koje je općenito prihvaćeno kao ono koje predstavlja pravedno i izvedivo rješenje. Uz istodobno zadržavanje općenito kooperativnog stava prema Komisiji, trebali bismo stoga iskoristiti svaku priliku da odgodimo postupak i da se snažno odupremo bilo kakvom irskom pokušaju da ga se ubrza.“

U dokumentu se nadalje razmatra niz mogućih metoda vršenja pritiska na Vladu podnositeljicu zahtjeva da prekine postupak ili da se nagodi. Zaključuje da bi Ujedinjeno Kraljevstvo trebalo prikupiti sve moguće dokaze i

„... odugovlačiti postupak što je više moguće, do mjere u kojoj nas ne mogu optužiti za namjernu opstrukciju Komisije.“

36. Dokument od 31. listopada 1974. godine od pravnog savjetnika iz Ministarstva vanjskih poslova i poslova Commonwealtha, upućen Uredu glavnog državnog odvjetnika. U njemu se navodi:

„U članku 14. ponovno smo se vratili problemu pronalaženja svjedoka koji imaju dovoljan autoritet i položaj da uvjere Komisiju u naše probleme i da je uvjere u našu dobru vjeru u nošenju sa situacijom koja se razvija na način na koji se, u stvari, nosimo s njom. Čelni čovjek je ključan.“

Dokument sugerira kako treba uložiti napore kako bi se uvjerilo generala Tuzoa i Sir Grahama Shillingtona da daju iskaz, ali nastavlja sljedećim izjavama:

„Jednom od prepreka za pozivanje svjedoka tog kalibra uvijek se smatrala mogućnost unakrsnog ispitivanja takvog svjedoka o detaljnom ispitivanju. Neki od nas, međutim, smatraju da bismo se, ako osiguramo takvog svjedoka, trebali i mogli držati priče da se nećemo baviti niti dopustiti da se drugi bave pitanjima detaljnog ispitivanja (iz ovog ili onog razloga).“

37. U dopisu pravnog savjetnika Ministarstva vanjskih poslova i poslova Commonwealtha od 6. studenoga 1974. godine, upućenom Uredu glavnog državnog odvjetnika, raspravlja se o tome koji službenici trebaju dati iskaze u vezi sa zahtjevom na temelju članka 14. i navodi se da treba poduzeti daljnje korake kako bi se vidjelo mogu li se general Tuzo i Sir Graham Shillington nagovoriti da daju iskaze. Iznosi stajalište da

„... bismo ih mogli propisno pozvati da daju iskaze na temelju članka 14. i oduprijeti se svakom pokušaju da ih se pita da komentiraju navode na temelju članka 3., a posebice pitanja detaljnog ispitivanja“.

38. Dopis g. Bryarsa, pomoćnog podtajnika državnog tajnika, Ministarstvo obrane, od 28. studenoga 1974. godine D.J. Trevelyanu, Ministarstvo za Sjevernu Irsku, koji glasi kako slijedi:

„Postoji jedan čimbenik koji utječe na moguće prisustvovanje čelnih svjedoka u Strasbourgu, koji nije spomenut u zapisniku .... To je politika o kojoj je već odlučivano glede rješavanja domaćih predmeta u Sjevernoj Irskoj koji su uključivali detaljno ispitivanje.

...

Važan cilj stalnih nastojanja da se postigne nagodba u tim predmetima bio je izbjeći da bilo koji od njih dođe na sud jer bi to moglo rezultirati negativnim publicitetom u teškim vremenima i, što je još važnije, štetnim nalazom protiv Vlade Ujedinjenog Kraljevstva po pitanju zavjere. Tuženici su:

Brian Faulkner	Graham Shillington
Policijska služba	Načelnik Reginald Speers
Ministarstvo unutarnjih poslova	MUP

Kad bi svjedoci na visokim funkcijama bili prisutni u Strasbourgu, postoji velika mogućnost, da ne koristimo snažniji izraz, da bi ih irska strana pokušala natjerati da se izjasne o čitavom pitanju detaljnog ispitivanja, bez obzira na to prisustvuju li pred Komisijom u vezi s člankom 3. ili člankom 14. ... to bi stavilo navedene svjedoke u gotovo isti položaj po tom pitanju u Strasbourgu u kojem bi bili i u domaćim predmetima, a naša je strategija bila da to izbjegnemo; i ako odbiju odgovoriti na pitanja ... učinak bi mogao biti da se potakne one koji se bave vođenjem tužiteljevih predmeta tamo da se predmet iznese pred sud ...“

39. Zapisnik Sir Johna Hunta od 16. siječnja 1975. godine, s rukom pisanom bilješkom koji je također upućen premijeru, u vezi s mogućim neformalnim sastankom nekih potencijalnih svjedoka s izaslanicama Komisije. Počinje izjavom:

„Pojavila se poteškoća o kojoj glavni državni odvjetnik namjerava sutra razgovarati s premijerom i državnim tajnikom za Sjevernu Irsku u Chequersu.“

To se odnosi na činjenicu da je premijer pristao da se memorandum (ne svjedoci) trebaju dostaviti kako bi se obuhvatilo razdoblje pod vodstvom Faulknera kada je pritvor uveden i da bi neki izaslanici trebali „porazgovarati u Londonu sa Sir Frankom Cooperom, g. Woodfieldom, generalom Tuzom i, po mogućnosti, Sir Grahamom Shillingtonom“. Bilježi da je bilo važno

„da oni trebaju biti tim; ako se jednog od njih navede da iznese štetne tvrdnje, drugi bi mogli ispraviti situaciju.“

Navodi da su se Irci snažno protivili prijedlogu neformalne rasprave, ali da je Komisija odbacila irski stav da je neformalna rasprava „nepravilni postupak“. Nadalje, bilježi da je Komisija

„... izrazila razočaranje zbog toga što nismo stavili ministre na raspolaganje“.

Konačno, bilježi da je Komisija odlučila da će se neformalno sastati samo s generalom Tuzom i Sir Grahamom Shillingtonom.

40. Dopis od 10. veljače 1975. godine od Sir Basila Halla, pravne službe Treasury Solicitors, upućen Ministarstvu obrane kojem je priložen nacrt pisma kojeg treba dati trojici svjedoka koje će saslušati Komisija, a

„koji sadrži upute o tome kako treba postupiti po pitanju detaljnog ispitivanja.“

Konkretno, svjedoci nisu trebali raspravljati o seminaru koji se navodi u izvješću Parker ili bilo kojoj obuci za detaljno ispitivanje i/ili navesti tko je preporučio ili odobrio uporabu tih pet tehnika, razloge za odabir pojedinih osoba ili mjesto gdje se provodilo detaljno ispitivanje.

41. Dopis od 3. prosinca 1973. g. G. J.B. Donnellya iz Ministarstva vanjskih poslova i poslova Commonwealtha g. Whiteu. Sadrži raspravu o međusobnoj povezanosti postupka u Strasbourgu i domaćeg političkog napretka u Sjevernoj Irskoj. Autor izražava stajalište da što više predmet odmiče, to više slabi tvrdnja Ujedinjenog Kraljevstva o potrebi za prijevremenom nagodbom zbog destabilizacijskog učinka postupka. Uključuje sljedeću rečenicu:

„ne možemo odigrati naš adut, držati u šaci događaje na sjeveru do okončanja predmeta.“

Autor zaključuje da je došlo vrijeme se „predmet de-politizira“ i da se ne očekuje da će se Irsku nagovoriti da obustavi predmet ili da se nagodi. Na dokumentu se nalaze različite rukom napisane bilješke, jedna od kojih navodi da

„... nitko neće sabotirati postignuće od 20 mjeseci (izvršna vlast s podjelom ovlasti) za ovu smiješnu svađu u Strasbourgu. Uvijek smo govorili da se Strasbourgu ne smije dopustiti da utječe na ono što je ispravno ili neophodno u Sjevernoj Irskoj, da stoga Irci nemaju nikakvu moć da utječu na poslove Sjeverne Irske, glede pitanja koja su bitna.“

42. Nota Ministarstva za Sjevernu Irsku od 18. travnja 1975. godine koja opisuje razgovor s irskim veleposlanikom, u kojoj se navodi sljedeće:

„Zatim sam se okomio na veleposlanika i dao mu do znanja da smo, ako išta, imali razloga misliti da su odnosi napeti zbog inzistiranja njegove Vlade da ustraje u predmetu u Strasbourgu. To nas je iritiralo i izazvalo nam puno posla. To zasigurno ne pogoduje održavanju dobrih odnosa. Ono što me posebno zbunjivalo bio je motiv. Nisam mogao vidjeti kako bi Republika mogla ustrajati u predmetu iz bilo kojeg razloga osim želje da ga koristi u propagandne svrhe ...“

43. Dopis državnog tajnika za Sjevernu Irsku, g. Merlyna Reesa, od 31. ožujka 1977. godine upućen premijeru. Naslovljen je „Sastanak između glavnih državnih tajnika Republike Irske i Ujedinjenog Kraljevstva“ i odnosi

se na sastanak glavnih državnih tajnika održan 25. ožujka te godine, na kojem je postavljeno pitanje progona i/ili stegovnog postupka protiv onih koji su odgovorni za djela za koja je Komisija utvrdila da predstavljaju povredu članka 3. Dopis se nastavlja kako slijedi:

„Mišljenja sam (potvrdio Brian Faulkner prije svoje smrti) da su odluku o uporabi metoda mučenja u Sjevernoj Irskoj 1971./1972. godine donijeli ministri - posebice Lord Carrington, tadašnji državni tajnik Ministarstva obrane.

Ako se u bilo koje vrijeme metode mučenja upotrijebe u Sjevernoj Irskoj, suprotno mišljenju Vlade tog vremena, slažem se da pojedini policajci ili vojnici trebaju biti procesuirani ili stegovno odgovarati, ali je u posebnim okolnostima 1971./1972. godine donesena politička odluka“.

Sud primjećuje da je tužena Vlada prigovorila izboru izvatka od strane Vlade podnositeljice zahtjeva. Autor dopisa, nakon prigovora tadašnjeg ministra obrane, g. F. Mulleya, ispravio je svoj komentar u kasnijem memorandumu navodeći da umjesto da se odnosi na „odluku o uporabi metoda mučenja u Sjevernoj Irskoj 1971./1972. godine, bilo bi bolje da se odnosi na „odluku o uporabi detaljnog ispitivanju u Sjevernoj Irskoj 1971./1972. godine“.

44. Ukratko, Vlada podnositeljica zahtjeva smatrala je da su gore navedeni dokumenti rasvijetlili stajalište tadašnje tužene Vlade o procesu prikupljanja dokaza i prikazali obrazac sprječavanja Komisije i Suda da saznaju cijelu istinu o pet tehnika. Da je Sud bio svjestan namjere tužene Vlade da izbjegne saslušanje iskaza i zaštiti svoje ministre, donio bi drukčiju odluku o raznim sukobljenim činjenicama koje su se pojavile pred njim.

PRAVO

45. Pravilo 80. stavak 1. Poslovnika Suda glasi kako slijedi:

„U slučaju da se otkrije neka činjenica koja je po svojoj naravi mogla odlučno utjecati na ishod spora i koja, kad je presuda bila donesena, nije bila poznata Sudu i nije razumno mogla biti poznata stranci, ta stranka može, u roku od šest mjeseci nakon što je stekla saznanje o toj činjenici, zatražiti od Suda reviziju te presude.

I. TVRDNJE STRANAKA

A. Tužena Vlada

46. Tužena Vlada iznijela je niz uvodnih razmatranja. Istaknula je, kao prvo, da je javno prihvatila 1970-ih, a prihvaća i danas, da je pet tehnika odobreno na visokoj razini, da su predstavljale administrativnu praksu i bile nezakonite prema domaćem pravu. Drugo, pred Komisijom nije iznijela nikakav pozitivan argument u odnosu na pet tehnika, već je samo tvrdila da

Komisija ne bi trebala iznijeti mišljenje o njihovoj usklađenosti s člankom 3. jer se više nisu upotrebljavale. Štoviše, sve su žrtve primile značajnu naknadu nakon rješavanja građanskih tužbi pred domaćim sudovima. Pozornost Komisije bila je skrenuta na one nagodbe koje su bile sklopljene u vrijeme njegovih rasprava. Treće, tužena Vlada nije pred Sudom osporila nalaz Komisije da je primjena tih pet tehnika predstavljala mučenje. Tvrdila je da se rješenje ne bi nužno trebalo donijeti s obzirom da se tehnike neće ponovno primijeniti. Četvrto, više se puta obvezala, i pred Parlamentom Ujedinjenog Kraljevstva i pred Sudom, da se pet tehnika neće ponovno upotrijebiti.

47. Glavna tvrdnja tužene Vlade bila je da zahtjev za revizijom nije ispunio uvjete propisane Pravilom 80. stavkom 1. Poslovnika Suda.

48. Tužena Vlada osporila je stajalište Vlade podnositeljice zahtjeva da je rok od šest mjeseci počeo teći 4. lipnja 2014. godine, na dan RTÉ-ove emisije. Prema njezinom mišljenju, iz sudske prakse Sude proizlazilo je da je rok za zahtjev za revizijom počeo teći od datuma na koji je podnositelj zahtjeva razumno mogao znati novu činjenicu (*Grossi i drugi protiv Italije* (revizija), br. 18791/03, stavci 23.-24., 30. listopada 2012.). Stranka „je mogla razumno znati“ nove činjenice od trenutka kada je saznala za postojanje dokumenata koji dokazuju navedene činjenice, ne samo od datuma kada je dobila kopije relevantnih dokumenata (ibid., *McGinley i Egan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (revizija), br. 21825/93 i 23414/94, stavci 35.-36., ESLJP 2000-I). Štoviše, činjenice koje su se mogle utvrditi iz javno dostupnih baza podataka morale su se tretirati kao poznate (*Bugajny i ostali protiv Poljske*, (revizija) br. 22531/05, stavci 25.-26., 15. prosinca 2009.). Prema njezinom mišljenju, informacije u javnoj domeni ukazivale su na to da je Vlada podnositeljica zahtjeva saznala za navodne nove činjenice prije datuma RTÉ-ove emisije. Istaknula je da je istraživanja dokumenata objavljenih u državnom arhivu Ujedinjenog Kraljevstva u Kewu 2013. godine provela irska nevladina organizacija Pat Finucane Center (dalje u tekstu: PFC). Prema priopćenju PFC-a od 6. kolovoza 2013. godine, irsko Ministarstvo vanjskih poslova obaviješteno je o postojanju dokumenata koji utvrđuju navodne nove činjenice. Štoviše, prema BBC-ovom novinskom članku, irski glavni državni odvjetnik primio je kopije relevantnih dokumenata najkasnije 28. studenoga 2013. godine.

49. Tužena Vlada istaknula je da je Vlada podnositeljica zahtjeva, u odgovoru na njezina očitovanja, priznala da je dobila niz dokumenata, uključujući medicinsko izvješće dr. L. o g. S.K. (za potonjeg, vidjeti stavak 23 gore), više od šest mjeseci prije podnošenja zahtjeva za revizijom. Tužena Vlada smatrala je da je to ključni dokument na kojem se temeljio zahtjev za revizijom. Niti jedan od ostalih dokumenata nije predstavljao izvješće iz prve ruke o mišljenjima dr. L., pa stoga nisu mogli pružiti osnovu za tvrdnju da je dr. L. obmanuo Komisiju. Štoviše, s obzirom da je Vlada podnositeljica zahtjeva bila svjesna istraživanja provedenog od strane PFC-a, drugi materijali na koje se pozivalo u zahtjevu za revizijom, koji su bili dostupni u

javnim arhivima, mogli su joj razumno biti poznati najmanje godinu dana prije nego što je podnijela zahtjev za revizijom. Međutim, tužena Vlada izričito je prihvatila da šestomjesečni rok nije počeo teći nekoliko godina ranije kada su dokumenti postali dostupni u njezinom državnom arhivu.

50. Nadalje, tužena Vlada primijetila je da je Vlada podnositeljica zahtjeva zatražila od Suda da izmijeni temelje na kojima je utvrđena povreda u odnosu na pet tehnika u prvobitnoj presudi. Zapravo je tražila ponovno saslušanje, tražeći od Suda da razmotri i odvagane širok spektar dokaza. Ništa u sudskoj praksi Suda nije ukazivalo na to da je postupak revizije trebao ispuniti takvu svrhu. To se smatralo izvanrednim postupkom koji je osmišljen da ispravi jasne pogreške u ocjenjivanju, ako je stranka koja je podnijela zahtjev pokazala da je Sud postupio na temelju činjenične pogreške koja se može identificirati.

51. Prema stajalištu tužene Vlade, dokumenti koje je dostavila Vlada podnositeljica zahtjeva nisu pokazali nove činjenice. Sudska praksa Suda iz Pravila 80. Poslovnika Suda zahtijevala je da se Sud upozna sa specifičnom činjenicom koja bi mogla imati odlučujući utjecaj na njegove zaključke. Tužena Vlada posebice je istaknula da Komisija nije čula izravne dokaze o dugoročnim posljedicama tih pet tehnika. Dva ilustrativna predmeta odnosila su se na muškarce na koje je primijenjeno pet tehnika. Komisija je saslušala pet različitih svjedoka u odnosu na svakog od te dvojice muškaraca, odnosno samu žrtvu, profesora Dalya i Bastiaansa i doktore L. i M. Svaki je od tih svjedoka dao duge i složene iskaze koji se tiču tjelesnog i duševnog zdravlja muškaraca. Stajalište dr L. je ocijenjeno. Priznao je da žrtve imaju neke psihičke simptome, ali je smatrao da nisu teški, istodobno naglašavajući neizvjesnu i prediktivnu prirodu primjene.

52. Zaključno, nije bilo ničega u materijalima koje je podnijela Vlada podnositeljica zahtjeva što bi ukazivalo na to da je iskaz koji je dao dr. L. bio obmanjujuć. Najsnažniji argument Vlade podnositeljice zahtjeva koji se odnosi na dr. L. bio je da su se njegova stajališta možda donekle razvila u svjetlu njegova kasnijeg preispitivanja druge žrtve pet tehnika (g. S.K.) u svrhu građanskih tužbi za naknadu štete pred domaćim sudovima. Vlada podnositeljica zahtjeva nije dokazala da je Sud postupio na temelju lažne činjenice, kako bi to zahtijevala njegova sudska praksa.

53. Čak i pod pretpostavkom da su materijali koje je dostavila Vlada podnositeljica zahtjeva pokazivali nove činjenice, one nisu po svojoj prirodi odlučujuće za prvobitnu presudu.

54. S tim u vezi, tužena Vlada tvrdila je da se prvi razlog za reviziju oslanjao na tri tvrdnje, naime, da je stajalište Ujedinjenog Kraljevstva pred Komisijom i Sudom bilo da su posljedice pet tehnika bile male i kratkoročne; da je dr. L. zavarao Komisiju u njegovim iskazima i da su dokumenti to dokazivali; i da je to, da je Sud znao stvarno stanje, moglo imati odlučujući utjecaj na njezin zaključak o pitanju mučenja.

55. Prema mišljenju tužene Vlade, svaka od tih tvrdnji bila je netočna. Prije svega, nije negirala povredu članka 3. u prvobitnom postupku. Pred Sudom je čak izričito uvažila zaključak Komisije da je pet tehnika predstavljalo mučenje.

56. Drugo, kao što je već gore navedeno, smatrala je da materijali nisu pokazivali da je dr. L. obmanuo Komisiju. Dr. L. je bio vodeći svjetski stručnjak za neurološke poremećaje koji su posljedica zatvaranja i ispitivanja. Dao je razumno stručno mišljenje opisujući sebe kao konzervativnog psihijatra koji se oslanja na dokaze, opreznog prije nego što zaključi da osoba pati od teške psihičke bolesti. Medicinsko izvješće iz lipnja 1975. godine koje se odnosi na g. S.K. nije promijenilo to stajalište, jer se promjena mišljenja u jednom predmetu, koji uključuje osobu s već postojećim ozbiljnim zdravstvenim stanjem, ne bi mogla generalizirati. Nije bilo dokaza da je dr. L. promijenio svoje mišljenje o posljedicama pet tehnika u dva predmeta pred Komisijom ili općenito.

57. Treće, izvješće koje se odnosi na g. S.K. predstavljalo je povlašten i povjerljiv pravni savjet kojeg je tužena Vlada dobila u kontekstu prijateljske nagodbe u domaćem postupku koji se nije morao otkriti. U svakom slučaju, ni u kojem slučaju nije bilo dokazano da bi Sud došao do drugog zaključka. Iz prvobitne presude je slijedilo da je Sud htio zadržati epitet „mučenje“ za najteže predmete.

58. Vraćajući se na drugi razlog za reviziju, tužena je Vlada posebice tvrdila da je u prvobitnom postupku priznala da je pet tehnika bilo odobreno na dovoljno visokoj razini da predstavlja administrativnu praksu. Sam Sud je primijetio da je pet tehnika bilo odobreno na „visokoj razini“ i bio je svjestan da su o njima podučavali članove RUC-a na seminaru održanom u travnju 1971. godine.

59. Tužena Vlada je detaljno komentirala dokumente dostavljene u prilog drugom razlogu za zahtjev za revizijom. Zaključila je da velik dio materijala nije bio nov jer je Sud bio svjestan činjenica koje su mu iznesene. Materijali za koje Sud nije znao bili su uglavnom povlašteni materijali koji nisu propisno obznanjeni u vrijeme prvobitnog postupka. U svakom slučaju, znanje o tim dokumentima nije moglo navesti Sud da zauzme drukčiji stav o tome je li pet tehnika predstavljalo mučenje, s obzirom da je Ujedinjeno Kraljevstvo priznalo da je postojala administrativna praksa odobrena na visokoj razini i uvažilo nalaz Komisije.

60. Na kraju, za tuženu Vladu, zahtjev za revizijom nije imao nikakvu korisnu širu svrhu jer se sudska praksa Suda o članku 3. Konvencije razvila od 1978. godine. Posebice se pozvala na predmet *Selmouni protiv Francuske* [VV] (br. 25803/94, stavak 101., ESLJP 1999-V), u kojem je Sud odbacio tvrdnju koju je iznijela tužena država na temelju presude *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* i utvrdio da je potrebna „veća nepopustljivost“ i „sve viši standard“ u ocjeni navodnih povreda članka 3. Također je spomenula da su dugoročne posljedice, barem od presude Suda u predmetu *Egmez protiv*

Cipra (br. 30873/96, stavak 78., ESLJP 2000-XII), relevantne za klasifikaciju djela kao mučenja.

B. Vlada podnositeljica zahtjeva

61. Kao prvo, Vlada podnositeljica zahtjeva ponovila je razloge na kojima je zasnivala svoj zahtjev za revizijom.

62. Prvo, tužena Vlada posjedovala je informacije, uključujući mišljenja dr. L., koje su pokazale da posljedice pet tehnika mogu biti značajne, dok je njezino stajalište izneseno Sudu putem iskaza dr. L. bilo da su posljedice bile male i kratkoročne. Drugo, arhivska građa otkrila je u kojoj je mjeri tadašnja Vlada Ujedinjenog Kraljevstva usvojila politiku uskraćivanja od Komisije i Suda određenih informacija o pet tehnika i njihovoj svrsi.

63. Ostala je pri stajalištu da su iskazi pred Komisijom i Sudom bili podijeljeni s obzirom na dugoročne posljedice pet tehnika; da su novi dokumenti pokazali da je iskaz dr. L. bio obmanjujući; da su se obmanjujući dokazi odnosili na ključno pitanje i da je znanje o prikrivanju dokaza moglo imati odlučujući utjecaj na to kako će Sud riješiti suprotstavljene iskaze.

64. Što se tiče poštovanja zahtjeva iz pravila 80. stavka 1. Poslovnika Suda, Vlada podnositeljica zahtjeva iznijela je sljedeće tvrdnje.

65. Zahtjev za revizijom podnesen je u roku od šest mjeseci. Taj je rok počeo teći 4. lipnja 2014. godine, datuma RTÉ-ove emisije. Prije tog datuma nije mogla razumno znati relevantne činjenice na koje se poziva u zahtjevu za revizijom.

66. Vlada podnositeljica zahtjeva navela je sljedeću kronologiju događaja: 1. kolovoza 2013. godine PFC je obavijestio Ministarstvo vanjskih poslova i trgovine da su njegovi članovi preispitali deklasificirane spise u Ujedinjenom Kraljevstvu koji se odnose na predmet *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* iz 1978. godine, ali nije dostavio nikakve dokumente. Dana 24. listopada 2013. godine odvjetnička tvrtka iz Belfasta dostavila je niz dokumenata Uredu glavnog državnog odvjetnika Irske. Oni su se uglavnom odnosili na razinu znanja unutar tadašnje tužene Vlade o uporabi pet tehnika i lokaciji pritvornih centara. Pregledao ih je odvjetnik, ali nisu sami po sebi smatrani dostatnim da bi bili osnovom zahtjeva za revizijom. Dva su dokumenta kasnije dostavljena u prilog zahtjevu za revizijom (vidjeti stavke 34 i 35 gore). Dana 6. ožujka 2014. godine PFC je dostavio nekoliko dokumenata Uredu glavnog državnog odvjetnika koji se prvenstveno odnose na g. S.K., uključujući zapisnik liječničkog pregleda dr. L. u lipnju 1975. godine. Te je dokumente ponovno pregledao odvjetnik, donijevši isti zaključak kao što je gore navedeno. Jedan od tih dokumenata, odnosno gore navedeno medicinsko izvješće dr. L., kasnije je dostavljen u prilog zahtjevu za revizijom (vidjeti stavak 23 gore). Vlada podnositeljica zahtjeva osporila je stajalište tužene Vlade da je navedeno medicinsko izvješće bilo ključni dokument na kojem se temelji zahtjev za revizijom, uz napomenu da se nije

smatralo da samo izvješće predstavlja dovoljnu osnovu za zahtjev za revizijom. Ono je imalo veći značaj samo u svjetlu drugih dokumenata koji su dobiveni kasnije.

67. Nakon RTÉ-ove emisije, PFC je 13. lipnja 2014. godine dostavio nekoliko tisuća stranica dokumenata Ministarstvu vanjskih poslova. RTÉ je dostavio dodatne materijale 23. lipnja i 24. studenoga 2014. godine. Dokumente je pregledao odvjetnik uz pomoć pravnog savjetnika za dokumentarce. Stoga je, izuzev tri dokumenta za koje odvjetnik nije smatrao da mogu biti osnovom zahtjeva za revizijom, svi dokumenti dostavljeni u prilog zahtjevu za izmjenu zaprimljeni su između lipnja i studenoga 2014. godine, nakon RTE-ove emisije od 4. lipnja 2014. godine. Zahtjev za revizijom podnesen je 4. prosinca 2014. godine.

68. Vlada podnositeljica zahtjeva osporila je stajalište tužene Vlade da se od nje mogla očekivati daljnja istraga nakon što je dobila izvješće dr. L. o g. S.K. u ožujku 2014. godine. Posebice je tvrdila da je u predmetu *Bugajny i drugi* (gore citiran), na koji se poziva tužena Vlada, Sud odbio zahtjev za revizijom jer su se relevantne informacije mogle dobiti iz javno dostupnih zemljišnih knjiga. Međutim, ovaj se predmet razlikovao po tome što se nije moglo razumno očekivati da će se pretražiti arhivi druge države članice. Predmet *Cernescu i Manolache protiv Rumunjske* (revizija) (br. 28607/04, 30. studenoga 2010.) bio je relevantniji u sadašnjem kontekstu, jer je pokazivao da čak i kad su informacije o relevantnim činjenicama javno dostupne, propust stranke da obavijesti Sud o tim činjenicama u prvobitnom postupku može biti važan čimbenik pri ispitivanju zahtjeva za revizijom. Zaključno, tvrdila je da je zahtjev za revizijom pravodobno podnesen.

69. Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila je da ni Pravilo 80. niti sudska praksa Suda nisu navodili da bi Sud mogao biti spriječen da izmijeni temelje na kojima je utvrđena povreda. Prema njezinom mišljenju, Sud je bio pozvan da ponovno razmotri, u svjetlu novih materijala, osnove na kojima je utvrdio povredu članka 3. u odnosu na pet tehnika.

70. Nadalje, Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila je da su dokumenti na koje se pozivala u zahtjevu za revizijom sadržavali nove činjenice koje „nisu bile poznate Sudu“ kada je donesena prvobitna presuda. Tvrdila je da su Komisija i Sud razmotrili iskaze o dugoročnim posljedicama pet tehnika koji su bili u suprotnosti sa stajalištima koje je dr. L., glavni svjedok tužene Vlade o tim posljedicama, izrazio u kontekstu domaćeg postupka kojeg su pokrenuli muškarci koji su bili podvrgnuti tim tehnikama. Ostala je pri zaključku da je dr. L. obmanuo Komisiju o tom pitanju.

71. Vraćajući se na pitanje jesu li novootkrivene činjenice „po [svojoj prirodi] mogle imati odlučujući utjecaj“ na prvobitnu presudu, Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila je da bi nove činjenice mogle imati i da bi, najvjerojatnije, imale takav odlučujući utjecaj. Naglasila je važnost dugoročnih posljedica pri određivanju što predstavlja mučenje. Nadalje, istaknula je da je Komisija uočila da se vještaci koje je saslušala nisu slagali

po tom pitanju i da nisu bili u mogućnosti utvrditi točan stupanj naknadnih psihičkih posljedica. Sud se zauzvrat pozvao na iskaze koje je saslušala Komisija.

72. Nadalje, Vlada podnositeljica zahtjeva je u odgovoru na očitovanje tužene Vlade detaljno komentirala važnost dokumenata dostavljenih u prilog zahtjevu za revizijom.

73. Tvrdila je da je dr. L. bio jedini vještak koji je izrazio stajalište da pet tehnika neće imati dugoročne posljedice. Vještaci koje je pozvala Vlada podnositeljica zahtjeva, profesori Daly i Bastiaans, dali su iskaz da bi posljedice bile značajne, teške i dugotrajne. Što se tiče dr. M., Vlada podnositeljica zahtjeva primijetila je da je tog svjedoka pozvala Komisija, a ne Vlada podnositeljica zahtjeva. Prema mišljenju Vlade podnositeljice zahtjeva, dr. M., koji je u kolovozu/rujnu 1971. godine pregledao dvojicu muškaraca (g. P.C. i g. P.S.) neposredno nakon primjene pet tehnika, a jednog od njih i godinu dana kasnije, nije isključio mogućnost da one mogu uzrokovati dugoročne posljedice.

74. Pozivajući se na transkripte rasprava pred Komisijom, Vlada podnositeljica zahtjeva primijetila je da je dr. L. dao iskaz 15. lipnja 1974. godine u predmetu dvojice muškaraca na kojima je primijenjeno pet tehnika 1971. godine i koje je on pregledao 1973. godine. Dana 18. siječnja 1975. godine dao je iskaz o svojim općenitijim nalazima i zaključcima, iznoseći mišljenje da pet tehnika nije izložilo osobe na kojima su primijenjene vrlo ozbiljnom stresu i da su njihove posljedice bile male i kratkoročne, a ne dugoročne, uz snažno protivljenje mišljenjima ostalih saslušanih vještaka. Prema stajalištu Vlade podnositeljice zahtjeva, iskaz koji je dao dr. L. nije bio uravnotežen, ravnodušan iskaz nezavisnog vještaka kao što tvrdi tužena Vlada, već je to bila robusna i naglašena tvrdnja da posljedice tih pet tehnika nisu bile ni teške niti dugotrajne. Tužena Vlada izjavila je mnogo toga o činjenici da je dr. L. napravio niz ustupaka tijekom unakrsnog ispitivanja. Međutim, on je to učinio samo tamo gdje je to bilo nužno i nije dopustio da takvi ustupci odstupaju od njegovih ukupnih mišljenja o malim i kratkoročnim posljedicama tih pet tehnika.

75. Dokumenti koji su dostavljeni u odnosu na prvi razlog za revizijom bili su relevantni jer su pokazali da je dr. L. izrazio različita mišljenja u kontekstu domaćih postupaka koje su pokrenuli muškarci na kojima je primijenjeno pet tehnika. Vlada podnositeljica zahtjeva istaknula je da je prvi dokument (vidjeti stavak 22 gore) sadržavao pravni savjet o visini naknade koja se ima dosuditi u domaćem postupku trojici muškaraca koji su bili podvrgnuti pet tehnika (g. S.K., g. B.T. i g. W.S.). Upućivao je na stajališta koja je izrazio dr. L. u travnju 1974. godine kada je pregledao te muškarce. Ta su stajališta bila radikalno drukčija od iskaza koji je dao Komisiji u lipnju 1974. i siječnju 1975. godine. Drugi dokument (vidjeti stavak 23 gore), odnosno medicinsko izvješće dr. L. koje se odnosi na pregled g. S.K. u lipnju 1975. godine, sastavljen je između zaključivanja dokaznog postupka i

podnošenja izvješća Komisije. Prema stajalištu Vlade podnositeljice zahtjeva, to nije oslobodilo tuženu Vladu njezine obveze da nadležnim tijelima Konvencije skrene pozornost na relevantne informacije. Taj je dokument također iznosio stajališta suprotstavljena iskazu koji je dr. L. dao pred Komisijom. Treći dokument (vidjeti stavak 24 gore) bilo je izvješće od 5. listopada 1974. godine u kontekstu domaćih postupaka, koje se odnosi na sve veću tendenciju mišljenja liječnika da se priznaju dugoročne posljedice detaljnog ispitivanja i snažno savjetuje da se predmet riješi izvan suda. Stajališta koja je dr. L. izrazio pred Komisijom o mogućim dugoročnim posljedicama tih pet tehnika bila su u suprotnosti sa stajalištima izraženim u ovom izvješću.

76. U odnosu na drugi razlog za reviziju, Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila je da su novi dokumenti pokazali zabrinutost tadašnje tužene Vlade da ne surađuje s konvencijskim tijelima kako bi izbjegla narušavanje svog ugleda uslijed potencijalnih nepovoljnih nalaza Komisije i Suda. Komisija i Sud bi s većom pažnjom razmotrili iskaz koji je dao dr. L. da su bili svjesni punog opsega tih nastojanja. Nadalje, pozivajući se na predmet *Cernescu i Manolache* (gore citiran), Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila je da bi, prema sudskoj praksi Suda, neispunjavanje obveze od strane neke stranke u konvencijskom postupku moglo biti relevantno za razmatranje zahtjeva za revizijom.

77. Konačno, Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila da je zahtjev za revizijom služio široj svrsi i imao je aktualni značaj. Iako se sudska praksa Suda razvila u odnosu na mučenje, presuda *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* imala je svoj vlastiti kontinuitet, jer su se na nju pozvale druge Vlade, uključujući Izrael i Sjedinjene Američke Države 1999. i 2002. godine, kako bi klasificirale postupanje na način da ne predstavlja mučenje. Razvoj sudske prakse Suda nije spriječio korištenje njegovih nalaza iz prvobitne presude o tome što predstavlja ili ne predstavlja mučenje. Vlada podnositeljica zahtjeva naglasila je kako je i 1977. godine, kada je tražila rješenje od Suda, tako i danas, njezino glavno nastojanje bilo uspostaviti jasne smjernice o tome što predstavlja mučenje na temelju članka 3. Konvencije. Ni tada, niti sada nije nastojala osramotiti tuženu Vladu.

II. OCJENA SUDA

A. Opća načela

78. Sud primjećuje da su načela pravomoćnosti presuda sadržana u članku 44. Konvencije i ponavlja da se, ako dovodi u pitanje pravomoćni karakter presude Suda, mogućnost revizije, koja nije predviđena Konvencijom, već je uvedena Poslovníkom Suda, smatra izvanrednim postupkom. Zahtjevi za revizijama presuda stoga moraju biti podvrgnuti strogoj kontroli (vidjeti gore citirani predmet *McGinley i Egan*, stavak 30., s upućivanjima na predmete

Pardo protiv Francuske (revizija – dopuštenost), 10. srpnja 1996., stavak 21., *Izješća o presudama i odlukama 1996-III*, i *Gustafsson protiv Švedske* (revizija – osnovanost), stavak 25., *Izješća 1998-V*).

79. Kako bi se utvrdilo mogu li činjenice na kojima se temelji zahtjev za revizijom „po [svojoj] prirodi imati odlučujući utjecaj“, moraju se razmotriti u odnosu na odluku Suda čija se revizija traži (vidjeti, na primjer, gore citirani predmet *Pardo* (revizija – dopuštenost), stavak 22. i predmet *Hertzog i drugi protiv Rumunjske* (revizija), br. 34011/02, stavak 15., 14. travnja 2009.).

B. Primjena navedenih načela na ovaj predmet

80. U ovom su predmetu sporne dvije glavne točke, odnosno otkrivaju li dokumenti koje je dostavila Vlada podnositeljica zahtjeva nove činjenice „koje bi po svojoj prirodi mogle imati odlučujući utjecaj“ i je li zahtjev za revizijom podnesen u roku od šest mjeseci.

81. Sud će započeti svoje ispitivanje s pitanjem je li zahtjev za revizijom pravodobno podnesen.

1. Je li poštovan šestomjesečni rok utvrđen u Pravilu 80 stavku 1. Poslovnika Suda

82. Sukladno Pravilu 80. stavku 1., zahtjev za revizijom presude mora se podnijeti „u roku od šest mjeseci nakon što je stranka saznala“ o „činjenici koja je po svojoj naravi mogla odlučno utjecati na ishod spora i koja, kad je presuda bila donesena, nije bila poznata Sudu i nije razumno mogla biti poznata toj stranci“ (dalje u tekstu također: nove činjenic[e]).

83. Kao što je već prethodno navedeno, Vlada podnositeljica zahtjeva pozivala se na dvije osnove ili nove činjenice u prilog svojem zahtjevu za revizijom. Na temelju brojnih dokumenata iz arhiva Ujedinjenog Kraljevstva, najprije je tvrdila da je dr. L. obmanuo Komisiju glede dugoročnih posljedica tih pet tehnika i, drugo, da je tadašnja tužena Vlada usvojila politiku uskraćivanja određenih informacija o pet tehnika od Komisije i Suda. Stoga se postavlja pitanje kada je Vlada podnositeljica zahtjeva „saznala za“ dokumente koji sadrže navedene činjenice.

84. Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila je da je saznala za relevantne činjenice 4. lipnja 2014. godine, na datum RTE-ove emisije (vidjeti stavak 19 gore).

85. Tužena Vlada osporila je to stajalište. Posebice je tvrdila da je Vlada podnositeljica zahtjeva dobila ključni dokument na koji se poziva u svojem zahtjevu za revizijom, to jest medicinsko izvješće dr. L. o g. S.K, u ožujku 2014. godine. Štoviše, Vlada podnositeljica zahtjeva već je do kraja 2013. godine saznala da je PFC dobio i analizirao znatne količine dokumenata. Slijedom toga, materijali na koje se poziva u zahtjevu za revizijom bili su joj na raspolaganju ili su joj mogli biti razumno poznati, više od šest mjeseci prije nego što je podnesen zahtjev 4. prosinca 2014. godine.

86. Sud ističe tvrdnju Vlade podnositeljice zahtjeva da je dobila dokumente u dva navrata prije 4. lipnja 2014. godine. U listopadu 2013. godine dobila je dokumente koji se uglavnom odnose na razinu znanja unutar tadašnje tužene Vlade o uporabi pet tehnika. Dva od tih dokumenata (vidjeti stavke 34 i 35 gore) kasnije su dostavljena u prilog zahtjevu za revizijom. U ožujku 2014. godine dobila je dokumente koji se uglavnom odnose na g. S.K., uključujući medicinsko izvješće dr. L. Potonji dokument (vidjeti stavak 23 gore) naknadno je dostavljen u prilog zahtjevu za reviziju. Svi ostali dokumenti dobiveni su između lipnja i studenoga 2014. godine, nakon RTÉ-ove emisije od 4. lipnja 2014. godine.

87. Vlada podnositeljica zahtjeva dostavila je dokumente zaprimljene u listopadu 2013. i ožujku 2014. godine, kako bi ih pregledao odvjetnik i savjetovana je da oni sami po sebi nisu dostatni da bi bili osnovom zahtjeva za revizijom. U takvim okolnostima, Sud prihvaća da Vlada podnositeljica zahtjeva nije „saznala za“ nove činjenice u to vrijeme.

88. Međutim, tužena Vlada je prvo tvrdila da je šestomjesečni rok za zahtjev za revizijom počeo teći od datuma kada je Vlada podnositeljica zahtjeva razumno mogla znati nove činjenice. Istodobno priznajući da šestomjesečni rok nije počeo teći sa slanjem dokumenata u njezin Državni arhiv, tužena Vlada je tvrdila da je Vlada podnositeljica zahtjeva mogla razumno poznavati navodne nove činjenice od trenutka kada je saznala za istraživanje provedeno od strane PFC-a i počela primati dokumente, odnosno više od godinu dana prije nego što je podnijela zahtjev za revizijom ili najkasnije od ožujka 2014. godine, kada je dobila medicinsko izvješće dr. L. o g. S.K. Drugo, tvrdila je da se činjenice koje se mogu utvrditi iz javno dostupnih izvora trebaju smatrati poznatima.

89. Sud primjećuje da se većina sudske prakse na koju se pozivaju stranke ne bavi šestomjesečnim rokom, već posebnim zahtjevom Pravila 80. stavka 1., odnosno je li nova činjenica „mogla biti razumno poznata“ stranci koja traži reviziju kada je presuda donesena. Ovaj se zahtjev odnosi na situacije u kojima je nova činjenica koja je bila temelj zahtjeva za revizijom već mogla biti poznata stranci *prije* donošenja prvobitne presude, a ne, kao u ovome predmetu, dugo *nakon* zaključenja prvobitnog postupka.

90. Sudska praksa pokazuje da ocjena onoga što se može razumno očekivati da je stranka znala ovisi o okolnostima svakog pojedinog predmeta.

91. U predmetu *McGinley i Egan* (gore citiran, stavci 33.-36.), u kojem su se podnositelji zahtjeva u svojem zahtjevu za revizijom pozivali na niz dopisa koji se odnose na postupke koji bi mogli biti relevantni za njihov predmet, Sud je primijetio da su znali za postojanje korespondencije i dobili detaljne informacije o predmetnom postupku. Stoga je odbacio zahtjev podnositelja zahtjeva, utvrdivši da su mogli razumno biti svjesni novih činjenica prije donošenja prvobitne presude, iako su možda dobili kopije odgovarajuće korespondencije tek nakon toga. U predmetu *Bugajny i drugi* (gore citiran, stavci 22.-26.) Sud je odbacio Vladin zahtjev za revizijom na

temelju toga što je mogla razumno znati za tu novu činjenicu, odnosno da su podnositelji zahtjeva sklopili ugovore o služnosti s kupcima njihove nekretnine. Istodobno smatrajući da je ponašanje podnositelja zahtjeva bilo neprimjereno jer nisu obavijestili Sud o toj činjenici, ustanovio je da je Vlada trebala pregledati zemljišne knjige koje su predstavljale javni registar kojeg vodi okružni sud kako bi status nepokretne imovine bio poznat javnosti. Slično tome, u predmetima *Pennino protiv Italije* (revizija), br. 43892/04, stavci 17.-20., 8. srpnja 2014. i *De Luca protiv Italije* (revizija), br. 43870/04, stavci 17.-20., 8. srpnja 2014., Sud je odbacio Vladin zahtjev za revizijom, zbog toga što je mogla razumno znati novu činjenicu u trenutku donošenja presude. Smatrao je da je tijelo koje upravlja insolventnim Gradskim vijećem bilo državni organ i da je Vlada mogla i trebala zatražiti od tog tijela ili Gradskog vijeća da dostavi informacije o plaćaju potraživanja podnositelja zahtjeva.

92. Nasuprot tome, u predmetu *Cernescu i Manolache* (gore citiran, stavci 12.-14.) Sud je utvrdio da Vlada nije mogla razumno znati novu činjenicu, odnosno da su podnositelji zahtjeva dobili povrat predmetne imovine. Prema mišljenju Suda, Vladi koja se prije podnošenja svojeg očitovanja raspitivala o pravnoj situaciji imovine kod domaćih tijela, nije se mogla zamjeriti zbog toga što nije znala za presudu u korist podnositelja zahtjeva koja je naknadno donesena, iako je riječ o javnim informacijama. Štoviše, podnositelji zahtjeva svjesno nisu obavijestili Sud o povratu (vidjeti, kao još jedan sličan predmet, gore citirani predmet *Hertzog i drugi*, stavci 16.-18., 14. travnja 2009.). Nadalje, u predmetu *Stoicescu protiv Rumunjske* (revizija) (br. 31551/96, stavci 47.-48., 21. rujna 2004.), uzevši u obzir nepostojanje kompjuteriziranog sustava sudskih podataka u to vrijeme, Sud je utvrdio da se od Vlade ne može očekivati da provede opsežna istraživanja u relevantnim registrima bez da ima ikakve naznake da je potvrda o nasljedstvu podnositelja zahtjeva bila osporena pred sudovima.

93. U ovome predmetu postavlja se pitanje može li se gore opisana sudska praksa prenijeti u fazu *nakon* donošenja prvobitne presude. Iako izričaj Pravila 80. stavka 1. - da relevantna činjenica mora imati odlučujući utjecaj „i koja, kada je presuda donesena, nije bila poznata Sudu i nije razumno mogla biti poznata toj stranci“ - ukazuje na suprotno, ipak mogu postojati tvrdnje koje idu u korist određenoj obvezi postupanja s dužnom pažnjom. U tom se kontekstu Sud posebice poziva na izuzetnu prirodu postupka revizije, što dovodi u pitanje konačni karakter presuda Suda. Stoga se može tvrditi da, kad se saznaju mogući razlozi za reviziju, stranka mora poduzeti razumne korake kako bi utvrdila postoje li doista li takvi razlozi, kako bi se Sud doveo u poziciju da donese odluku o tom pitanju bez odlaganja. Čini se da predmet *Grossi i drugi* (gore citiran, stavci 22.-24.) ukazuje na takav pristup. U tom je predmetu Vlada saznala za postojanje dokumenata koji dokazuju novu činjenicu, odnosno stvarnu veličinu predmetne imovine, ubrzo *nakon* donošenja presude, ali je podnijela svoj zahtjev za revizijom tek u roku od

šest mjeseci od datuma kada je nadležno Ministarstvo zapravo primilo dokumente. Sud je odbacio zahtjev kao zakašnjeli jer je Vlada razumno mogla poznavati nove činjenice na koje se pozvala čim je saznala za postojanje dokumenata.

94. U ovome predmetu treba uzeti u obzir niz elemenata: nije bila riječ o dobivanju određenog skupa dokumenata, čije je postojanje i relevantnost Vladi podnositeljici zahtjeva bilo poznato od listopada 2013. ili ožujka 2014. godine, niti provjera jedne jedine činjenice (kao npr. postojanje ugovora o nekretnini ili plaćanje potraživanja) koja se može utvrditi pregledavanjem jednog određenog registra ili baze podataka. Ovaj zahtjev za revizijom je složenije prirode. Sud prihvaća tvrdnju Vlade podnositeljice zahtjeva da su okolnosti proizišle iz znatnog broja dokumenata koji su, analizirani zajedno, doveli do zaključka da postoji osnova za traženje revizije. Sud primjećuje da Vlada podnositeljica zahtjeva nije ostala pasivna kada je dobila dokumente u listopadu 2013. i ožujku 2014. godine koji potencijalno otkrivaju nove činjenice. U oba je navrata dokumente pregledao odvjetnik, koji joj je savjetovao da dokumenti sami po sebi nisu dovoljni da opravdaju zahtjev za revizijom. Što se tiče toga je li bila dužna učiniti više, primjerice aktivno provoditi istraživanje, osobito nakon primitka izvješća dr. L. o g. S.K. u ožujku 2014. godine, Sud primjećuje da relevantni dokumenti nisu bili odmah dostupni u arhivima Vlade podnositeljice zahtjeva. Vlada podnositeljica zahtjeva morala je provesti opsežna istraživanja među širokim rasponom potencijalno relevantnih dokumenata u državnim arhivima Ujedinjenog Kraljevstva. Sve u svemu, Sud izražava sumnje u to može li se reći da je Vlada podnositeljica zahtjeva mogla razumno „saznati za“ dokumente koji sadržavaju činjenice na koje se pozvala u svojem zahtjevu za revizijom prije RTE-ove emisije od 4. lipnja 2014. godine.

95. S obzirom na gore navedena razmatranja, Sud smatra da je Vlada podnositeljica zahtjeva podnijela zahtjev za revizijom unutar šestomjesečnog roka koji je utvrđen u Pravilu 80. stavku 1. Poslovnika Suda.

2. Postoje li činjenice „koje su po [svojoj] prirodi mogle imati odlučujući utjecaj“ na presudu od 18. siječnja 1978. godine

96. Prema navodima Vlade podnositeljice zahtjeva, dostavljeni dokumenti otkrili su nove činjenice, naime da je dr. L. obmanuo Komisiju glede pitanja jesu li posljedice tih pet tehnika bile teške i dugotrajne te u kojoj je mjeri tužena Vlada u to vrijeme namjerno uskratila informacije o pet tehnika od Komisije i Suda. Prema njezinom mišljenju, nove su činjenice mogle imati odlučujući utjecaj jer su se odnosile na dugoročne posljedice pet tehnika, koji element je bio ključan za ocjenu Suda na temelju članka 3. Konvencije. Da je Sud znao nove činjenice u to vrijeme, vjerojatno bi došao do zaključka da je primjena pet tehnika predstavljala mučenje, a ne „samo“ nečovječno i ponižavajuće postupanje.

97. Tužena Vlada osporila je svaki aspekt te tvrdnje. Prema njezinom mišljenju, dokumenti nisu otkrili nikakve nove činjenice. Što se tiče prvog razloga za reviziju, dokumenti nisu podupirali zaključak da je dr. L. obmanuo Komisiju. Dokumenti podneseni u prilog drugom razlogu za reviziju nisu bili relevantni jer je tužena Vlada priznala u prvobitnom postupku da je pet tehnika predstavljalo administrativnu praksu koja je bila odobrena na „visokoj razini“. Nadalje, primijetio je da Vlada podnositeljica zahtjeva nije htjela ispraviti jasnu pogrešku u činjenicama u prvobitnoj presudi, već je zatražila od Suda da izmijeni razloge na kojima se temeljilo utvrđenje povrede. U svakom slučaju, nije bilo naznaka da bi Sud došao do drugog zaključka. Iz prvobitne presude je slijedilo da je Sud htio zadržati epitet „mučenje“ za najteže predmete.

(a) Opseg zahtjeva za revizijom

98. Uvodno, Sud će se baviti jednim određenim aspektom ovog zahtjeva za upućivanjem: Vlada podnositeljica zahtjeva ne želi izmijeniti nalaz Suda da je uporaba pet tehnika predstavljala povredu članka 3. Konvencije. Međutim, tvrdi da nove činjenice zahtijevaju izmjenu razloga na temelju kojih se taj nalaz zasniva tako da se uporaba tih pet tehnika ne kvalificirana „samo“ kao nečovječno i ponižavajuće postupanje, već kao mučenje u smislu članka 3.

99. Engleska verzija Pravila 80. stavka 1. („... u slučaju da se otkrije neka činjenica koja je po svojoj naravi mogla imati odlučujući utjecaj na ishod spora i koja, kad je presuda bila donesena, nije bila poznata Sudu i nije razumno mogla biti poznata stranci...“) ne sadrži nikakve indikacije o tome kako riješiti pitanje o tome koje dijelove presude revizija može adresirati, dok je određenu podršku restriktivnom pristupu moguće pronaći u francuskoj verziji („En cas de découverte d'un fait qui, par sa nature, aurait pu exercer une influence décisive sur l'issue d'une affaire déjà tranchée et qui, à l'époque de l'arrêt, était inconnu de la Cour et ne pouvait raisonnablement être connu d'une partie ...“).

100. U sudskoj praksi Suda može se pronaći nekoliko primjera u kojima je revizijski postupak upotrijebljen za izmjenu obrazloženja prvobitne presude. Na primjer, u predmetu *Adamczuk protiv Poljske* (revizija) (br. 30523/07, stavci 83.-85., 15. lipnja 2010.) Sud je ispravio pogrešnu tvrdnju sadržanu u prvobitnoj presudi da Vlada nije izrazila stajalište o pravednoj naknadi i dodao je sažetak njezinih komentara, ali bez izmjene dosuđivanja pravedne naknade. U predmetu *Naumoski protiv bivše Jugoslavenske Republike Makedonije* (revizija) (br. 25248/05, stavci 8.-11., 5. prosinca 2013.) Sud je ispravio pogrešku u vezi s datumom odluke Vrhovnog suda, izričito navodeći da je pogreška bila dio razloga koji su doveli do zaključka da je duljina postupka bila nerazumna te je izmijenio obrazloženje istodobno potvrdivši zaključak prvobitne presude da je trajanje postupka bilo prekomjerno.

101. Ono što je važno u ovom predmetu jest da se radi o povredi članka 3. Konvencije koji zabranjuje različite oblike ponašanja, odnosno podvrgavanje osobe mučenju ili nečovječnom postupanju (ili kažnjavanju) ili ponižavajućem postupanju (ili kažnjavanju). Prema dobro utvrđenoj sudskoj praksi Suda, čini se da je razlika između pojma mučenje i pojma nečovječno i ponižavajuće postupanje bila sadržana u Konvenciji kako bi se dopustilo da se posebna stigma „mučenja“ prida samo namjernom nečovječnom postupanju koje uzrokuje vrlo teške i surove patnje (vidjeti, među brojnim izvorima prava, gore citirane predmete *Selmouni*, stavak 96.; *Egmez*, stavak 77.; predmete *Gäfgen protiv Njemačke* [VV], br. 22978/05, stavak 90. ESLJP 2010.; i *El-Masri protiv bivše jugoslavenske republike Makedonije* [VV], br. 39630/09, stavak 197., ESLJP 2012.). U mnogim predmetima u kojima Sud utvrdi povredu članka 3., navodi je li postupanje o kojem je riječ bilo ponižavajuće ili nečovječno ili je predstavljalo mučenje (vidjeti, na primjer, gore citirane predmete *Selmouni*, stavci 99.-105., i *Gäfgen*, stavci 101.-108.).

102. Sud primjećuje da izreka prvobitne presude sadrži dvije zasebne točke u pogledu nalaza na temelju članka 3. u odnosu na pet tehnika, tj. da je njihova uporaba u kolovozu i listopadu 1971. godine predstavljala praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, praksu koja je bila protivna članku 3. Konvencije, te da spomenuta uporaba nije predstavljala praksu mučenja u smislu članka 3. (vidjeti stavak 16 gore).

103. Sud stoga smatra da se revizija koju je zatražila Vlada podnositeljica zahtjeva odnosi na važan nalaz u prvobitnoj presudi naveden u njezinoj izreci. Sud se uvjerio da se radi o pitanjima koja mogu biti predmet zahtjeva za revizijom.

(b) Pokazuju li dokumenti koje je dostavila Vlada podnositeljica zahtjeva nove činjenice

104. Glavna točka koja je sporna među strankama jest jesu li dokumenti koje je podnijela Vlada podnositeljica zahtjeva pokazali bilo kakve nove činjenice i, ako je tomu tako, jesu li možda po svojoj prirodi imali odlučujući utjecaj na nalaze Suda u prvobitnoj presudi. Sud će zauzvrat ispitati te točke.

105. Prije izvršavanja te analize, Sud ističe sljedeću specifičnu značajku ovog zahtjeva za revizijom. Određene važne činjenice koje se odnose na pet tehnika, odnosno da su bile odobrene na visokoj razini, da su se sastojale od kombinacije mjera i uzrokovale tjelesnu i duševnu patnju pritvorenicima koji su im bili podvrgnuti, nisu osporene u prvobitnom postupku i sada nisu sporne. Dokumenti dostavljeni u prilog zahtjevu za revizijom Vlade podnositeljice zahtjeva navodno pokazuju da je dr. L. obmanuo Komisiju u pogledu određenih aspekata pet tehnika, posebice njihovih teških i dugoročnih posljedica te u kojoj je mjeri tadašnja tužena Vlada uskratila informacije vezane uz tih pet tehnika. Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila je da su navodne nove činjenice imale utjecaj na utvrđivanje ključnih činjenica

Komisije u prvobitnom postupku i implicitno na pravnu ocjenu Suda. Njezina je tvrdnja u biti da bi Komisija, da je bila svjesna sada dostavljenih dokumenata, drukčije ocijenila dokaze pred sobom i da bi stoga došla do drukčijeg utvrđenja činjenica u vezi s dugoročnim posljedicama pet tehnika. Sud bi, sa svoje strane, donio drukčiju pravnu ocjenu, odnosno kvalifikaciju uporabe pet tehnika ne samo kao praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, već kao praksu mučenja.

106. Kada se, kao u ovome predmetu, dokumenti podnose u prilog zahtjevu za revizijom, Sud mora ocijeniti pružaju li dovoljno *prima facie* dokaza koji podupiru strankinu verziju događaja (vidjeti gore citirani predmet *Pardo* (revizija - osnovanost), stavak 15.).

107. Da bi izvršio takvu ocjenu, Sud će uzeti u obzir vođenje prvobitnog postupka pred Komisijom i Sudom, a osobito način na koji je utvrđeno činjenično stanje predmeta. Primjećuje da je Komisija utvrdila činjenice s obzirom na ilustrativne predmete (vidjeti stavak 93. prvobitne presude). Dva takva predmeta, g. P.S. i g. P.C. (koji se navode kao T 6 i T 13 u izvješću Komisije), odnosila su se na muškarce na koje je primijenjeno pet tehnika. Izaslanici Komisije saslušali su ta dva muškarca kao svjedoke, a također i dr. L. i dr. M. (koji se navode kao doktori 5 i 1), kao i profesora Dalya i Baastiansa. Dr. L. dao je prvi iskaz u lipnju 1974. godine. Tom je prigodom posebice ispitan o predmetima dvojice muškaraca i posljedicama koje je uporaba pet tehnika imala na njih. Na sljedećoj raspravi, u siječnju 1975. godine, bio je opsežno ispitan o njegovoj stručnoj pozadini i iskustvu, o općim posljedicama pet tehnika, uključujući i jesu li bile teške i dugotrajne. Također je ispitan u vezi s iznosima koje su žrtve pet tehnika dobile putem nagodbe u domaćim postupcima za naknadu štete.

(i) Dokumenti dostavljeni u prilog prvom razlogu za reviziju

108. Vraćajući se na dokumente koje je dostavila Vlada podnositeljica zahtjeva u prilog prvom razlogu za reviziju, Sud primjećuje da se svi oni odnose na postupke za naknadu štete koje su žrtve pet tehnika pokrenule pred domaćim sudovima u Sjevernoj Irskoj u mjerodavno vrijeme.

109. Samo jedan sadrži izravni dokaz o medicinskim mišljenjima dr. L. o jednom od muškaraca na koje je primijenjeno pet tehnika, odnosno njegovo izvješće iz lipnja 1975. godine o g. S.K. (vidjeti stavak 23 gore). Sud prvo primjećuje da izvješće datira kasnije od saslušanja dr. L. od strane Komisije koje se dogodilo u lipnju 1974. i siječnju 1975. godine. Drugo, medicinsko izvješće odnosi se na g. S.K., koji, međutim, nije bio jedan od dva ilustrativna predmeta o kojima je dr. L. dao iskaz Komisiji. Treće, iz izvješća se može vidjeti da je g. S.K. imao ozbiljno postojeće medicinsko oboljenje, naime anginu pektoris te da je dr. L. smatrao da s obzirom na to pet tehnika nije uopće trebalo biti primijenjeno. Činjenica da je dr. L., određeno vrijeme nakon što je dao iskaz pred Komisijom, uočio teške i dugoročne posljedice pet tehnika u predmetu jednog muškarca s posebnim zdravstvenim stanjem,

ne smatra se, prema mišljenju Suda, *prima facie* dokazom da su izjave koje je dao u vezi s općim posljedicama navedenih tehnika bile obmanjujuće ili iznesene u zloj vjeri.

110. Drugi dokumenti sadrže savjet odvjetnika tuženoj Vladi u domaćim postupcima za naknadu štete, a posebno o poželjnosti sklapanja nagodbe u tim predmetima. Jedan od navedenih dokumenata (vidjeti stavak 22 gore) odnosi se na mišljenja dr. L. o trojici muškaraca, g. S.K., g. B.T. i g. W.S. Iz ovog dokumenta proizlazi da je dr. L. pregledao te ljude u travnju 1974. godine, dvije godine i šest mjeseci nakon što je na njih primijenjeno pet tehnika i nedugo prije nego što ga je Komisija prvi put saslušala u lipnju 1974. godine. Istina je da je, prema ovom dokumentu, dr. L. uočio teške duševne posljedice kod tih muškaraca nakon znatnog protoka vremena. Niti jedan od spomenutih muškaraca nije bio među ilustrativnim predmetima, a Sud sumnja u to sadrži li dokument dovoljno *prima facie* dokaza da je dr. L. dao pogrešan iskaz o tome je li tih pet tehnika općenito uzrokovalo teške i dugotrajne posljedice. Pridaje važnost navodu sadržanom u drugom dokumentu koji je dostavila Vlada podnositeljica zahtjeva, naime, da u mjerodavno vrijeme nije bilo konsolidiranih znanstvenih spoznaja o tom pitanju (vidjeti stavak 111.).

111. Ostali dokumenti (vidjeti stavke 24-26 gore) ne odnose se na mišljenje dr. L., već općenito na mišljenje liječnika iz toga vremena koje se odnosi na dugoročne posljedice pet tehnika. Samo jedan, dokument „Tužbe u Sjevernoj Irskoj protiv Ministarstva obrane: Predmeti detaljnog ispitivanja“ (vidjeti stavak 24 gore), sadrži datum, odnosno 5. listopada 1974. godine, i stoga se može reći da odražava stajalište o mišljenju liječnika koje je postojalo prije nego što je Komisija saslušala dr. L. po drugi put u siječnju 1975. godine. Sud primjećuje da iako dokument potvrđuje postojanje sve veće sklonosti u mišljenju liječnika da priznaju mogućnost da pet tehnika može prouzročiti dugotrajne psihičke posljedice, također ističe da u to vrijeme nije bilo izvjesno je li to bio slučaj ili ne. Odnosi se samo na „jedan ili dva predmeta u kojima je izgledno da će se vrlo teške psihičke posljedice detaljnog ispitivanja dokazati u dovoljnoj mjeri.“

112. Posljednji dokument odnosi se na g. P.S., jednog od dva ilustrativna predmeta. Odnosi se na znatno veću procjenu štete u domaćem postupku zbog trajnih psihičkih posljedica (vidjeti stavak 26 gore). Sud, osim što ponavlja da se ovaj dokument ne odnosi na mišljenje dr. L., primjećuje da su Komisija i Sud bili svjesni domaćeg postupka i nagodbi sklopljenih u tom postupku, uključujući i dosuđene iznose za naknadu štete (stavak 107. prvobitne presude). Kako proizlazi iz pitanja postavljenih dr. L. kada ga je Komisija saslušala (vidjeti stavak 12 gore), visoki iznosi dosuđene štete smatrali su se pokazateljem ozbiljnosti posljedica pet tehnika.

113. Zaključno, Sud sumnja u to sadrže li dokumenti koje je dostavila Vlada podnositeljica zahtjeva dovoljno *prima facie* dokaza o navodnoj novoj činjenici, odnosno da je dr. L. obmanuo Komisiju o teškim i dugotrajnim posljedicama tih pet tehnika.

(ii) Dokumenti dostavljeni u prilog drugom razlogu za reviziju

114. Vraćajući se na dokumente koje je dostavila Vlada podnositeljica zahtjeva u prilog drugom razlogu za reviziju, Sud primjećuje da su to sve interni Vladini dokumenti. Neki pokazuju da je uporaba pet tehnika bila administrativna praksa koja je bila odobrena na ministarskoj razini, a ne samo na „visokoj razini“, kako priznaje tužena Vlada u prvobitnom postupku (vidjeti stavke 29 i 43 gore). Drugi daju naznake zašto je tadašnja tužena Vlada silno željela sklapati nagodbe u domaćim predmetima, odnosno upravo kako bi se izbjegla sramota i narušavanje ugleda onih koji su odobrili uporabu tih pet tehnika i općenito Vlade, ali i kako bi se spriječilo otkrivanje osjetljivih Vladinih dokumenta (vidjeti stavke 30, 31, 33 i 38 gore). Nadalje, neki su dokumenti rasvijetlili parničnu strategiju koju je usvojila tužena Vlada u prvobitnom postupku, osobito njezinu želju za odugovlačenjem postupka (vidjeti stavak 35 gore) i razloge za njihovo protivljenje saslušanju svjedoka Komisije u odnosu na pet tehnika, osobito kako bi se izbjeglo unakrsno ispitivanje (vidjeti stavke 36-40 gore). Preostali dokumenti mogu se smatrati kao dodatna pozadina koja se odnosi na uporabu pet tehnika (vidjeti stavke 32 i 34 gore) i tadašnji opći stav Ujedinjenog Kraljevstva prema konvencijskom postupku (vidjeti stavke 41-42 gore).

115. Sud prihvaća da brojni dokumenti podneseni u prilog drugom razlogu pokazuju da je tadašnja Vlada Ujedinjenog Kraljevstva bila spremna priznati da je uporaba pet tehnika bila odobrena na „visokoj razini“ kako bi se izbjegla bilo kakva detaljna istraga tog pitanja i da se protivila saslušanju svjedoka u odnosu na pet tehnika kako bi se izbjeglo razotkrivanje uključenih ministara. Međutim, iako su dokumenti dali bolji uvid u stajalište tužene Vlade, Sud ne smatra da su relevantne činjenice, koje je Vlada podnositeljica zahtjeva smatrala uskraćivanjem informacija o pet tehnika od strane Ujedinjenog Kraljevstva, kao takve bile „nepoznate“ Sudu u vrijeme prvobitnog postupka.

116. I Komisija i Sud bili su svjesni općeg stava Ujedinjenog Kraljevstva glede utvrđivanja činjenica u odnosu na pet tehnika. Komisija je napomenula da nije mogla saslušati usmene iskaze pripadnika sigurnosnih snaga i da je tužena Vlada na saslušanju svjedoka u siječnju 1975. godine izjavila da je svim svojim svjedocima dala upute da ne odgovaraju ni na kakva pitanja vezana za pet tehnika (vidjeti stavak 13 gore, glede utvrđivanja činjenica od strane Komisije). Sud se pozvao na izvješće Komisije, navodeći da je na različitim mjestima istaknula da joj tužena Vlada nije uvijek pružala poželjnu pomoć te je dodala da žali zbog tog stava (stavak 148. prvobitne presude).

117. Što se tiče pitanja odobravanja uporabe pet tehnika, Sud je u prvobitnom postupku uočio da je tužena Vlada od samog početka priznala da je uporaba pet tehnika bila odobrena na „visokoj razini“ i da su o njima podučavali članove RUC-a na seminaru održanom u travnju 1971. godine (vidjeti stavak 97. prvobitne presude). Nadalje, Sud je ustanovio da je postojala praksa (vidjeti stavak 166. prvobitne presude).

118. Sud zaključuje da dokumenti podneseni u prilog drugom razlogu nisu pokazali činjenice koje su bile „nepoznate“ Sudu kada je donesena prvobitna presuda.

(c) Jesu li navodne nove činjenice imale „odlučujući utjecaj“

119. Čak i pod pretpostavkom da dokumenti podneseni u prilog prvom razlogu za reviziju dokazuju činjenice koje je navela Vlada podnositeljica zahtjeva, naime da je dr. L. obmanuo Komisiju glede posljedica tih pet tehnika, Sud smatra da zahtjev za revizijom ne može prihvatiti zbog razloga navedenih u nastavku.

120. Sud ponavlja da, kako bi se utvrdilo mogu li činjenice na kojima se temelji zahtjev za revizijom „po [svojoj] prirodi imati odlučujući utjecaj“, moraju se razmotriti u odnosu na odluku Suda čija se revizija traži (vidjeti gore citirani predmet *Pardo (revizija – dopuštenost)*, stavak 22.). Kada se to pokaže, kako bi se revidirala prvobitna presuda, mora se dodatno utvrditi da su te činjenice doista imale odlučujući utjecaj na istu (ibid, stavci 21. i 24., i gore citirani predmet *Pardo (revizija - osnovanost)*, stavci 14. i 23.; vidjeti također gore citirane predmete *Gustafsson (revizija)*, stavak 27.; *Hertzog i drugi*, stavci 15. i 20.-25.; i *Cernescu i Manolache*, stavci 11. i 16.-22.).

121. Da bi se revizija mogla odobriti, mora se pokazati da je došlo do pogreške u činjenici i mora postojati uzročna veza između pogrešno utvrđene činjenice i zaključka koji je Sud izveo. Drugim riječima, iz obrazloženja sadržanog u prvobitnoj presudi mora biti razvidno da Sud ne bi došao do konkretnog zaključka da je bio svjestan pravog činjeničnog stanja. Tipični primjeri su predmeti u kojima je, nakon što je presuda postala pravomoćna, Sud obaviješten da je podnositelj zahtjeva preminuo dok je postupak bio u tijeku. Kada podnositelj zahtjeva ima nasljednike, Sud revidira svoje presude u odnosu na članak 41. Konvencije i nalaže da im se dodijeljena svota isplati (vidjeti, među brojnim drugim, predmet *Tanişma protiv Turske (revizija)*, br. 32219/05, 27. lipnja 2017.). Ako nema srodnika koji žele nastaviti s ispitivanjem predmeta, Sud na Vladin zahtjev za revizijom briše zahtjev sa svojeg popisa, smatrajući da više nije opravdano nastaviti s ispitivanjem (vidjeti, između ostalih, predmet *Eremiášová i Pechová protiv Republike Češke (revizija)*, br. 23994/04, 20. lipnja 2013.). Drugi primjeri su predmeti u kojima je Sud obaviješten da, u vrijeme donošenja prvobitne presude, podnositelji zahtjeva više nisu bili vlasnici dijela predmetne imovine (vidjeti gore citirani predmet *Hertzog i drugi*, stavci 20.-25.) ili su dobili povrat svoje imovine (vidjeti gore citirani predmet *Cernescu i Manolache*, stavci 16.-22.) ili da je nasljedno pravo podnositelja zahtjeva na imovinu poništeno (vidjeti gore citirani predmet *Stoicescu*, stavci 55.-60.). Ovisno o okolnostima predmeta, takve se činjenice smatraju odlučujućim za podnositeljev status žrtve ili za pravednu naknadu. Ostali primjeri su predmeti u kojima Sud nije dosudio pravednu naknadu u prvobitnoj presudi pogrešno shvativši da nije podnesen nikakav zahtjev za naknadu štete, dok je podnositelj zahtjeva

zapravo podnio takav zahtjev. Ovdje Sud revidira presudu i dodjeljuje naknadu na temelju članka 41. Konvencije (vidjeti predmet *Sabri Taş protiv Turske* (revizija), br. 21179/02), stavci 6.-12., 25. travnja 2006.; vidjeti, kao slične predmete, predmete *Baumann protiv Austrije* (revizija), br. 76809/01, stavci 10.-17., 9. lipnja 2005., i *Fonyódi protiv Mađarske* (revizija), br. 30799/04, stavci 6.-9., 7. travnja 2009).

122. Sud ponavlja da pravna sigurnost predstavlja jedan od temeljnih elemenata vladavine prava koji, između ostalog, zahtijeva da se, kada sud donese konačnu odluku o nekom pitanju, njegovo rješenje ne bi smjelo dovoditi u pitanje (vidjeti predmet *Harkins protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.) [VV], br. 71537/14, stavak 54., ESLJP 2017.). Nakon podvrgavanja zahtjeva za revizijom strogoj kontroli, Sud će nastaviti s revizijom presude samo ako se može dokazati da su određena izjava ili zaključak bili rezultat činjenične pogreške. U takvoj situaciji, interes za ispravkom očigledno krivog ili pogrešnog nalaza iznimno će prevagnuti nad interesom za pravnom sigurnosti na kojoj se temelji pravomoćnost presude. Nasuprot tome, ako i dalje postoji sumnja da je neka nova činjenica stvarno imala odlučujući utjecaj na prvobitnu presudu, prednost se mora dati pravnoj sigurnosti, a pravomoćna presuda mora se potvrditi.

123. Sud stoga mora ispitati postoji li osnova u obrazloženju prvobitne presude koja dovodi do zaključka da bi Sud klasificirao uporabu pet tehnika kao praksu mučenja u smislu članka 3., da je bio svjestan činjenica koje navodi Vlada podnositeljica zahtjeva, uz pretpostavku, kao što je gore navedeno, da su dovoljno dokazane dostavljenim dokumentima.

124. U ovome predmetu valja istaknuti još jedan čimbenik, to jest dugi protek vremena između donošenja prvobitne presude i podnošenja zahtjeva za revizijom zbog činjenice da su dokumenti na kojima se temelji zahtjev za revizijom bili povjerljivi trideset godina i izašli na vidjelo tek nakon opsežnog istraživanja provedenog u arhivima Ujedinjenog Kraljevstva. Tijekom tog dugotrajnog razdoblja razvila se sudska praksa Suda o pojmu mučenja. Ponajprije, u predmetu *Selmouni* (gore citiran, stavak 94. i stavci 100.-105.), Sud je, odbivši Vladinu tvrdnju koja se poziva na presudu u predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (tj. prvobitnu presudu) da zlostavljanje kojem je podvrgnut podnositelj zahtjeva nije predstavljalo mučenje, izjavio da se „određena djela koja su u prošlosti bila klasificirana kao „nečovječno i ponižavajuće postupanje“ za razliku od „mučenja“ mogu klasificirati drukčije u budućnosti“. Nadalje, iako je učinak postupanja na žrtvu već u vrijeme prvobitne presude bio jedan od elemenata koji bi se trebao uzeti u obzir pri ocjeni je li određeno postupanje predstavljalo zlostavljanje koje spada u područje primjene članka 3., jasna upućivanja na važnost dugoročnih posljedica postupanja kada se pravi razlika između mučenja i nečovječnog postupanja pojavljuju se tek u kasnijoj sudskoj praksi Suda (vidjeti, na primjer, gore citirane predmete *Egmez*, stavak 78., i *Gäfgen*, stavak 103.).

125. Sud stoga mora biti oprezan prilikom ispitivanja jesu li navodne nove činjenice imale odlučujući utjecaj na prvobitnu presudu. Uzimajući u obzir i izričaj Pravila 80. i svrhu revizijskog postupka, zahtjev za revizijom nije značio da se stranci dopušta da traži preispitivanje u svjetlu naknadne sudske prakse Suda (usporediti s gore citiranim predmetom *Harkins*, stavak 56., ESLJP 2017., u kojem je Sud utvrdio da se razvoj njegove sudske prakse ne može sam po sebi smatrati „relevantnim novim informacijama“ u smislu članka 35. stavka 2. točke (b) Konvencije). Slijedom toga, Sud mora donijeti svoju ocjenu u svjetlu sudske prakse za članak 3. Konvencije kakva je bila u to vrijeme.

126. Budući da je u sustavu koji je postojao u vrijeme prvobitnog postupka bilo na Komisiji da utvrdi relevantne činjenice, Sud će također razmotriti nalaz Komisije. Potrebno je uzeti u obzir sljedeće elemente: Komisija je u svojem izvješću istaknula da se psihijatri uvelike razilaze po pitanju naknadnih posljedica pet tehnika i prognoze za oporavak. Primijetila je kako su njih dvojica, profesori Daly i Bastiaans smatrali su da će „oba svjedoka još dugo vremena imati znatnu invalidnost što je vidljivo iz napada depresije, nesаницe i općenito neurotičnog stanja nalik onome koji se uočava kod žrtava nacističkih progona.“ Nastavila je sljedećom izjavom: „Druga dvojica, doktori 5 i 1 [dr. L. i dr. M.] smatrala su da su akutni psihički simptomi koji su se javili kod svjedoka tijekom ispitivanja bili mali i da je njihova postojanost bila rezultat svakodnevnog života u Sjevernoj Irskoj za bivšeg pritvorenika koji obavlja svoj posao putujući na različite lokacije. Ni u kojem smislu se iskustva svjedoka ne bi mogla usporediti s iskustvima žrtava nacističkog progona“. Komisija je utvrdila da se na temelju tih iskaza ne može utvrditi točan stupanj naknadnih psihičkih posljedica koje bi uporaba tih pet tehnika mogla imati na svjedoke ili općenito na osobe koje su im bile podvrgnute. Ipak se uvjerila da se neke naknadne posljedice koje su rezultat primjene tehnika ne mogu isključiti (za cijeli tekst vidjeti stavak 13 gore pod točkom „(ii) Duševne posljedice“).

127. Prilikom iznošenja svojeg mišljenja o pet tehnika Komisija je izjavila kako slijedi: „Upravo je taj karakter kombinirane uporabe pet tehnika onaj koji, prema mišljenju Komisije, predstavlja povredu članka 3. Konvencije u obliku ne samo nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, nego i mučenja u smislu te odredbe.“ Zatim je dodala: „Doista, sustavna primjena tehnika u svrhu poticanja osobe da iznese informacije blisko nalikuju metodama sustavnog mučenja koje su bile poznate tijekom godina. Iako pet tehnika - također zvanih „dezorijentirajuće“ ili tehnike „uskraćivanja podražaja“ - ne moraju nužno uzrokovati nikakve teške naknadne posljedice, Komisija u njima vidi moderan sustav mučenja koji spada u istu kategoriju kao i oni sustavi koji su primjenjivani u prošlim vremenima kao način dobivanja informacija i priznanja“ (vidjeti stavak 13 gore, točka „4. Mišljenje Komisije“ *in fine*).

128. Sud stoga ističe da prema mišljenju Komisije dr. L. nije bio jedini vještak koji je smatrao da su naknadne posljedice primjene tih pet tehnika bile prilično male i nisu imale dugotrajne posljedice. Ipak, nije isključio mogućnost da one mogu proizvesti neke naknadne posljedice i, u svakom slučaju, nesigurnost u tom smislu nije spriječila Komisiju da zaključi da je uporaba pet tehnika predstavljala mučenje u smislu članka 3., Konvencije.

129. Vraćajući se na prvobitnu presudu, Sud primjećuje da se pozivala na utvrđivanje činjenica od strane Komisije i druge dokumente pred njim (vidjeti stavak 93. prvobitne presude glede zlostavljanja općenito i stavak 104. u odnosu na pet tehnika).

130. Što se tiče zakonske ocjene, prvobitna presuda navodila je opće načelo da zlostavljanje mora doseći minimalni stupanj težine da bi spadalo u područje primjene članka 3. i da je procjena tog minimuma relativna, ovisno o svim okolnostima predmeta, kao što su trajanje postupanja, njegove tjelesne i duševne posljedice, a u nekim slučajevima i spol, dob i zdravstveno stanje žrtve, itd. (stavak 162. prvobitne presude).

131. Obrazloženje prvobitne presude u vezi primjene tih načela na pet tehnika prilično je kratko (stavci 165.-168.). Započinje napomenom da tužena Vlada nije osporavala mišljenje Komisije da je uporaba tih pet tehnika predstavljala ne samo praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, već i mučenja (stavak 165.).

132. Primijetivši da je „pet tehnika primjenjivano u kombinaciji, s predumišljajem i satima bez prekida; uzrokovale su, ako ne stvarne tjelesne ozljede, barem intenzivne tjelesne i duševne patnje osobama koje su im bile podvrgnute te dovele do akutnih psihičkih poremećaja tijekom ispitivanja“, prvobitna presuda potvrđuje stajalište Komisije da je uporaba tih pet tehnika predstavljala praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja. Međutim, prvobitna presuda tada navodi da razlika između mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja prvenstveno proizlazi iz razlike u intenzitetu uzrokovane patnje i smatra da je „bila namjera da bi Konvencija, razlikovanjem „mučenja“ i „nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja“ trebala prvom od navedenih pojmova pridati posebnu stigmam namjernih nečovječnih postupanja koja izazivaju teške i surove patnje“ (stavak 167.).

133. Zaključak prvobitne presude u odnosu na pet tehnika glasi kako slijedi: „Iako je pet tehnika, primjenjivanih u kombinaciji, nedvojbeno predstavljalo nečovječno i ponižavajuće postupanje, iako je njihova svrha bila izvlačenje priznanja, davanje imena drugih osoba i/ili informacija te iako su se sustavno upotrebljavale, nisu prouzrokovale patnju onog intenziteta i okrutnosti koju podrazumijeva takvo shvaćanje riječi mučenje. Sud zaključuje da je primjena pet tehnika predstavljala praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, koja je bila protivna članku 3.“ (stavak 167. *in fine* i 168.).

134. Sud posebice primjećuje da prvobitna presuda ne spominje pitanje mogućih dugotrajnih posljedica uporabe pet tehnika u svojoj pravnoj ocjeni.

Stoga je teško tvrditi da je prvobitna presuda pridodala bilo kakvu posebnu važnost neizvjesnosti njihovih dugotrajnih posljedica, koje su postojale prema utvrđenju činjenica od strane Komisije, a kamoli smatrala da je to odlučujući element za donošenje drukčijeg zaključka od Komisije.

135. Štoviše, iz obrazloženja prvobitne presude slijedi da je razlika između pojmova „mučenje“ i „neljudsko i ponižavajuće postupanje“ pitanje stupnja, ovisno o intenzitetu nanese patnje. Nužno je da, kao i ocjena je li određeno postupanje doseglo minimalni stupanj težine koji je potreban da bi spadalo u područje primjene članka 3., ocjena te razlike u stupnju mora ovisiti o nizu elemenata. Bez navoda u prvobitnoj presudi da bi, da je dokazano da tih pet tehnika može imati ozbiljne dugoročne psihičke posljedice, taj jedan element naveo Sud na zaključak da je uporaba pet tehnika uzrokovala takve „vrlo teške i surove patnje“ da su morale biti kvalificirane kao praksa mučenja, Sud ne može zaključiti da su navodne nove činjenice mogle imati odlučujući utjecaj na prvobitnu presudu.

3. Zaključak

136. Sud izražava sumnje u to sadrže li dokumenti koje je podnijela Vlada podnositeljica zahtjeva u prilog prvom razlogu za reviziju dovoljno *prima facie* dokaza o navodnoj novoj činjenici i smatra da dokumenti podneseni u prilog drugom razlogu nisu pokazali činjenice koje su bile „nepoznate“ Sudu kada je donio prvobitnu presudu.

137. Čak i pod pretpostavkom da dokumenti podneseni u prilog prvom razlogu za reviziju pokazuju navodnu činjenicu, da je dr. L. obmanuo Komisiju glede posljedica tih pet tehnika, Sud smatra da se ne može reći da je to moglo imati odlučujući utjecaj na nalaz Suda u prvobitnoj presudi da je uporaba tih pet tehnika predstavljala praksu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja protivno članku 3. Konvencije, ali da nije predstavljala praksu mučenja u smislu te odredbe. Stoga se zahtjev za revizijom Vlade podnositeljice zahtjeva mora odbiti.

IZ TIH RAZLOGA SUD

Odbija, sa šest glasova prema jednom, zahtjev za revizijom.

Sastavljeno na engleskom jeziku i otpravljeno u pisanom obliku 20. ožujka 2018. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Stephen Phillips
Tajnik

Helena Jäderblom
Predsjednica

U skladu s člankom 45. stavkom 2. Konvencije i Pravilom 74. stavkom 2. Poslovnika Suda, izdvojeno mišljenje suca O'Learyja prilaže se ovoj presudi.

H.J.
J.S.P.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUCA O'LEARYJA

1. Na temelju Pravila 80., od Suda je zatraženo da revidira svoju presudu u predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* u mjeri u kojoj je potonji utvrdio da, iako je uporaba pet tehnika na osobama zatvorenim u Sjevernoj Irskoj 1971. godine predstavljala povredu članka 3. Konvencije, to predstavlja nečovječno i ponižavajuće postupanje, ali ne i mučenja.¹

2. Pet tehnika, koje su se sastojale od stajanja uza zid, pokrivanje glave kapuljačom, izlaganje buci, uskrata sna i uskraćivanje hrane i pića, koje su se prisilno primjenjivale tijekom nepoznatog razdoblja od četiri do sedam dana u neutvrđenom broju sati u bilo kojem trenutku i s vjerojatnim pribjegavanjem fizičkom nasilju tijekom njihove primjene barem u nekim slučajevima, detaljno je opisano u izvješću Komisije, prvobitnoj presudi i presudi većine o zahtjevu za revizijom (dalje u tekstu: presuda o reviziji).²

3. Zahtjev za revizijom sastoji se od dva međusobno povezana aspekta. Prvo, smatra se da pronađeni novi materijali otkrivaju da je Ujedinjeno Kraljevstvo posjedovalo materijale, uključujući među ostalim medicinska izvješća, koji otkrivaju da pet tehnika može imati značajne, teške i dugotrajne posljedice na osobe koje su im podvrgnute (aspekt „medicinskog dokaza“). Tvrdi se da su ti dokazi, koji su prikupljeni u mjerodavno vrijeme u domaćem postupku za naknadu štete kojeg je pokrenulo 14 pritvorenika, u suprotnosti s dokazima koje je tužena Vlada dostavila Komisiji i da nikada nisu podijeljeni s Komisijom, Sudom ili državom podnositeljicom zahtjeva. Drugo, navodi se kako arhivski materijali pokazuju, na općenitijoj razini, da su u mjerodavno vrijeme tijela tužene države usvojila i provodila jasnu politiku ometanja i neotkrivanja, uskraćujući ključne informacije od Komisije i kasnije od Suda o odobrenju, podučavanju, provedbi i posljedicama tih pet tehnika (aspekt „neotkrivanja“).

4. Iz razloga objašnjenih u nastavku, potvrđujem presudu o reviziji u vezi s poštovanjem šestomjesečnog roka utvrđenog Pravilom 80. (stavci 82.-95. presude o reviziji), kao i potvrdu da zahtjev za revizijom može tražiti da se promijene osnove na kojima je prvobitna presuda utvrdila povredu članka 3. (stavci 98.-103. presude o reviziji).

5. Nasuprot tome, uz dužno se poštovanje ne slažem s odlukom većine da se odbaci drugi aspekt zahtjeva za revizijom zbog toga što se aspekt neotkrivanja temelji na činjenicama koje su bile poznate Sudu u vrijeme

¹ Zahtjev br. 5310/71, 18. siječnja 1978., Serija A br. 25, dalje u tekstu: prvobitna presuda.

² Vidjeti str. 389.-402. Izvješća Komisije; stavak 96. i stavke 165.-168. prvobitne presude, te stavke 13.-14. presude o reviziji. U Comptonovom izvješću, koje je Komisiji predočeno kao dokaz, navodi se da je trajanje razdoblja stajanja uza zid u traženom položaju iznosilo ukupno od devet do 43,5 sati, ali da se evidencija za osobe pritvorene u kolovozu uglavnom prestala voditi tijekom njihova pritvora (Izvješće Komisije str. 247.-248.). O pitanju mogućeg pribjegavanja fizičkom nasilju u nekim slučajevima, vidjeti str. 413. Izvješća Komisije. U stavcima 105., 169. i 170. prvobitne presude, iako nije pribavio nikakve nove ili dodatne dokaze *proprio motu*, Sud je utvrdio da, osim u odnosu na jedan od dva ilustrativna predmeta (T 6), nije bilo dokaza koji bi potkrijepili utvrđenje da je došlo do povrede članka 3. osim one koja proizlazi iz uporabe pet tehnika u odnosu na drugih 13 muškaraca. 14 pritvorenika navedeno je inicijalima u presudi o reviziji i, prema tome, u ovom izdvojenom mišljenju. Njihova imena su, međutim, u javnoj domeni.

prvobitne presude (stavci 114.-118. presude o reviziji) i da odbaci prvi aspekt u odnosu na medicinske dokaze zbog toga što potonji nije ispunio kriterij „odlučujućeg utjecaja“ iz Pravila 80. (stavci 119.-135. presude o reviziji).

6. Kao što se može vidjeti iz stavaka 132.-135. presude o reviziji, većina je temeljila svoju odluku gotovo isključivo na dva stavka prvobitne presude - stavcima 167. i 168. - u kojima je Sud zaključio da pet tehnika predstavlja nečovječno i ponižavajuće postupanje, ali ne i mučenje. Na temelju neopravdano uskog pristupa prvobitnoj presudi, postupku koji je doveo do nje i samom zahtjevu za revizijom, većina smatra da:

„Bez navoda u prvobitnoj presudi da bi, da je dokazano da tih pet tehnika može imati ozbiljne dugoročne psihičke posljedice, taj jedan element naveo Sud na zaključak da je uporaba pet tehnika uzrokovala takve „vrlo teške i surove patnje“ da su morale biti kvalificirane kao praksa mučenja, Sud ne može zaključiti da su nove činjenice mogle imati odlučujući utjecaj na prvobitnu presudu.“³

7. Pored toga, iako je u središtu obrazloženja Komisije i Suda, što se očituje u prvobitnoj presudi, bilo utvrđenje administrativne prakse u odnosu na postupanje prema 14 pritvorenika, većina dodatno ograničava svoju pravnu analizu usredotočujući se isključivo na dva pritvorenika koji su odabrani kao ilustrativni predmeti koje je Komisija saslušala do točke isključenja novih dokaza u odnosu na preostale predmete. Čini se da su glavni cilj i opsežni detalji navedeni u zahtjevu za revizijom zanemareni, kao i priroda i opseg prvobitnog postupka i prvobitne presude. Nadalje, čini se da implikacije koje bi ova presuda mogla imati na druge međudržavne predmete ili zahtjeve u kojima Sud postupa na temelju ilustrativnih predmeta ili uzorka predmeta, nisu razmotrene.

8. Zahtjev za revizijom odnosio se na neotkrivanje - konkretne i opće prirode - od strane Visoke ugovorne stranke i njezinu navodnu nesuradnju s organima Konvencije. Nastojao je pokazati svrhu, prirodu i opseg takvog neotkrivanja koje se navodilo ili u koje se sumnjalo tijekom prvobitnog postupka, ali koje nije bilo podložno dokazivanju i utvrditi utjecaj na pravno obrazloženje Suda, pa tako i Komisije, koji bi dokaz takve politike mogao imati ili bi imao.

U narednim odjeljcima želim staviti zahtjev za revizijom u kontekst (A.), istaknuti aspekte prvobitnog postupka, Izvješća Komisije i presude koji su relevantni za zahtjev (B.), istaknuti primjenjivu sudsku praksu koju je većina ignorirala (C.) i ukratko se osvrnuti na funkcioniranje Pravila 80. (D.). Kritika srži presude o reviziji nalazi se u odjeljku E. Dok se odjeljci A i B odnose na predmet, odjeljci C i E postavljaju pitanja koja nadilaze predmet *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.

---

³ Stavak 135. presude o reviziji (isticanje je dodano).

A. Uvodne napomene

9. Neke uvodne napomene su, po mojem mišljenju, potrebne kako bi se pravilno razgraničila pravna pitanja koja je otvorio zahtjev za revizijom i kako bi se pojasnio kontekst u kojem je to učinio.

10. Prvo, Vijeće nije pozvano da odluči bi li, kad bi prigovor na temelju članka 3. koji se odnosi na primjenu pet tehnika bio podnesen sada, ovaj Sud ili nacionalni sud koji je zadužen za isto pitanje kvalificirao tu praksu kao mučenje. Čini se da je odgovor na to pitanje već dan u različitim predmetima koji su se pojavili pred sudovima u Ujedinjenom Kraljevstvu. Tako je 2006. godine Lord Bingham, u predmetu *A. i drugi protiv Secretary of State for the Home Department (Ministarstvo unutarnjih poslova)*, citirajući presudu ovog Suda iz 1999. godine u predmetu *Selmouni*, izjavio:

„Može biti da bi se sada smatralo da ponašanje kojem se prigovara u predmetu u *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [...] spada u definiciju iz članka 1. Konvencije o mučenju“.⁴

Nedavno je, 2017. godine, u predmetu *McKenna, ponovno sudsko preispitivanje* - postupak pokrenut u Sjevernoj Irskoj od strane nekih od 14 pritvorenika na koje je primijenjeno tih pet tehnika 1971. godine ili preživjelih članova njihovih obitelji, a koji se spominje u stavku 18. presude o reviziji - McGuire J. izjavio kako slijedi:

„[...] čini se izglednim [Visokom sudu u Sjevernoj Irskoj] da bi, kada bi se događaji o kojima je riječ ponovili danas, ishod vjerojatno bio da bi *Europski sud za ljudska prava* prihvatio opis mučenja u odnosu na ove događaje kao točan. [...] Ove točke potkrepljuje zaključak da vrsta aktivnosti kojom se ovaj predmet bavi ima veću dimenziju od običnog kaznenog djela i da bi predstavljao negaciju samih temelja Konvencije.“⁵

Štoviše, čini se da je zaključak koji većina želi da čitatelj izvuče iz stavka 124. presude o reviziji, gdje se također upućuje na predmet *Selmouni* i sudsku praksu o mučenju koja se razvija, taj da bi Sud danas priznao da administrativna praksa koja se sastoji od prisilne primjene ovih pet tehnika predstavlja mučenje. U ovom predmetu nije bilo na Sudu da retroaktivno primijeni sudsku praksu u vezi članka 3. o onome što se danas smatra mučenjem. Zahtjev za revizijom nije sredstvo putem kojeg stranka treba tražiti preispitivanje prvobitne presude u svjetlu naknadne sudske prakse Suda niti, kao što je tužena Vlada pravilno istaknuo, oblik žalbe.⁶

11. Unatoč tome, Vijeće je moglo i trebalo pribjeći predmetima koji se odnose na članak 3. koje su Komisija i Sud već ispitali do 1978. godine,

⁴ Vidjeti predmet *A i drugi* (br. 2) [2006.] 2 AC 221, stavak 53., u kojem se citira stavak 101, predmeta *Selmouni protiv Francuske* [VV], br. 25803/94, 28. srpnja 1999.

⁵ *McKenna, ponovno sudsko preispitivanje* [2017.] NIQB 96, stavci 252.-254. (isticanje je dodano), u kojima se citiraju predmeti *A i drugi* i *Selmouni*. Dana 6. veljače 2018. godine, kada se raspravljalo o ovom predmetu, nije bilo nikakvih informacija o tome hoće li se protiv presude Visokog suda u predmetu *McKenna* podnijeti žalba.

⁶ Vidjeti stavak 125. presude o reviziji i upućivanje na *Harkins protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.) [VV] br. 71537/14, stavak 56., ESLJP 2017.

posebno međudržavne zahtjeve (vidjeti nadalje stavke 38.-40. u nastavku). Ipak, ta je sudska praksa bila zanemarena. Uzimajući u obzir prirodu zahtjeva za revizijom, također se trebalo pozvati na članke Konvencije i utvrđenu sudsku praksu o obvezi ugovornih stranaka da surađuju s institucijama Konvencije i odgovarajućim ulogama tih institucija u mjerodavno vrijeme u pogledu utvrđivanja činjenica (vidjeti nadalje stavke 41.-49. u nastavku).

12. Drugo, kada se traži ravnoteža između poštivanja pravne sigurnosti i javnog interesa koji proizlazi iz revizija pogrešnih presuda, čini se da bi protek vremena od četrdeset godina između prvobitne presude i presuda o reviziji mogao prevagnuti u korist pravne sigurnosti. Međutim, „tridesetogodišnje pravilo“ značilo je da će novi dokazi na koje se država podnositeljica poziva biti dostupni mnogo godina nakon prvobitne presude, nakon deklasifikacije.⁷

Zadatak s kojim je Vijeće bilo suočeno u ovom predmetu bio je utvrditi jesu li u ovom predmetu ispunjeni nesumnjivo strogi procesni i materijalni uvjeti koji proizlaze iz Pravila 80., imajući na umu sveukupnu zadaću Suda sukladno članku 19. Konvencije, da pojasni, štiti i razvija pravila koja proizlaze iz Konvencije, čime doprinosi tome da države poštuju obveze koje su preuzele kao Ugovorne stranke. Pamtit će se da je, prilikom odlučivanja u prvobitnoj presudi da se preispita nepobijeni nalaz mučenja, Sud pridao veliku važnost toj potonjoj odgovornosti koja mu je dodijeljena na temelju sustava Konvencije.⁸

13. Treće, moguće je da će doći do iskušenja da se zahtjev za revizijom gleda kao sukob dviju država članica Vijeća Europe 40 do 47 godina nakon događaja. Međutim, to bi značilo izgubiti iz vida činjenicu da je sustav međunarodne zaštite u Konvenciji utemeljen na pojmu „kolektivnog jamstva“ prava i sloboda sadržanih u njoj. Međudržavni predmet:

„nije ostvarivanje prava na djelovanje kako bi ostvarila prava države podnositeljice zahtjeva, već postupak protiv navodne povrede javnog poretka u Europi“.⁹

To su priznale obje Vlade u prvobitnom postupku te su obje smatrale da je predmet „od značaja i trajnog utjecaja“.¹⁰ Zahtjev za preispitivanjem međudržavne presude ove prirode trebao je biti promatran u istom svjetlu. Bez obzira na politički kontekst, prošli ili sadašnji, odgovor Suda mora biti i čvrst i juridički jer njegovo obrazloženje može imati posljedice van prvobitnog predmeta i van zahtjeva na temelju Pravila 80.

⁷ Stavak 94. presude o reviziji.

⁸ Stavci 154.-155. prvobitne presude.

⁹ *Austrija protiv Italije*, br. 788/60, odluka o dopuštenosti od 11. siječnja 1961. godine Vidjeti također predmet *Cipar protiv Turske* [VV], br. 25781/94, 10. svibnja 2001., stavak 78. koji govori o Konvenciji „kao instrumentu europskog javnog reda“.

¹⁰ Vidjeti podneske Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, izložene u Izvješćima Komisije, str. 339. Vidjeti također podneske irske Vlade, transkript postupka od 14. ožujka 1975. godine, str. 131: „[...] dugo nakon što se okončaju tragični događaji koje ljudi Sjeverne Irske sada proživljavaju, ovaj će se predmet čitati i proučavati. Njegov utjecaj bit će golem i trajan [i] postaviti će standarde, ne samo u odnosu na pet tehnika, već i u odnosu na ponašanje sigurnosnih snaga [...]“.

Nadalje, s obzirom na bliske veze koje vežu ljude Ujedinjenog Kraljevstva i Irske - zemljopisne, povijesne, jezične, gospodarske, političke i obiteljske veze čiju snagu, dubinu i složenost možda mogu u potpunosti cijeniti samo oni koji žive na ta dva otoka - može se pretpostaviti da odluka o podnošenju ovog zahtjeva nije olako donesena. Mora se spomenuti međusobna suradnja i poštovanje kojima i država podnositeljica zahtjeva i tužena država teže u posljednjih nekoliko godina i koje su bile vidljive u njihovoj suradnji tijekom postupka revizije i, što je još važnije, u procesu mira i pomirenja koji je sadržan u srži Sporazuma na Veliki petak.

14. Ukratko, iako je predmet po svojoj naravi težak, pravna pitanja pred Sudom bila su relativno jednostavna. S jedne strane, je li Vlada podnositeljica zahtjeva pravodobno iznijela Komisiji i Sudu nove činjenice, koje im nisu bile poznate, u mjerodavno vrijeme. S druge strane, da su te činjenice bile poznate u to vrijeme, jesu li mogle imati i bi imale odlučujući utjecaj na nalaz Suda u prvobitnoj presudi. Od sudaca se tražilo da se stave na mjesto svojih sudskih prednika. Gledajući na prvobitni postupak u cjelini, izvješće Komisije i metodu i obrazloženje Suda, što je sve *dovelo* do zaključka iz stavaka 167. i 168 prvobitne presude, bi li većina Suda mogla potvrditi ili bi li potvrdila jednoglasnu odluku Komisije i utvrdila praksu mučenja da je znala ono što Sud zna danas?

B. Prvobitni postupak i prvobitna presuda

15. U postupku revizije, kako bi se utvrdilo otkrivaju li nove činjenice koje je dostavila stranka podnositeljica zahtjeva „činjenice koje po svojoj prirodi mogu imati odlučujući utjecaj“, te se činjenice moraju razmotriti u odnosu na prvobitnu presudu čija se revizija traži. Treba ispitati postupak, obrazloženje i zaključke. To je metodologija koja je navedena u reviziji predmeta *Pardo*, na koju većina upućuje i koja se primjenjuje u brojnim drugim predmetima.¹¹

16. Izvadci iz Izvješća Komisije i prvobitne presude navode se u presudi o reviziji. Međutim, da se predmet *Pardo* doista primijenio, stavci presude o reviziji (stavci 14.-16.) „koji postavljaju scenu“ trebali su istaknuti nekoliko važnih elemenata prvobitne presude, što bi zauzvrat utjecalo na obrazloženje odluke većine o reviziji.

---

¹¹ Vidjeti, između ostalog, predmete *Pardo protiv Francuske* (revizija – dopuštenost), br. 13416/87, 10. srpnja 1996., stavak 22., Izvješća o presudama i odlukama 1996-111; *Gustafsson protiv Švedske* (revizija - osnovanost), br. 15573/89, 30. srpnja 1998., stavak 27., Izvješća 1998-V (koja povezuju obrazloženja i zaključke Suda); *Stoicescu protiv Rumunjske* (revizija), br. 31551/96, 21. rujna 2004., stavak 38. (koji se izričito odnosi na važnost postupka); *Hertzog i drugi protiv Rumunjske* (revizija), br. 34011/02, 14. travnja 2009., stavak 15. i *Cernescu i Manolache protiv Rumunjske* (revizija), br. 28607/04, 30. studenoga 2010., stavak 11.

1. Vremenski slijed prvobitnog postupka

17. Potrebno je ponoviti vremenski slijed prvobitnog postupka s obzirom na obrazloženje u dijelovima presude o reviziji.¹²

18. Taj je postupak započeo 16. prosinca 1971. godine kada je Vlada podnositeljica zahtjeva podnijela svoj zahtjev Komisiji; koji je proglašen djelomično dopuštenim 1. listopada 1972. godine. Postupak pred Komisijom uključivao je pisana i usmena očitovanja dviju država stranaka, kao i dokazni postupak na nizu rasprava održanih u Strasbourgu, zrakoplovnoj bazi Sola u Norveškoj i Londonu.¹³ U Izvješću koje je dostavljeno Odboru ministara 9. veljače 1976. godine, Komisija je jednoglasno odlučila da je primjena tih pet tehnika predstavljala mučenje koje je protivno članku 3. Konvencije.¹⁴ Tadašnja tužena Vlada nije osporila tu odluku niti utvrđene činjenice na kojima se temelji.¹⁵

19. Vlada podnositeljica zahtjeva podnijela je zahtjev Sudu 10. ožujka 1976. godine. Pisani podnesci dostavljeni su Sudu između 2. kolovoza 1976. i 15. prosinca 1976. godine.¹⁶ Prve usmene rasprave održane su od 7. do 9. veljače 1977. godine. Nalogom od 11. veljače 1977. godine Sud je odlučio da je bio nadležan izjasniti se o nepobijenoj povredi članka 3. i naveo: „Sud smatra da već posjeduje dovoljno informacija i materijala da može donijeti takvu odluku“.¹⁷ Drugi niz usmenih rasprava održan je od 19. do 22. travnja 1977. Sud je 18. siječnja 1978. godine, sa 13 glasova prema 4, presudio da je uporaba pet tehnika predstavljala nečovječno postupanje protivno članku 3., ali ne i mučenje.¹⁸ Prvobitni postupak je, dakle, trajao od prosinca 1971. do siječnja 1978. godine.

2. Pribavljanje i ocjena dokaza i utvrđivanje činjenica

20. O postupku koji se koristio radi utvrđivanja činjenica odlučivala je Komisija, a stranke su ga prihvatile. Izbor ilustrativnih predmeta bio je u svrhu ekonomičnosti postupka.¹⁹ U vezi sa prigovorom na temelju članka 3.

¹² Vidjeti, na primjer, stavke 109.-113. presude o reviziji, u kojima većina priznaje *prima facie* relevantnost novih činjenica dostavljenih u okviru aspekta medicinskih dokaza, istovremeno potkopavajući taj nalaz izražavanjem niza „sumnji“. Neosnovana priroda potonjih opisana je u nastavku.

¹³ Vidjeti str. 5.-6. Izvješća Komisije.

¹⁴ Vidjeti posebice str. 398.-399. Izvješća Komisije.

¹⁵ Vidjeti stavke 147. i 152. prvobitne presude. Vidjeti nadalje predmet *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Serija B: Podnesci, usmene tvrdnje i dokumenti, br. 23.-11., na str. 345., u kojima je tužena Vlada priznala: „punu težinu nepovoljnih zaključaka Komisije na temelju članka 3. Odlučili smo da te zaključke ne dovedemo u pitanje pred Sudom, ni u odnosu na „pet tehnika“ niti u odnosu na nepovoljne zaključke na temelju članka 3. U potpunosti prihvaćamo njihovu vrijednost i važnost u postavljanju međunarodnih standarda prihvatljivog ponašanja koje zahtijeva članak 3. Konvencije“. Ta je činjenica, u kombinaciji s obvezom da se pet tehnika neće ponovno uvesti, navela Ujedinjeno Kraljevstvo na tvrdnju da su pitanja koja se odnose na pet tehnika bila bespredmetna (stavak 152. prvobitne presude).

¹⁶ Stavak 6. prvobitne presude.

¹⁷ Stavak 8. prvobitne presude.

¹⁸ Ibid., stavci 160.-168. i izreke 3. i 4. Vidjeti također stavak 56. presude u gore citiranom predmetu *McKenna*.

¹⁹ Izvješće Komisije, str. 224.-225. Vidjeti također Izvješće Komisije u predmetu *Cipar protiv Turske*, br. 6780/74 i 6950/75, 10. srpnja 1976., stavak 77.; stavke 111. i 339. presude u predmetu *Cipar protiv Turske*, br. 25781/94,

koji je predmet zahtjeva za reviziju, Vlada podnositeljica zahtjeva uputila je Komisiji osam predmeta osoba na koje je primijenjeno pet tehnika u neidentificiranom centru za ispitivanje u kolovozu 1971. godine, te još jedan predmet - čini se da se radi o predmetu T 22 - u kojem su tehnike primijenjene u listopadu 1971. godine.²⁰ Komisija je ispitala predmete T 6 i T 13 kao „ilustrativne“ predmete, saslušala ta dva pritvorenika i svoju odluku temeljila na konkretnim medicinskim izvješćima koja se odnose na njih.²¹ Međutim, također je dobila pisane podneske i dokaze od dviju Vlada, njihova usmena očitovanja i, u vezi s prigovorima na temelju članka 3., saslušala stotinu svjedoka. Dostavljeni su medicinski dokazi kako specifične tako i opće prirode.²²

21. Iako je tužena Vlada u početku pobijala postojanje administrativne prakse, kasnije je to priznala, ali se pozvala na taj ustupak kako bi tvrdila da nije bilo važno kako se ta praksa javila.²³ Razina na kojoj je praksa odobrena nikada nije otkrivena.

22. Na dokaznim raspravama pred Komisijom došlo je do snažnog odstupanja između dokaza koje su iznijele Vlada podnositeljica zahtjeva i tužena Vlada u vezi s *posljedicama* tih pet tehnika.²⁴ Dvojica vještaka koje je pozvala Vlada podnositeljica zahtjeva dali su iskaz da će posljedice vjerojatno bile značajne, teške i dugotrajne. Dr. L., u ime tužene Vlade, svjedočio je da, iako su ispitanici *tijekom* ispitivanja pretrpjeli akutne psihičke simptome, psihički posljedice pet tehnika bile su manje i kratkotrajne; smanjivale su se te nisu bile teške.²⁵ Doslovno izvješće s rasprava pred Komisijom otkriva, osim toga, da je dr. L. izjavio da nije bilo valjanih dokaza o tome bi li pet tehnika doista uzrokovalo dugoročne posljedice, što po njegovu mišljenju vjerojatno ne bi, ali da je njegovo

---

gdje je bilo navedeno da je pribjegavanje ilustrativnim predmetima bilo opravdano vremenskim ograničenjima i ocjenom Komisije o važnosti dodatnog svjedočenja svjedoka, a kasnije u predmetu *Gruzija protiv Rusije* br. 1 [VV], br. 13255/07, 3. srpnja 2014., stavak 128.

²⁰ Stavak 103. prvobitne presude. Predmet T 22 ispitan je u vezi s grupom pod nazivom „41 predmet“ - vidjeti stavak 106. prvobitne presude, gdje je naznačeno da je Komisija u odnosu na T 22 ustanovila da postoji snažna naznaka da je tijek događaja bio sličan onome u ilustrativnim predmetima.

²¹ T 6 (naveden u presudi o reviziji kao g. P.S.) i T 13 (naveden kao g. P.C.) dali su iskaze Komisiji 26.-27. i 27. studenoga 1973. godine. Na str. 232 Izvješća Komisije navodi se da je saslušano 13 svjedoka u vezi s osam ilustrativnih predmeta koje je podnijela Vlada podnositeljica zahtjeva i da su dva liječnika dala iskaze u odnosu na 6 takvih predmeta. Na str. 242 Izvješća objašnjeno je da je Komisija saslušala iskaze u jednom dodatnom ilustrativnom predmetu - odabravši zamjenski predmet kojeg je predložila Vlada podnositeljica zahtjeva - ali je odlučila ne saslušati usmene iskaze u daljnjim ilustrativnim predmetima.

²² Stavci 146. i 161. prvobitne presude i stavci 11.-13. te stavak 107. presude o reviziji.

²³ Vidjeti Izvješće Komisije, str. 275., i izjavu državnog odvjetnika tužene Vlade: „Kako se ta administrativna praksa javila nije pitanje koje je od bilo kakve važnosti za ovaj postupak. [...] Pitanja službene tolerancije, naloga i tako dalje, bila bi značajna da nismo napravili takav ustupak.“

²⁴ Medicinske dokaze dali su profesor Daly, profesor psihijatrije i klinički direktor psihijatrijske službe državnog zdravstvenog odbora Southern Health Board, koji je radio za Kraljevske zračne snage i profesor Bastiaans, profesor psihijatrije na Sveučilištu u Leidenu koji je liječio osobe koje su preživjele nacističke logore smrti, koje je pozvala Vlada podnositeljica zahtjeva. Dr. L. bio je jedini vještak kojeg je angažirala tužena Vlada. Bio je psihijatar koji je savjetovao britansku vojsku, a Komisija ga je ispitala 15. lipnja 1974. i 18. siječnja 1975. godine. Također je radio kao medicinsko-pravni stručnjak za obranu u građanskim predmetima koji su bili pokrenuti na domaćoj razini. Savjetnik psihijatar i neurolog kojeg je pozvala Komisija, dr. O'Malley, ispitaio je dvojicu pritvorenika (g. P.C. i g. P.S.) u zatvoru Crumlin Road kada su pušteni na slobodu u kolovozu 1971. godine i on je pregledao g. P.S. drugi put u kolovozu 1972. godine.

²⁵ Vidjeti posebice str. 398.-402. Izvješća Komisije.

stajalište o dugoročnim posljedicama bilo tek informirano nagađanje jer nije dobio pristup informacijama o načinu na koji se pet tehnika primjenjivalo. Ako su pravilno primijenjene, tih pet tehnika ne bi trebalo, prema mišljenju dr. L., prouzročiti trajnu štetu.²⁶ Kada je upitan o iznosima naknada štete u nagodbama u kontekstu domaćeg postupka u kojem je sudjelovalo 14 pritvorenika, on je zanijekao da dotični iznosi potvrđuju mišljenje drugih vještaka u pogledu prirode i posljedica tih pet tehnika. Nadalje, dok ga je ispitivao jedan od izaslanika Komisije je li preporuka Kruni u tim građanskim predmetima bila ista kao i preporuka Komisije, dr. L. je odgovorio:

„Da, potpuno isto kao i ovdje. Ta su izvješća ona koja se šalju Kruni.“²⁷

23. Iz doslovnog zapisnika i transkripta sa rasprava Komisije proizlazi da medicinski vještaci koje su pozvale obje strane nisu pregledali sve pritvorenike na koje je primijenjeno tih pet tehnika. Dr. O'Malley pregledao je samo dvojicu njih i to je učinio neposredno nakon ispitivanja. Nasuprot tome, dr. L. pregledao je više njih, ali ne i svih 14 muškaraca i njegovi su pregledi obavljani u različitim intervalima tijekom mnogo duljeg vremenskog razdoblja.²⁸

24. Komisija je utvrdila da se iskazi vještaka iz područja psihijatrije „uvelike razilaze“ po pitanju naknadnih posljedica pet tehnika i izgleda za oporavak.²⁹ Kada su navodi o zlostavljanju bili sporni, Komisija je tada tretirala kao „najvažniji objektivni dokaz“ medicinske nalaze koji nisu bili osporavani kao takvi.³⁰

25. Nakon što je predmet upućen, Sud je objasnio svoj pristup dokazima kako slijedi:

„[Sud] ispituje sve dostavljene materijale, bilo da su dostavljeni od strane Komisije, stranaka ili drugih izvora i, ukoliko je neophodno, pribavlja materijal *proprio motu*“.³¹

26. Na nekim je mjestima Sud preinačio utvrđenje činjenica od strane Komisije, bez izvođenja novih dokaza i bez objašnjenja na temelju čega je to učinio.³² Kad su se pojavila pitanja koja se odnose na dokaze o pojedinačnim povredama članka 3. ili na praksu koja je kršila taj članak u drugim centrima za ispitivanje kao što su Girdwood Park ili Ballykinler, Sud je naveo kako slijedi:

„Sud bi bio ovlašten pribaviti, ako je potrebno, *proprio motu*, dodatne dokaze (Pravilo 38. Poslovnika Suda). Međutim, takav tijek obvezuje Sud da odabere niz daljnjih „ilustrativnih“ predmeta i da sasluša znatan broj daljnjih svjedoka, *a ako to ne učini*,

²⁶ U gore citiranom predmetu *McKenna*, dokazni postupak u prvobitnom postupku opisan je u sljedećim riječima: „Sveukupna su pitanja bila podvrgnuta pažljivom razmatranju i izvođenju dokaza, iako u ograničenoj mjeri. U konačnici, britanska je Vlada priznala da se radilo o administrativnoj praksi, ali je pitanje utjecaja detaljnog ispitivanja na duševno zdravlje pojedinca koji mu je bio podvrgnut bilo osporeno“.

²⁷ Transkript od 12.-15. lipnja 1974., str. 438.

²⁸ U materijalima dostavljenim u kontekstu postupka revizije upućuje se na zdravstvene preglede gospode S.K., B.T. i W.S.

²⁹ Izvješće Komisije, str. 398.

³⁰ Vidjeti stavak 93. prvobitne presude.

³¹ Stavak 161. prvobitne presude.

³² Usporediti s pristupom u predmetu *Cipar protiv Turske* (presuda).

kao što su istaknuli izaslanici Komisije, može donijeti izuzetno slabe zaključke. Nije neophodno ponovno otvoriti istragu na taj način u ovom predmetu. ... nalazi u vezi s pet tehnika [...] koji su odsad sadržani u obvezujućoj presudi Suda, daju daleko od zanemarivog jamstva da neće doći do povratka ozbiljnim pogreškama iz prošlih vremena. U takvim okolnostima, interesi zaštićeni Konvencijom ne obvezuju Sud da provede dugotrajna istraživanja koja bi odgodila odluku Suda.“³³

27. U stavku 105. presude o reviziji navedeno je da:

„Određene važne činjenice koje se odnose na pet tehnika, odnosno da su bile odobrene na visokoj razini, da su se sastojale od kombinacije mjera i da su uzrokovale tjelesnu i duševnu patnju pritvorenicima na koje su tehnike primijenjene, nisu osporene u prvobitnom postupku i nisu sporne sada.

Međutim, presuda o reviziji ne ističe druge važne činjenice koje se odnose na pet tehnika za koje je Komisija naglasila da nedostaju zbog onoga što je opisala kao „embargo“ na dokaze koji je nametnula tužena stranka³⁴: na primjer, bilo je poznato da se o tehnikama podučavalo usmenim putem na seminaru kojeg je organizirao engleski Centar za analizu obavještajnih podataka u travnju 1971. godine, ali nikada nisu bile stavljene na papir ili odobrene u bilo kojem službenom dokumentu; nije bilo dokaza o njihovoj primjeni; pritvorenike se dovodilo na nepoznato mjesto ili mjesta; zapisnici o ispitivanjima nisu stavljeni na raspolaganje Komisiji ili Sudu; izaslanici Komisije nisu mogli saslušati usmene iskaze pripadnika sigurnosnih snaga u vezi s tvrdnjama o centrima za ispitivanje; svjedoci prisutni u tim centrima nisu stavljeni na raspolaganje; oni svjedoci tužene Vlade koji su saslušani u Soli dobili su upute da ne odgovaraju ni na kakva pitanja o pet tehnika i njihovoj uporabi; uputa svjedocima sigurnosnih snaga da ne odgovaraju na pitanja o uporabi pet tehnika bila je opravdana u smislu potrebe za zaštitom njihove sigurnosti; iako je tužena Vlada priznala da je ta praksa bila odobrena na „visokoj razini“, nije otkrila na kojoj razini i od strane koga; kada su politički svjedoci koje je pozvala tužena Vlada (glavni savjetnici te vlade) ispitani u Londonu od strane izaslanika Komisije 20. veljače 1975. godine, zastupnicima stranaka nije bilo dopušteno da ih unakrsno ispituju, nego su umjesto toga morali napustiti prostoriju.³⁵ Materijali dostupni Komisiji i Sudu u mjerodavno vrijeme bili su određeni gore navedenim.

3. Obveza suradnje

28. Vlada podnositeljica zahtjeva je u prvobitnom postupku tvrdila da je tužena Vlada u nekoliko navrata propustila osigurati sve neophodne uvjete za učinkovito vođenje istrage. U odnosu, na primjer, na dokaze podnesene Komisiji o pet tehnika i dokaze koji su prikupljeni u kontekstu domaćeg postupka za naknadu štete koji je pokrenulo 14 pritvorenika, navodi se:

³³ Stavak 184. prvobitne presude.

³⁴ Vidjeti, između ostalog, str. 107. *et seq.*, str. 153. *et seq.* i str. 396.-398. Izvješća Komisije.

³⁵ Vidjeti, između ostalog, str. 117.-122. i str. 275. Izvješća Komisije; stavke 97. i 146. prvobitne presude.

„U slučajevima kada je pokrenut postupak protiv tužene Vlade, morale su se istražiti činjenice i pribaviti dokazi. Unatoč tome, ti dokazi nisu stavljeni na raspolaganje Komisiji.“³⁶

29. Sud je primijetio da se od njega nije tražilo da donese posebnu odluku o tom pitanju, primijetio je da je Komisija također navela manjak poželjne pomoći od strane tužene Vlade, ali je jednostavno izjavio:

„Sud *žali zbog tog stava* [...]; mora naglasiti temeljnu važnost načela, sadržanog u članku 28. podstavku (a) *in fine*, da su države ugovornice dužne surađivati s institucijama Konvencije.“³⁷

30. Presudno, međutim, pitanje ponašanja stranaka ponovo se pojavilo u konkretnom kontekstu standarda dokaza koji se ima primjenjivati i dokaza na kojima se ima temeljiti odluka je li došlo do povrede članka 3. i, ako je, o kakvoj se vrsti povrede radi. Vlada podnositeljica zahtjeva tvrdila je da se standard Komisije - izvan svake razumne sumnje - mogao pokazati ili bi se pokazao prekomjerno krutim u kontekstu postupka u konkretnom predmetu. Prema njihovu mišljenju, sustav izvršenja Konvencije pokazao bi se nedjelotvornim ako, kada postoji *prima facie* slučaj povrede članka 3., rizik utvrđivanja takve povrede ne snosi država koja ne ispunjava svoju obvezu pomaganja Komisiji u utvrđivanju istine.³⁸ Sud je potvrdio standard Komisije kao ispravan za ocjenu dokaza, ali je dodao sljedeće važno upozorenje u stavku 161. prvobitne presude:

„[T]akav dokaz može proizlaziti iz istodobnog postojanja dovoljno jakih, jasnih i neproturječnih presumpcija, odnosno sličnih neosporenih presumpcija o činjenicama. *U tom se kontekstu mora uzeti u obzir ponašanje stranaka prilikom pribavljanja dokaza.*“³⁹

C. Zahtjev za revizijom

31. Sukladno Pravilu 80., mjerodavni kriteriji za ispitivanje zahtjeva za revizijom su kako slijedi:

- Otkrivanje činjenice koja bi po svojoj prirodi mogla imati odlučujući utjecaj.⁴⁰

³⁶ Izvješće Komisije, str. 333.-334.

³⁷ Stavak 148. prvobitne presude (isticanje je dodano).

³⁸ Vidjeti stavak 161. prvobitne presude.

³⁹ *Idem* (isticanje je dodano). O ponašanju i zaključcima vidjeti suce u manjini: Evrigenis - „Dokazi koje je, unatoč zidu apsolutne šutnje koji je podigla tužena Vlada, Komisija uspjela prikupiti o kratkoročnim ili dugoročnim psihičkim posljedicama koje je predmetna praksa prouzročila žrtvama (...) potvrđuju taj zaključak (o mučenju)“; Matscher, koji je komentirao da je tužena Vlada bila vrlo nesusretljiva tijekom istrage tako da „slobodna ocjena dokaza ne ide u njezinu korist“; Zekia, koji je istaknuo da bi prikrivanje dokaza i nekooperativni stav tužene države bez sumnje mogli navesti Komisiju da donese nepovoljne zaključke i komentar o žalosnom nedostatku suradnje tužene Vlade prema Komisiji i njezinim izaslanicima koji je dao O'Donoghue koji je također sa žaljenjem primijetio da nije postojalo „ništa ni izbliza slično neslaganju Suda sa nekooperativnim stavom tužene Vlade“.

⁴⁰ Iako se Pravilo 80. izričito odnosi na „činjenicu koja bi po svojoj prirodi mogla imati odlučujući utjecaj“, kada se ispituje bit zahtjeva Sud je odlučio da „će ispitati bi li dokazi koje je podnositelj zahtjeva izveo u revizijskom postupku *doista imali odlučujući utjecaj* na presudu“. Vidjeti, na primjere, presude u predmetu *Pardo*, stavak 10. (dopuštenost) i stavak 23. (osnovanost) (isticanje je dodano), ili u predmetu *Gustafsson* (revizija - osnovanost), stavci 27. i 32.). Između stavaka 120., 123., 125. i 135. presude o reviziji, većina se dvoji između „bi“ i „mogla bi“.

- Ta činjenica nije bila poznata Sudu u vrijeme prvobitne presude.
- Ta činjenica nije mogla biti razumno poznata Vladi podnositeljici zahtjeva u to vrijeme.
- Vlada podnositeljica zahtjeva mora zatražiti od Suda reviziju prvobitne presude u roku od šest mjeseci nakon što je stekla saznanja o toj činjenici.

32. Sud je dosljedno smatrao da je, ukoliko dovodi u pitanje pravomoćni karakter presuda, mogućnost revizije, koja nije predviđena Konvencijom, već je uvedena Poslovníkom Suda, izvanredan postupak.⁴¹

33. Vrste predmeta u kojima je Sud do sada primio zahtjeve za revizijom navedene su u stavcima 91.-93., 100., 120.-121. presude o reviziji. Ovaj predmet, koji se nije pokazao prikladnim za formalističku primjenu ove pretežno neprikladne sudske prakse,⁴² ima nekoliko značajnih obilježja.

34. Prvo, s obzirom da je do spoznaje činjenica na kojima se temeljio zahtjev za revizijom došlo tek 2014. godine, nije bilo moguće ponovno sastaviti Plenarno vijeće koje je donijelo prvobitnu presudu, kako je predviđeno Pravilom 80. stavkom 3.

35. Drugo, zahtjev za revizijom nije se želio pozivati na „činjenicu“. Umjesto toga, pozivao se na niz činjenica, dokumenata, medicinskih izvješća i međuministarskih izjava i komentara. U presudi o reviziji jednoglasno je utvrđeno da je u ovom predmetu 6-mjesečni rok bio poštovan upravo zbog toga što su se dovoljni i dostupni dokazi morali pribavljati tijekom dužeg vremena.⁴³

36. Treće, predmet nije predstavljao standardnu reviziju. Njime se željela revidirati prvobitna presuda u prvom međudržavnom zahtjevu koji je prešao u fazu presude. Međudržavni zahtjevi su rijetki i osjetljivi. Pravilo 80. nikada nije bilo primijenjeno na predmet poput ovog jer takva situacija nikad nije procesno nastala. Činjenica da nije postojao presedan u kojemu je Sud, slijedom zahtjeva za reviziju, promijenio razloge zbog kojih je utvrđena povreda Konvencije, nije predstavljala razlog za isključivanje te mogućnosti, protivno stajalištu tužene Vlade.⁴⁴

D. Relevantna opća načela koja proizlaze iz sudske prakse Suda

37. Zapanjujuće je u kojoj mjeri presuda o reviziji uvelike zanemaruje ili izbjegava sudsku praksu koja je važna za ključna pravna pitanja pred sudom.

---

⁴¹ Stavak 78. presude o reviziji. Dok se predmet *Pardo* (revizija - dopustivost), stavak 21., usredotočio na strogu kontrolu glede dopuštenosti, pristup odražen u kontekstu u kojem se na Pravilo 80. poziva u nedavnoj odluci Velikog vijeća u predmetu *Harkins*, stavci 53.-54., predmet *Gustafsson* (revizija - osnovanost), stavak 25., proširio je strogu kontrolu na dopuštenost i osnovanost.

⁴² Da bi se shvatilo zašto, vidjeti izdvojeno mišljenje suca Maruste u predmetu *McGinley i Egan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (revizija) (br. 21825/93 i 23414/94, presuda od 28. siječnja 2000.): „uvijek se moraju dopustiti iznimke pojedinačno za svaki predmet (...), pogotovo ako primjena procesnog pravila može ugroziti ostvarivanje materijalnog prava“.

⁴³ Vidjeti stavke 82.-95. presude o reviziji.

⁴⁴ Vidjeti stavke 98.-103. presude o reviziji.

1. O pojmu administrativne prakse

38. Od središnje važnosti za prvobitni postupak, prvobitnu presudu te standard i način primijenjenog dokaza bila je činjenica da je pribjegavanje primjeni pet tehnika utvrđeno kao administrativna praksa. Potonja ima dvije komponente - ponavljanje osporenih akata i službenu toleranciju. Prvu komponentu definirao je Sud u predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, primjenjujući prethodnu odluku Komisije u *Grčkom predmetu*, kao:

„skup identičnih ili analognih povreda koje su dovoljno brojne i međusobno povezane da ne predstavljaju tek izolirane incidente ili iznimke, već obrazac ili sustav.“⁴⁵

39. Što se tiče druge komponente, službene tolerancije, Komisija i Sud jasno su dali do znanja da, iako su djela mučenja i zlostavljanja nezakonita, mogu ih tolerirati nadređene osobe onih koji su neposredno odgovorni, koji mogu biti upoznati s osporenim radnjama, ali ne mogu djelovati ili viša tijela države koje nemaju pravo tvrditi da nisu svjesna postojanja takve prakse.⁴⁶

40. Ako se utvrdi da djela kojima se prigovara predstavljaju administrativnu praksu, postoje procesne i materijalne posljedice. Prvo, pravila o iscrpljivanju domaćih sredstava obustavljaju se jer se od Komisije ili Suda ne traži da donese odluku o svakom od navedenih predmeta predstavljenih kao dokaz ili ilustracija te prakse. Dokazi u vezi s tim predmetima sagledavaju se, međutim, kao dio sveukupne ocjene.⁴⁷ Drugo, s materijalnoga stajališta, razina odobrenja prakse smatra se ključnom za ocjenu bilo kakve povrede i njezine težine.⁴⁸ Što je tijelo koje odobrava ili tolerira djela na višoj razini, to je povreda ozbiljnija.

2. O zasebnim ulogama Komisije i Suda glede utvrđivanja činjenica

41. Prema sustavu Konvencije prije 1. studenoga 1998. godine, sukladno članku 28. stavku 1. i članku 31., utvrđivanje i provjeravanje činjenica prvenstveno je bilo na Komisiji, u svjetlu svih materijala koje ima pred sobom. Iako je Sud utvrdio da nije bio obvezan nalazima Komisije i mogao je slobodno donositi vlastitu procjenu u svjetlu svih materijala koji su pred njim, samo je u iznimnim okolnostima primjenjivao svoje ovlasti u tom

---

⁴⁵ Stavak 159. prvobitne presude i, prethodno, *Grčki predmet* [br. 3321/67, *Danska protiv Grčke*; br. 3322/67, *Norveška protiv Grčke*; br. 3323/67, *Švedska protiv Grčke*; br. 3344, *Nizozemska protiv Grčke*] (Izvješće od 18. studenoga 1969.) 12. godišnjak 186., stavak 28. Vidjeti, ubrzo nakon toga, predmete *Francuska, Norveška, Danska, Švedska i Nizozemska protiv Turske*, br. 9940-9944/82, odluka Komisije od 6. prosinca 1983., stavak 19., ili, nedavno, *Gruzija protiv Rusije* br. 1, stavak 123.

⁴⁶ Stavak 159. prvobitne presude; str. 384.-387. Izvješća Komisije. Još jednom, vidjeti također stavak 29. Izvješća u *Grčkom predmetu*.

⁴⁷ Stavak 159. prvobitne presude; na koji se kasnije poziva, na primjer, u predmetu *Francuska, Norveška, Danska, Švedska, Nizozemska protiv Turske*, br. 9940-9944/82, odluka Komisije o dopuštenosti od 6. prosinca 1983., stavak 22. Vidjeti također presude u predmetima *Cipar protiv Turske*, stavak 115. ili *Gruzija protiv Rusije* br. 1, stavak 125.

⁴⁸ Izvješće Komisije, str. 385.

području. Takve iznimne okolnosti mogu se pojaviti posebice ako Sud, nakon pažljivog ispitivanja dokaza na kojima je Komisija utemeljila svoj zaključak, utvrdi da činjenice nisu dokazane van svake razumne sumnje.⁴⁹ S tim u vezi, citirajući predmet *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Sud je često dodavao da takav dokaz može proizlaziti iz istodobnog postojanja dovoljno jakih, jasnih i neproturječnih zaključaka.⁵⁰ Također je naglasio da je izrazito svjestan vlastitih nedostataka kao prvostupanjski sud u razmatranju činjenica, osobito kada se suočava s činjeničnim prikazima događaja koji su proturječni i kontradiktorni, u kojima nije bio detaljno i izravno upoznat s postojećim uvjetima, gdje se svjedoci nisu pojavili ili nisu dali iskaze kada su se pojavili i gdje nema detaljne istrage na domaćoj razini.⁵¹

3. O važnosti obveze da se otkrivaju informacije općenito, u reviziji i u međudržavnim predmeta

42. Naglasivši temeljnu važnost obveze država ugovornica, sukladno članku 28. Konvencije (sadašnjem članku 38.), da surađuju s institucijama Konvencije, Sud je u prvobitnoj presudi naglasio da „se ponašanje stranaka kada se pribavljaju dokazi mora uzeti u obzir“.⁵²

43. Iako se zahtjev za revizijom nije mogao utvrditi s obzirom na sudsku praksu o pojmu mučenja koja se razvija (vidjeti stavak 11. gore), dužnost država stranaka da surađuju sa Sudom i da pruže relevantne dokaze, sadržana u samoj Konvenciji, bila je dobro utemeljena kada je donesena prva međudržavna presuda. Poslovnik Suda, koji sada detaljno opisuje obvezu potpune suradnje, samo je kodificirao ono što je već primijenjeno između 1976. i 1978. godine, kao što tome svjedoči prvobitna presuda u predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.⁵³

44. U kontekstu prigovora pritvorenika na temelju članka 3., dostupni su brojni primjeri zaključaka koje je Sud izveo iz ponašanja tuženih država prilikom prikupljanja dokaza i neotkrivanja istih ili izostanka suradnje od strane tih država. Predmet *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* dosljedno se

⁴⁹ Vidjeti predmete *Stocké protiv Njemačke*, br. 11755/85, 19. ožujka 1991., stavak 53.; *Cruz Varas i drugi protiv Švedske*, presuda od 20. ožujka 1991., Serija A br. 201, str. 29, stavak 74.; *Kraska protiv Švicarske*, presuda od 19. travnja 1993., Serija A br. 254-B, stavak 22., ili *Aydın protiv Turske*, br. 23178/94, 25. rujna 1997., stavci 70.-73.

⁵⁰ Vidjeti predmet *Aydın protiv Turske*, presuda od 25. rujna 1997., Izvješća 1997-VI, str. 1888.-89., stavak 73. Vidjeti također detaljne razloge koje je naveo Sud kako bi objasnio u drugim prilikama zašto neće preinačiti odluku Komisije i okolnosti koje su ga dovele do zaključka da se utvrđivanje činjenica od strane Komisije temeljilo na odgovarajućim pretpostavkama u pogledu dokazivanja: *Mente i drugi protiv Turske*, br. 23186/94, 28. rujna 1997., stavci 66.-69.; *Selçuk i Asker*, br. 23184/89, 24. travnja 1998., Izvješća 1998-II, stavci 53.-57. ili *Kurt*, br. 24276/94, 25. svibnja 1998., Izvješća 1998-III, stavci 94.-99.

⁵¹ Vidjeti, na primjer, predmet *Denizci i drugi protiv Cipra*, br. 25316-25321/94 i 27202/95, 23. svibnja 2001., stavak 315. *et seq.*

⁵² Stavak 161. prvobitne presude.

⁵³ Vidjeti pravila 44A, 44B i 44C. Vidjeti također, prije predmeta *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, V. dio Izvješća Komisije u *Grčkom* predmetu, str. 503.

citira u prilog tom standardu zaključaka koji se mogu izvesti iz ponašanja stranka.⁵⁴ Uzmimo na primjer predmet *Timurtas protiv Turske*:

“[...] Sud želi naglasiti da se u konvencijskom postupku ne može u svim slučajevima strogo primijeniti načelo *affirmanti incumbit probatio* (onaj koji nešto navodi mora dokazati taj navod). [...] Države trebaju osigurati sve neophodne uvjete da se omogući pravilno i učinkovito ispitivanje zahtjeva [...]. U postupcima koji se odnose na predmete ove prirode, kada pojedini podnositelj zahtjeva optužuje zastupnike države da krše njegova prava iz Konvencije, sadržano je da u određenim slučajevima isključivo tužena država ima pristup informacijama koje mogu potkrijepiti ili pobiti te navode. Ako Vlada ne dostavi informacije koje posjeduje bez zadovoljavajućeg objašnjenja ne samo da se to može negativno odraziti na stupanj u kojem tužena država ispunjava svoje obveze iz članka 38. stavka 1. (a) Konvencije (bivši članak 28. stavak 1. točka (a)), nego može dovesti i do izvođenja zaključaka o utemeljenosti navoda. S tim u vezi, Sud ponavlja da se ponašanje stranaka može uzeti u obzir prilikom pribavljanja dokaza (vidjeti presudu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 18. siječnja 1978., Serija A br. 25, str. 64.-65., stavak 161.).⁵⁵

45. U predmetu *Ahmet Ozkan i drugi protiv Turske* Sud je jasno dao do znanja da države moraju dostaviti sve relevantne dokaze, a ne samo dokumente čije je postojanje poznato Sudu i Komisiji u mjeri u kojoj ih mogu izričito zatražiti:

„Istina je da se ne može reći da Vlada nije reagirala s potrebnom revnošću u podnošenju dokumenata nakon što su ih je Komisija izričito identificirala i zatražila. Međutim, Sud također smatra da *pasivno stajalište Vlade glede podnošenja dokumenata koji su bili u njezinom posjedu i koji su neupitno bili od ključne važnosti za razjašnjenje osporenih činjenica te propust Vlade da dostavi te dokumente na vlastitu inicijativu* u mnogo ranijoj fazi postupka, u najboljem slučaju u velikoj mjeri nije bilo od koristi.“⁵⁶

46. Razlog zašto je obveza otkrivanja tako važna u predmetima obuhvaćenim člankom 3. koji se odnose na pritvorenike i navode o mučenju ili zlostavljanju već je objašnjen u *Grčkom predmetu*, a Komisija ga je ponovila u predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*. Prema navodima Komisije u prvom predmetu, „budući da se mučenje i zlostavljanje navodno zbililo na mjestima pod kontrolom policije ili vojnih vlasti, za dokaze koji upućuju na istinitost ili neistinitost takvih optužbi znaju ta tijela ili su takvi dokazi pod kontrolom tih tijela“. Nadalje, bilo koje „pravno sredstvo koje je propisano postalo bi neučinkovito zbog poteškoća u pribavljanju neposrednih

⁵⁴ Pretraživanje baze HUDOC ukazuje na to da se taj stavak o zaključcima pojavljuje u jednom ukrajinskom predmetu, 12 turskih predmeta i 152 ruska predmeta. Vidjeti također, u mjerodavno vrijeme, Izvješće Komisije o *Grčkom predmetu*, stavak 34., u kojem je uzela u obzir odbijanje tužene Vlade da izaslanicama Komisije omogući pristup osobama koje su mogle izravno dokazati mučenje ili zlostavljanje te predmet *Artico protiv Italije*, br. 6694/74, 13. svibnja 1980., Serija A. br. 37, stavci 29.-30. Nakon toga vidjeti predmet *Tanrikulu protiv Turske* [VV], br. 23763/94, 8. srpnja 1999., stavci 69.-70.

⁵⁵ Br. 23531/94, ESLJP 2000-VI, stavak 66. Također vidjeti predmete *Akkum i drugi protiv Turske*, br. 21894/93, 24. ožujka 2005., stavak 211.; *Khadisov i Tsechoyev protiv Rusije* br. 21519/02, 5. veljače 2009., stavci 176.-177.; *Shakhgiriyeva i drugi protiv Rusije*, br. 27251/03, 8. siječnja 2009., stavak 134.; *Medova protiv Rusije* br. 25385/04, 15. siječnja 2009., stavak 76.; *Utsayeva i drugi protiv Rusije*, br. 29133/03, 29. svibnja 2008., stavak 149., ili *Lisnyy i drugi protiv Ukrajine i Rusije*, br. 5355/15, 5. srpnja 2016., stavci 25.-26.

⁵⁶ *Ahmet Ozkan i drugi protiv Turske*, br. 21689/93, 6. travnja 2004., stavak 481. (isticanje je dodano). Sud je utvrdio materijalne povrede članka 2. i 3., ali ne i zasebnu povredu članka 38. u okolnostima tog predmeta.

dokaza, a administrativne istrage ne bi se pokrenule ili bi, ako se pokrenu, vjerojatno bile nepostojeane i nepotpune“.⁵⁷

Ono što je uvijek bilo ključno jest je li odbijanje pružanja informacija uopće, potpuno ili na vrijeme, spriječilo institucije Konvencije da ispitaju predmet ili spriječilo utvrđivanje činjenica.⁵⁸ Ako se informacije odnose na samu srž predmeta, Sud je očekivao dostatna objašnjenja za njihovo nepružanje.⁵⁹ Otkrivanje medicinskih dokaza o tjelesnom i duševnom stanju pritvorenika redovito je predstavljalo problem.⁶⁰ Stvar je u tome što pravilno funkcioniranje Suda, odnosno pravilno vođenje postupka pred njim ne smije biti ometano, a Sud mora biti u mogućnosti odlučiti o pitanju uz potpuno poznavanje činjenica.⁶¹

47. Posljedice neotkrivanja također su bile ključne u mnogim zahtjevima za revizijom koje je Sud uvažio. U predmetu *Pennino protiv Italije*, na primjer, citiranom u stavku 92. presude o reviziji, Sud je jasno dao do znanja da su „stranke obvezne skrenuti pozornost Suda na sve relevantne činjenice koje su nastale u domaćem pravnom kontekstu, osobito ako su te činjenice odlučujuće za ishod predmeta“.⁶² *Gardean i S.C. Grup, Cernescu i Manolache* te *Hertzog* primjer su istoga.⁶³

48. Dužnosti otkrivanja i suradnje nisu bile ništa manje važne u međudržavnim predmetima, i prije i poslije prvobitne presude.⁶⁴ U predmetu *Gruzija protiv Rusije* Sud je ponovio standard dokaza „izvan svake razumne sumnje“ koji je utvrđen u međudržavnim predmetima, izričito se oslanjajući na predmet *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, te je objasnio:

„nikad nije bila svrha [Suda] da posudi pristup iz nacionalnih pravnih sustava koji koriste takav standard u kaznenim predmetima. Uloga Suda nije da presuđuje o krivnji na temelju kaznenog zakona ili o građanskopravnoj odgovornosti, već o odgovornosti država ugovornica temeljem Konvencije. Specifičnost njegova zadatka na temelju članka 19. Konvencije - da osigura poštivanje obveze od strane visokih ugovornih strana da osiguraju temeljna prava sadržana u Konvenciji - uvjetuje njegov pristup pitanju iskaza i dokaza. U postupku pred Sudom ne postoje procesne prepreke dopuštenosti dokaza ili unaprijed određene formule za njegovo ocjenjivanje. Donosi zaključke koji su, prema njegovu mišljenju, poduprti slobodnom procjenom svih dokaza, uključujući i one zaključke koji mogu proizlaziti iz činjenica i tvrdnji stranaka.

⁵⁷ Stavci 25.-26. i 31. Izvješća Komisije u *Grčkim* predmetima. Vidjeti također str. 384.-388. Izvješća Komisije.

⁵⁸ Vidjeti, na primjer, predmete *Karov protiv Bugarske*, br. 45964/99, 16. studenoga 2006., stavak 97. i *Giuliani i Gaggio protiv Italije* [VV], br. 23458/02, 24. ožujka 2011., stavci 341.-344.

⁵⁹ Vidjeti, na primjer, predmet *Hadrabova protiv Republike Češke*, br. 42165/02 i br. 466/03, 25. rujna 2007., u kojem je to pitanje ispitano u kontekstu zlouporabe prava na individualni zahtjev.

⁶⁰ Vidjeti, na primjer, predmete *Taş protiv Turske*, br. 24396/94, 14. studenoga 2000., stavak 54.; *Orhan protiv Turske*, br. 25656/94, 18. lipnja 2002., stavci 266.-275.; *Aydın protiv Turske*, stavak 143.; *Trubnikov protiv Rusije* br. 49790/99, 5. srpnja 2005., stavci 50.-52. i 57.; *Nevmerzhijsky protiv Ukrajine*, br. 54825/00, ESLJP 2005-II (izvadci), stavci 76.-77., u kojima je tužena država odbila pružiti „detaljne informacije i komentirati uvjete pritvora podnositelja zahtjeva u samici i njegove opće uvjete pritvora, njegovo liječenje i medicinsku pomoć koja mu je pružena“.

⁶¹ Vidjeti, kao nedavni primjer, s više upućivanja, predmet *Albertina Carvalho protiv Portugala*, br. 23603/14, 4. srpnja 2017., stavci 27.-33.

⁶² *Pennino protiv Italije* (revizija), br. 43892/04, 8. srpnja 2014., stavak 19.

⁶³ *Gardean*, stavci 11., 15., 18. i 20.; *Cernescu i Manolache*, stavci 7., 11. i 13. te *Hertzog*, stavci 11., 15. i 17.

⁶⁴ Vidjeti, na primjer, *Grčki* predmet, Prilog VII. i str. 197., stavak 34. Izvješća; i predmet *Cipar protiv Turske*, br. 8007/77, Izvješće Komisije od 4. listopada 1983., str. 11. *et seq.*

Prema njegovoj utvrđenoj sudskoj praksi, dokaz može proizlaziti iz istodobnog postojanja dovoljno jakih, jasnih i neproturječnih zaključaka, odnosno sličnih neosporenih pretpostavki o činjenicama. Nadalje, razina uvjerenosti koja je potrebna za donošenje određenog zaključka i, s tim u vezi, raspodjela tereta dokazivanja, suštinski su povezani sa specifičnostima činjenica, prirodom iznesenih navoda i dotičnim pravom iz Konvencije.⁶⁵

Potom je ponovio da se u predmetima u kojima postoje sukobljeni prikazi događaja Sud neizbježno suočava s utvrđivanjem činjenica s istim poteškoćama s kojima se suočio i bilo koji prvostupanjski sud. Kad tužena Vlada ima isključivi pristup informacijama koje mogu potkrijepiti ili opovrgnuti tvrdnje Vlade podnositeljice zahtjeva, nedostatak suradnje od strane tužene Vlade bez zadovoljavajućeg objašnjenja može dovesti do zaključka o osnovanoj prirodi navoda Vlade podnositeljice zahtjeva. Ako se utvrdi neotkrivanje, snažna pretpostavka ide u korist Vlade podnositeljice zahtjeva, osobito kada su nalazi ili zaključci o činjenici rezultat istraživanja koja su ozbiljna, dosljedna i potkrijepljena drugim izvorima.⁶⁶ Iako upravo spomenuli predmeti datiraju nakon datuma prvostupanjske presude, svi oni odražavaju načelo učinkovite suradnje koje je sadržano u članku 38., bivšem članku 28., Konvencije. Poštivanje tog načela smatra se bitnim za učinkovitu obradu zahtjeva na temelju članaka 33. i 34., bivših članaka 24. i 25.

49. Je li obveza otkrivanja relevantnih i dostupnih informacija i suradnje s institucijama Konvencije u prikupljanju dokaza i utvrđivanju činjenica prestala zato što tužena država nije osporila utvrđenje mučenja od strane Komisije? Čini se da se presuda o reviziji barem djelomično zasnivala na toj ideji. Međutim, Sud je jasno dao do znanja da je nadležan za ponovno otvaranje neosporenih nalaza. Kao takvo, nepobijanje od strane Ujedinjenog Kraljevstva ne može biti osnova da ono ili Sud, koji je odlučio ponovo otvoriti središnje pitanje i izvršiti svoju nadležnost, ignoriraju načela koja su od temeljne važnosti za autoritet Suda i njegovo vršenje zadaća iz članka 19.

E. Ispitivanje presude o reviziji

50. Uvjeti iz Pravila 80. su jasni: činjenice na koje se poziva morale su biti nepoznate Sudu u vrijeme prvobitne presude, nisu razumno mogle biti poznate Vladi podnositeljici zahtjeva u to vrijeme i potonja je morala steći saznanje o tim činjenicama u roku od u šest mjeseci prije podnošenja svojeg zahtjeva za revizijom.

---

⁶⁵ Stavak 94., *Gruzija protiv Rusije* br. 1.

⁶⁶ *Ibid.*, stavci 104., 128. i 130.

1. Prvi aspekt koji se odnosi na medicinske dokaze

(a) Medicinski dokazi - nove činjenice?

51. Pri prihvaćanju da je poštovan šestomjesečni rok, vijeće je jednoglasno zaključilo da dokumenti koji sadrže nove činjenice na koje se Vlada podnositeljica zahtjeva pozvala nisu mogli biti poznati toj Vladi dok RTÉ nije objavio emisiju 14. lipnja 2014. godine (stavci 86.-90. i stavci 93.-95. presude o reviziji). U stavku 89. presude o reviziji jasno je navedeno sljedeće: (isticanje je dodano):

„Ovaj se zahtjev odnosi na situacije u kojima je *nova činjenica koja je bila temelj zahtjeva za revizijom već bila poznata stranci prije donošenja prvobitne presude, a ne, kao u ovome predmetu, dugo nakon zaključenja prvobitnog postupka.*“⁶⁷

52. Nakon pregleda dokumenata dostavljenih u vezi s aspektom medicinskih dokaza, većina priznaje da pružaju dovoljno *prima facie* dokaza koji podupiru stajalište Vlade podnositeljice zahtjeva.⁶⁸ Taj je zaključak značio da će se aspekt medicinskih dokaza ispitivati s obzirom na to jesu li sada dostupni dokumenti i nove činjenice koje isti otkrivaju mogli imati odlučujući utjecaj na prvobitnu presudu.

53. Međutim, prilikom donošenja zaključka o *prima facie* dostatnosti dokaza, većina je opširnije objasnila svoje „sumnje“ u vezi s novim činjenicama i dokazima na koje se poziva. Prema mišljenju većine: „nove“ činjenice u vezi s medicinskim dokazima dr. L-a datirali su kasnije od saslušanja Komisije (stavak 109.); novi medicinski dokazi koji se odnose na g. S.K. koji, međutim, nije bio jedan od dva ilustrativna predmeta o kojima je dr. L dao iskaze Komisiji (stavak 109); novi dokazi u vezi s g. S.K., koji je preminuo ubrzo nakon što ga je 1975. godine pregledao dr. L., nevažne su jer samo dokazuju njegovo prethodno loše zdravlje, nisu dokaz generaliziranih dugoročnih posljedica i ne otkrivaju da su izjave o posljedicama tih pet tehnika bile zavaravajuće ili iznesene u zloj vjeri (stavak 109.), a novi dokazi o medicinskim pregledima drugih pritvorenika koji su ukazivali na to da je metoda ispitivanja imala dugoročne ozbiljne posljedice i rasprave koje su se vodile i dovele do rješenja domaćih postupaka za naknadu štete, smatraju se nevažnim ili već poznatim (stavci 110.-111.).

54. Uz dužno poštovanje, ne slažem se s analizom prvobitnog predmeta i materijala koji su dostavljeni u okviru aspekta medicinskih dokaza u prilog zahtjevu za revizijom koju su izvršile moje kolege. Prvo, točno je da iskazi dr. L. i ostalih koji ukazuju na priznavanje dugotrajnih, ozbiljnih, psihičkih posljedica pet tehnika datiraju nakon datuma rasprava pred Komisijom. Međutim, prvobitni postupak započeo je 10. prosinca 1971. godine, kada je

⁶⁷ Vidjeti također stavak 93. presude o reviziji, koji naglašava da se ovaj zahtjev za revizijom odnosi na saznanje o novim činjenicama stečeno nakon donošenja prvobitne presude.

⁶⁸ Stavci 108.-113. presude o reviziji. Iz stavaka 89. i 94. presude o reviziji o 6-mjesečnom roku i stavaka 108.-113. o aspektu medicinskih dokaza mora se pretpostaviti da je većina također priznala da nove činjenice na koje se poziva u odnosu na taj prvi aspekt nisu bile poznate Sudu u vrijeme prvobitne presude. To nije izričito navedeno.

zahtjev podnesen Komisiji, a okončan je 18. siječnja 1978. godine, kada je donesena prvobitna presuda. Kao takve, rasprave Komisije ne mogu se smatrati jedinom referentnom točkom, osobito s obzirom na opsežne pisane i usmene podneske koji su naknadno izneseni pred Sudom između 1976. i 1977. godine (vidjeti stavke 17.-19. gore). Pozivanje na sukob stručnog mišljenja o ozbiljnosti naknadnih psihičkih posljedica pet tehnika učestalo je u podnescima stranaka Komisiji, analizi Komisije i analizi Suda u prvobitnom predmetu.⁶⁹ Medicinski dokazi koje je podnio dr. L., inzistirajući na njihovim malim, kratkoročnim posljedicama, bili su dio predmeta podnesenog Sudu i bili su osnova za navode Komisije kako ne može zauzeti jasnije stajalište o dugotrajnim posljedicama. Bili su ključni za ocjenu Suda o intenzitetu patnje pritvorenika. Iskaz koji je dr. L. dao Komisiji nikada nije izmijenjen ili dopunjen s obzirom na različite medicinske dokaze koje su prikupili on i drugi, te na koji se pozivalo u domaćem postupku koji se odvijao usporedno s konvencijskim postupkom pred Komisijom i Sudom.

55. Drugo, iako je isto tako točno da se novi medicinski dokazi odnose na ispitivanja gospode S.K., B.T. i W.S. i da niti jedan od tih muškaraca nije bio jedan od dva ilustrativna predmeta koje je saslušala Komisija, svi su bili među 14 pritvorenika na koje je primijenjeno pet tehnika. Kao što je jasno navedeno u stavicima 11.-13. presude o reviziji i kao što je navedeno u stavicima 20.-24. gore, medicinski dokazi o specifičnoj prirodi u odnosu na T 6 i T 13 i općoj prirodi u vezi s posljedicama tih pet tehnika bili su u posjedu Komisije i Suda. Nadalje, ovdje presuda o reviziji počinje znatno odstupati od odredbi i opsega prvobitne presude. Potonja je utvrdila administrativnu praksu u odnosu na 14 pritvorenika koja je bila protivna članku 3. Konvencije. Nije utvrdila povredu samo u odnosu na dva ilustrativna predmeta. Upućivanje na ilustrativne predmete je, štoviše, bila metoda koju je preferirala Komisija u svrhu ekonomičnosti postupka. Medicinski dokazi, kako općeniti tako i konkretni, u odnosu na posljedice pet tehnika i bilo kojeg od 14 pritvorenika ostali su relevantni jer upravo u tome leži sukob dokaza. Nadalje, 11 od 14 pritvorenika bilo je predmetom Comptonovog izvješća koje je bilo jedini izravan dokaz tužene Vlade. Pored toga, iako međudržavni predmet u kojem se radi o administrativnoj praksi ne uključuje donošenje odluke od strane Suda o pojedinačnim povredama prava iz Konvencije, pojedinačni predmeti na koje mu je skrenuta pozornost mogu i moraju se ispitati kao dokaz moguće prakse.⁷⁰ Kao što je Sud jasno naveo u revizijskom kontekstu u predmetu *Pennino* i drugim gore navedenim predmetima, stranke su obvezne skrenuti pozornost Suda na sve relevantne činjenice koje su nastale u domaćem pravnom poretku. Kao što je navedeno u sudskoj praksi o dužnosti otkrivanja (vidjeti stavke 42.-48. gore), aktivna pomoć i suradnja preduvjet su da institucije Konvencije djelotvorno izvršavaju svoju nadležnost. Pristup

⁶⁹ Vidjeti, između ostalog, str. 273. i str. 398. Izvješća Komisije te stavke 93. i 160. prvobitne presude.

⁷⁰ Vidjeti predmet *Gruzija protiv Rusije* br. 1, stavak 128., u kojem se citira predmet *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 157. *in fine*.

većine ilustrativnim predmetima trebao bi biti razlog za zabrinutost u budućim i neriješenim međudržavnim predmetima i šire.⁷¹

56. Treće, prema mišljenju većine, zdravstveno stanje g. S.K. bilo je takvo da bi se medicinski dokazi koji se odnose na njega trebali smatrati nevažnim u ocjeni ukupnih posljedica pet tehnika. Međutim, ocjena postupanja u odnosu na članak 3. je, prema sudskoj praksi, po prirodi stvari, relativna. Ovisi o okolnostima, trajanju, tjelesnim i mentalnim posljedicama te, u nekim slučajevima, spolu, dobi i *zdravstvenom stanju* (vidjeti stavak 131. presude o reviziji i stavak 162. prvobitne presude). Većina bira i odabire koje od navedenih čimbenika smatra važnim, u koju svrhu i kada će im pridati važnost. U ovom dijelu presude o reviziji zdravstveno stanje pritvorenika ne se smatra relevantnim za ocjenu dugotrajnih posljedica pet tehnika, dok se kasnije, u staccima 134.-135., važnost dugotrajnih posljedica za cjelokupnu ocjenu postupanja smanjuje ili isključuje. Međutim, ukoliko su čimbenici navedeni u stavku 162. prvobitne presude i na koje se od te presude nadalje poziva u sudskoj praksi u vezi s člankom 3. važni za ocjenjivanje prelaska minimalnog praga iz članka 3., oni su također važni i bili su važni za sveukupnu ocjenu osporenog postupanja.⁷² Zdravstveno stanje g. S.K. evidentirano je u medicinskim zapisima pri ulasku u Ballykelly centar za ispitivanje, ali je pet tehnika u svakom slučaju primijenjeno. Osim toga, pogrešno je svesti tvrdnju Vlade podnositeljice zahtjeva na to da je dr. L. postupio u lošoj namjeri ili na liječenje jednog od pritvorenika, g. S.K. Kao što je prethodno navedeno, država podnositeljica zahtjeva vrlo jasno daje do znanja da iskaz dr. L. spada, prema njezinom mišljenju, u veći opći uzorak i stav koji je usvojila tužena Vlada u prvobitnom postupku.

57. Konačno, iako dokumenti koji se odnose na rješavanje domaćeg postupka ne mogu biti odlučujući, oni prikazuju prirodu i učinak navodnih novih činjenica, odnosno da je ozbiljnost i trajanje duševnih i tjelesnih posljedica pet tehnika nakon što više nisu primjenjivale bila nešto što je drukčije prikazano pred Komisijom i Sudom s jedne strane, i u kontekstu domaćih postupaka s druge strane. Dokazi u vezi s teškim i dugoročnim posljedicama pet tehnika izneseni su u odnosu na pritvorenike osim g. S.K. (Na primjer, gospoda B.T. i W.S.) u razdoblju koje je obuhvaćeno prvobitnim postupkom pa sve do prvobitne presude Suda. Taj novi dokaz naveden je u stavku 111. presude o reviziji, ali je ponovno odbijen jer „nitko od spomenutih muškaraca nije bio među ilustrativnim predmetima“. Iz razloga navedenih u stavku 55. gore, takvo obrazloženje ne drži vodu. Štoviše, u postupku pred Komisijom, Vlada podnositeljica zahtjeva kritizirala je činjenicu da iako je tužena Vlada primila sve dokaze na kojima su se zasnivali prigovori, nije dostavila nikakve dokaze koji dokazuju suprotno u vezi s

⁷¹ O oslanjanju na ilustrativne predmete i pitanjima procesne jednakosti između stranaka vidjeti presudu *Cipar protiv Turske*, stavci 105.-106. i 339.

⁷² Većina to priznaje u stavku 135. presude o reviziji, ali zahtijeva jasnu naznaku u prvobitnoj presudi da bi pitanje dugotrajnih psihičkih posljedica bilo odlučujući element koji bi naveo Sud da potvrdi stajalište Komisije. Vidjeti dalje u nastavku navode o pitanju odlučujućeg utjecaja.

nekoliko ilustrativnih predmeta i da je odbila dostaviti istražene činjenice i dokaze dobivene u tim domaćim postupcima. Neki od tih neotkrivenih materijala sada se iznose pred Sudom.

58. S obzirom na postupak utvrđivanja činjenica koji je ustanovljen u prvobitnom postupku, vođenje toga postupka i način na koji to utječe na obrazloženje doneseno u prvobitnoj presudi, sumnje izražene u stavcima 109.-113. presude o reviziji neosnovane su i iznenađujuće.

(b) Medicinski dokazi - odlučujući utjecaj

59. Presuda o reviziji utvrđuje odgovarajući kriterij kako slijedi:

„iz obrazloženja sadržanog u prvobitnoj presudi mora biti razvidno da Sud ne bi došao do konkretnog zaključka da je bio svjestan pravog činjeničnog stanja“.⁷³

Kao što je prethodno istaknuto, s obzirom na ustanovljenu sudsku praksu koja se odnosi na reviziju (vidjeti stavak 15. gore), postupak, obrazloženje i zaključci važni su prilikom ocjenjivanja je li taj kriterij ispunjen.

60. Presuda o reviziji naglašava dvije točke koje zahtjev za revizijom nikada nije nastojao dovesti u pitanje. Prvo, razlika između nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i mučenja proizlazi iz intenziteta nanesene patnje. Drugo, procjena različitog stupnja intenziteta patnje mora ovisiti o nizu elemenata.⁷⁴ Međutim, prema mišljenju većine, budući da prvobitna presuda nije izričito spominjala pitanje mogućih dugotrajnih posljedica u pravnoj ocjeni, bilo je teško pridati posebnu važnost neizvjesnosti dugotrajnih posljedica pet tehnika, a kamoli pridati tom elementu odlučujući utjecaj. Bez navoda u prvobitnoj presudi u smislu da bi, da su dokazane teške dugoročne psihičke posljedice, taj jedan element naveo Sud da drukčije odluči, većina smatra da ne može zaključiti da bi nove činjenice na koje se poziva mogle imati odlučujući utjecaj (stavci 134.-135. presude o reviziji).

61. Učinak takvog obrazloženja jest zanemariti put koji je doveo do ključnih stavaka prvobitne presude o mučenju, smanjiti važnost sadržaja i učinka prvobitne presude kao posljedica toga, obezvrijediti dokaze koji su bili dostupni Komisiji i Sudu u mjerodavno vrijeme i ponovno ignorirati uvjete i sadržaj zahtjeva za revizijom. Štoviše, kriterij „odlučujućeg utjecaja“ u Pravilu 80. prilagođen je kako bi ukazao na to da su novi element(i) na koje se Vlada podноситeljica zahtjeva htjela pozvati morali predstavljati jedan ili odlučujući element u njegovoj pravnoj definiciji mučenja.

62. Medicinski dokazi igrali su važnu, ustvari središnju ulogu u predmetu *Irška protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.⁷⁵ Komisija je jasno dala do znanja da ih je smatrala, ako se ne ospore, najvažnijim objektivnim dokazima. Ispitivala je te dokaze i njihovu vrijednost za utvrđivanje činjenica prije nego što je

⁷³ Stavak 121. presude o reviziji.

⁷⁴ Ibid., stavci 132. i 135.

⁷⁵ Vidjeti još MacDonald, R. St. J., Matscher, F. i Petzold, H (urednici), *Europski sustav za zaštitu ljudskih prava*, Martinus Nijhoff, 1993., str. 694. Jedan od urednika bio je jedan od sudaca koji su izrazili neslaganje u predmetu *Irška protiv Ujedinjenog Kraljevstva*.

ispitala iskaze pripadnika sigurnosnih snaga i svjedoka u predmetu. Presuda o reviziji priznaje da su posljedice postupanja prema žrtvi bile jedan od elemenata koji su razmotreni u vrijeme prvobitne presude prilikom ocjenjivanja je li postupanje spadalo u područje primjene članka 3., ali tvrdi da se važnost dugoročnih posljedica liječenje kada se pravi razlika između nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i mučenja pojavila tek nekoliko godina kasnije.⁷⁶ Međutim, koliko se god praktičnim ili površno uvjerljivim to obrazloženje može činiti na prvi pogled, ispitivanje prvobitnog postupka, prvobitne presude i izdvojenih mišljenja otkriva da je obrazloženje pogrešno. Suci koji su izrazili neslaganje, koji su svi bili prisutni prilikom odlučivanja, istaknuli su suvremenu i sustavnu prirodu primijenjenog postupanja, kao i ključni karakter za sudske rasprave o svrsi i posljedicama postupanja:

„definicije mučenja od strane [Komisije i Suda] koncentriraju na učinke predmetnih djela na žrtvu“.⁷⁷

Nadalje, priroda mučenja koje nije fizičko i posljedice teškog psihološkog pritiska nisu bile nove za institucije Konvencije, koje su već ispitale takve značajke u *Grčkom predmetu*.⁷⁸

63. Sada znamo da su medicinski dokazi o dugotrajnim psihičkim posljedicama pet tehnika bili dostupni, ali nisu otkriveni ni Komisiji, prije objavljivanja izvješća, niti Sudu za vrijeme dvije godine dok je predmet bio u tijeku pred njim (vidjeti stavke 21.-27. i stavke 109.-112. presude o reviziji).

Zahtjev za revizijom nije nastojao dovesti u pitanje pravnu definiciju mučenja koju je Sud utvrdio 1978. godine. Njime se nije nastojalo utvrditi da bi Sud iz 1978. godine, da je imao na raspolaganju ono što Sud iz 2018. godine sada ima, promijenio svoju zakonsku definiciju mučenja ili posebnu stigmu koja se pridaje mučenju. Umjesto toga, zahtjev za revizijom nastojao je utvrditi da prilikom primjene te zakonske definicije u okolnostima ovog predmeta Sud ne bi odstupio od Komisijine ocjene činjenica o posljedicama tih pet tehnika i intenzitetu pretrpljene patnje kao rezultat njihove primjene. Novodostupni dokazi o posljedicama koje je pet tehnika imalo na pritvorenike, kao i opsežni dokazi o opsegu, prirodi i svrsi neotkrivanja, učinili bi vrlo teškim, ako ne i nemogućim, zamijeniti Komisijino jednoglasno utvrđenje mučenja u okolnostima ovog predmeta. Sada je jasno, primjerice, da izostanak određenih svjedoka ili odbijanje drugih da odgovore na pitanja nije bilo samo ili prvenstveno radi zaštite njihove sigurnosti. Nema sumnje da je Sud 1978. godine, u skladu s člankom 55. Konvencije, bio „gospodar vlastitog postupka i vlastitih pravila i imao potpunu slobodu u ocjenjivanju ne samo dopuštenosti i važnosti, već i dokazne vrijednosti

⁷⁶ Vidjeti stavak 124. presude o reviziji, u kojem se citira predmet *Egmez protiv Cipra*, br. 30873/96, stavak 78., 21. prosinca 2000.

⁷⁷ Vidjeti neslaganje suca Evrigenisa.

⁷⁸ Vidjeti V. dio Izvješća Komisije o navodima o mučenju ili zlostavljanju koje nije fizičko u *grčkim* predmetima, str. 461. *et seq.* Vidjeti također izdvojeno mišljenje suca O'Donoghuea izneseno u prvobitnoj presudi: „nitko nije obvezan smatrati da je mučenje prisutno samo u srednjovjekovnoj tavnici gdje su bile korištene sprave za mučenje ili slične naprave. Doista u današnjem svijetu nema sumnje da se *mučenje može nanijeti u duševnoj sferi*“.

svakog dokaza pred njim“.⁷⁹ Međutim, ta bi se nadležnost proširila i na ocjenu utjecaja dokaza koji mu nisu dostavljeni, istragu zašto ti dokazi nisu otkriveni i odlučivanje kako su, nakon što su otkriveni, popunjavali sveukupnu sliku o dugotrajnim tjelesnim i duševnim posljedicama pet tehnika.

Odluka da se postupanje ne kategorizira kao mučenje temeljila se na ocjeni stupnja intenziteta nanosene patnje od strane Suda. Međutim, čini se da većina tu ocjenu ograničava na duševnu i tjelesnu patnju *tijekom* samog ispitivanja, isključujući važnost naknadnih tjelesnih i duševnih posljedica. Uz dužno poštovanje, ne slažem se s njihovom analizom prvobitne presude u tom pogledu. Pitanja koja se odnose na težinu posljedica i intenzitet patnje jasno su ocijenjena s obzirom na dostupne medicinske dokaze. Došlo je do sukoba iskaza o dugoročnim posljedicama tih pet tehnika jednostavno zato što, kako sada znamo, nisu otkriveni svi dokazi.⁸⁰

2. Drugi aspekt koji se odnosi na neotkrivanje dokaza

(a) Dokazi o neotkrivanju - nove činjenice?

64. Jesu li otkrivene nove činjenice koje idu u prilog drugom aspektu bile nepoznate Vladi podnositeljici zahtjeva i Sudu u vrijeme prvobitne presude?

65. Što se tiče Vlade podnositeljice zahtjeva, presuda o reviziji ne razmatra to pitanje izravno. Ponovno, iz stavaka 89., 93.-94. presude o reviziji o šestomjesečnom roku može se zaključiti da, ako je Vlada podnositeljica zahtjeva stekla saznanje o „novim činjenicama“ ili dokumentima koji sadrže te nove činjenice u lipnju 2014. godine, nije mogla znati za njih u siječnju 1978. godine. Čini se da je uporaba „navodnih novih činjenica“ i „moguće otkrivanje novih činjenica“ u presudi o reviziji sredstvo kojim se u ovoj ranoj fazi u presudi može umanjiti dokazna snaga (ili „novina“) onoga što se smatra dopuštenim za poštivanje šestomjesečnog roka.

66. Što se tiče Suda, presuda o reviziji zaključuje da su činjenice koje su otkrivene u dokumentima na koje se poziva u prilog aspekta neotkrivanja bile poznate Sudu kada je donesena prvobitna presuda u siječnju 1978. godine (stavak 118. presude o reviziji). Ukratko, čini se da većina zaključuje da su otkriveni dokumenti možda novi, ali činjenice koje otkrivaju nisu. Nadalje, prema mišljenju većine, ono što je Vlada podnositeljica zahtjeva mogla tvrditi, ali nije znala - i nije mogla dokazati - 1978. godine, Sud je znao kada je donesena prvobitna presuda.

67. Zaključak većine u stavku 118. presude o reviziji je upečatljiv. Budući da je Sud 1978. godine „žalio“ zbog stava tužene Vlade (vidjeti stavak 148. prvobitne presude) i, implicitno, budući da tužena Vlada nije osporavala Komisijino utvrđenje mučenja, taj se aspekt neotkrivanja urušava. I ovdje se,

---

⁷⁹ Stavak 210. prvobitne presude.

⁸⁰ Vidjeti također stavak 135. presude o reviziji u tome pogledu: „procjena ove razlike u težini [koja ovisi o nanosenoj patnji] mora ovisiti o nizu elemenata“, odnosno okolnostima predmeta, trajanju postupanja, njegovim tjelesnim i duševnim posljedicama, spolu, dobi i zdravstvenom stanju.

uz dužno poštovanje, ne slažem sa svojim kolegama. Dokumenti koji sadrže nove činjenice ili materijale sažeti su u stavcima 22.-43. presude o reviziji. Oni govore sami za sebe. Dovoljno je istaknuti da nekoliko dokumenata otkriva da je znanje o i odobrenje pet tehnika bilo na ministarskoj razini. Kao što je navedeno u Grčkom predmetu (vidjeti stavak 40. gore), ta razina odobrenja bila bi ključna za ocjenu težine bilo koje povrede koja proizlazi iz postojanja ili provođenja administrativne prakse. Dokumenti također otkrivaju da se jedan vladin ministar, u vrijeme kada je predmet bio u tijeku pred Sudom, pozvao na „odluku o primjeni mučenja u Sjevernoj Irskoj“ (stavak 43. presude o reviziji). Ministar obrane brzo je predložio prikladniji, neutralniji izbor riječi - preferirajući riječi „odluka o detaljnom ispitivanju“ (ibidem). U pogledu sveukupne ocjene okolnosti u vezi s Operacijom Demetrius i primjenom pet tehnika, ta oba dokumenta, iako nisu odlučujuća, nova su i vrlo važna. Napomene o dokumentima Ministarstva vanjskih poslova i poslova Commonwealtha ukazuju na stajalište jednog službenika - „Uvijek smo govorili da se Strasbourgu ne smije dopustiti da utječe na ono što je ispravno i neophodno u Sjevernoj Irskoj“ (stavak 41.). Drugi materijali ukazuju na to da su Pravila o vođenju centra za ispitivanje koji se nalazio na nepoznatoj lokaciji postojala samo u svrhu informiranja glavnog državnog odvjetnika. Većina preferira gledati dokumente iz stavaka 22.-43. presude o reviziji u smislu parnične strategije tužene Vlade (vidjeti stavak 114. presude o reviziji), unatoč ponovljenim upućivanjima na mogućnost štetnih navoda ili nalaza protiv Vlade njenog Veličanstva (HMG) ili pojedinačnih članova te Vlade, o zavjeri (vidjeti materijale navedene u stavcima 31., 33. i 38. presude o reviziji). Unatoč tome što se suočio s tim novim materijalima, i unatoč standardu zaključka utvrđenom u *Grčkom* predmetu i predmetu *Irska protiv Ujedinjenog kraljevstva* koji je uglavnom išao na štetu stranke koja vrši opstrukciju⁸¹, većina zaključuje da relevantne činjenice „nisu bile nepoznate Sudu“ 1978. godine.

68. Bez obzira na to bi li se moglo smatrati ili bi se smatralo da bi poznavanje tih dokumenata i njihova sadržaja moglo imati odlučujući utjecaj u mjerodavno vrijeme, teško mi je shvatiti kako je Sud mogao znati za činjenice iz 1978. godine koje, u stavku 89. presude o reviziji, priznaje da su bile sadržane u dokumentima koji su prethodno klasificirani, što je državi podnositeljici zahtjeva moglo biti poznato tek nakon zaključenja prvobitnog postupka. Odbijanje srži zahtjeva za revizijom koja se odnosi na neotkrivanje iz razloga navedenih u stavcima 114.-118. nema velike veze s prvobitnim postupkom, načinom na koji je Komisija dobila, ocijenila i utvrdila činjenice, preprekama na koje se naišlo tijekom toga, ili pak s obrazloženjem Suda iz 1978. godine na putu do zaključka iz stavaka 167. i 168 prvobitne presude na koje se većina sada isključivo poziva.

---

⁸¹ Za opsežnu analizu relevantne sudske prakse vidjeti P. Leach i dr., *International Human Rights and Finding*, Human Rights and Social Justice Institute, London Metropolitan University, 2009.

69. Prethodno sam se pozvao na presudu u predmetu *McKenna*, presudu koju je donio Visoki sud u Sjevernoj Irskoj u listopadu 2017. godine. Taj se predmet odnosio na procesni aspekt članaka 2. i 3. i na potrebu ili odsutnost učinkovite istrage u odnosu na postupanje prema 14 pritvorenika. Podnesen je pred tim sudom nakon otkrića i na temelju arhivskog materijala koji se sada nalazi pred ovim Sudom. Dok je predmet dva postupka različit, ispitani materijal je sličan ili identičan. U odnosu na arhivski materijal, McGuire J. izjavio je da ga je potrebno tretirati „s određenim oprezom“ jer:

„ne bi mogla postojati ozbiljna tvrdnja da sud dobiva punu, a ne djelomičnu, sliku događaja. Samo po sebi se podrazumijeva da bi bilo, i možda još uvijek ima, mnogo drugih dokumenata koje sud nije vidio.“

Osim toga, smatrao je da treba imati na umu da su mnogi dokumenti koje je domaći sud gledao nastali u drugoj eri.⁸² Unatoč ovoj vrlo mudroj i legitimnoj opreznosti, nakon detaljnog razmatranja činjenične pozadine, zajedno s opsežnim dokumentarnim materijalima koji su dostavljeni Visokom sudu, McGuire J. je prije govora o zakonu izjavio da „postoje dokazi koji podupiru stajalište da je prethodno informirano odobrenje dao jedan, ako ne i dva ministra Kabineta, kao i ministar unutarnjih poslova Sjeverne Irske“.⁸³ Znanje kojim raspolaže odobravatelj bilo je, rekao je, pitanje koje je bilo „u velikoj mjeri ‘uglancano’ u službenoj liniji“ u vrijeme prvobitnog postupka.⁸⁴ Nadalje, navodi se da je, nakon detaljnog ispitivanja dvanaestorice pritvorenika, ali prije primjene tehnika na dva druga pritvorenika u listopadu 1971. godine, Državni tajnik bio i informiran o ispitivanju i gledao demonstraciju pet tehnika.⁸⁵

Kao što je prije navedeno, pravna pitanja pred Visokim sudom u predmetu *McKenna* i pred ovim Sudom na temelju Pravila 80. su različita. Unatoč tome, ocjena sada dostupnih arhivskih materijala od strane dvaju sudova, kao i činjenica sadržanih u njima, znatno se razlikuje.⁸⁶ Ukratko, teško je shvatiti kako je ovaj Sud *znao* 1978. godine kao utvrđene činjenice ono na što su drugi sumnjali, ali nisu bili u mogućnosti dokazati dok se arhivska građa nije deklasificirala, pronašla i sastavila.

(b) Dokazi o neotkrivanju - odlučujući utjecaj

70. Prema mojem mišljenju, Vijeće je moglo i trebalo ispitati oba aspekta zahtjeva za revizijom na temelju kriterija odlučujućeg utjecaja. Pritom je moglo biti moguće tvrditi da, bez obzira kakve su nove činjenice ili dokazi sada pred nama - dokazi koji nisu otkriveni Komisiji ili Sudu između 1971. i 1978. godine - niti jedan od njih ne bi promijenio odluku Suda iz 1978. godine

⁸² Stavci 139.-141., gore citirani predmet *McKenna*.

⁸³ Stavak 177., gore citirani predmet *McKenna*.

⁸⁴ *Ibid.*, stavak 142.

⁸⁵ *Ibid.*, stavak 153. U mjerodavno vrijeme kada se to dogodilo, bila je u tijeku Comptonova istraga.

⁸⁶ Vidjeti također predmet *McKenna*, stavci 260.-261., u kojem se primjenjuje doktrina *Brecknell*, što znači da se smatralo da je nova arhivska građa spadala u opis uvjerljive ili vjerodostojne tvrdnje, dokaza ili informacije relevantne za identifikaciju i naknadni progon ili kažnjavanje počinitelja.

da se preinači jednoglasno utvrđenje Komisije o mučenju i umjesto toga utvrdi povreda zbog nečovječnog i ponižavajućeg postupanja. Sud iz 1978. godine, presuda o reviziji bi tako rekla, odlučio je iskoristiti priliku pruženu upućivanjem predmeta *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* kako bi osigurao da postoje stupnjevi u postupanju koje uzrokuje patnju obuhvaćeno člankom 3. i da mučenje odgovara najtežem obliku. Možda je bilo moguće i otvoreno priznati 2018. godine da Sud 1978. godine nije želio ustanoviti da je Ujedinjeno Kraljevstvo, utemeljitelj sustava Konvencije, odgovorno za povredu kojoj se pridaje posebna stigma.

71. Međutim, čak i takav pristup, kojeg karakterizira „realpolitika“, bilo bi moguće pobiti. Sud je u prvobitnoj presudi izjavio da je postupio na temelju „svih dostavljenih materijala, bilo da su dostavljeni od strane Komisije, stranaka ili drugih izvora i da, ukoliko je neophodno, pribavlja materijal *proprio motu*“ (stavak 161. presude). Znamo da nije dobio materijale *proprio motu* i sada znamo da su materijali pred njim i Komisijom bili nepotpuni na nekoliko bitnih načina i jedan presudan način. Kao što je prethodno navedeno, zahtjev za revizijom nije nastojao promijeniti pravnu definiciju mučenja koju je Sud utvrdio 1978. godine. Umjesto toga, nastojao je utvrditi da su novi dokazi o prirodi i intenzitetu patnje koju je pet tehnika prouzročilo, u kombinaciji sa zaključcima koje je Sud jasno naveo da će izvući iz neotkrivanja i opstrukcije - za što sada ima dokaz - mogli imati ili bi imali odlučujući utjecaj. U najmanju ruku, da mu se predoče novi dokazi koji su sada pred Sudom, čini se neizbježnim da bi, prije nego što se preinači neosporena, jednoglasna odluka njegova tijela za utvrđivanje činjenica, koje je vidjelo i unakrsno ispitalo svjedoke i testiralo dokaznu vrijednost dokaza pred njim tijekom godina, Sud iz 1978. godine morao dobiti nove dokaze *proprio motu*. U protivnom, kao što je navedeno u stavku 184. prvobitne presude, riskirao je donošenje „izuzetno slabih zaključaka“.⁸⁷

72. Nadalje, ne treba zaboraviti da je odluka Suda da izvrši svoju nadležnost u vezi s neospornim utvrđenjem mučenja motivirana činjenicom da njegove presude „pojašnjavaju, štite i razvijaju pravila koja proizlaze iz Konvencije, čime doprinose tome da države poštuju obveze koje su preuzele kao Ugovorne stranke (članak 19.) (članak 19.)“.⁸⁸ Teško je vidjeti kako bi Sud, suočen s opsežnim materijalima koji su sada dostupni revizijskom vijeću, smatrao da bi zanemarivanje tih materijala i opstrukcije koju otkrivaju doprinijelo poštivanju obveze koju je preuzela stranka koja vrši opstrukciju ili bilo koja duga ugovorna stranka.

73. Presuda u predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* utvrdila je prvu definiciju mučenja na temelju članka 3. Konvencije i ostaje ključna u

⁸⁷ Vidjeti također tuženu Vladu u njezinim podnescima Sudu o tome zašto potonji ne bi trebao narušiti utvrđenje činjenica od strane Komisije (str. 78. i 93. doslovnih izvješća s rasprava održanih u travnju 1977. godine): „samo detaljnim ispitivanjem činjenica svakog pojedinog predmeta, koji uključuje saslušanje usmenih iskaza, testiranih unakrsnim ispitivanjem, i uz mogućnost da tribunal vidi ponašanje svjedoka i procijeni govore li istinu, moglo bi se zaključiti jesu li navodi u predmetu istiniti ili lažni ili imaju neku osnovu ili su pretjerani“.

⁸⁸ Stavak 154. prvobitne presude.

tom pogledu. Međutim, bio je to i prvi međudržavni predmet u kojem je izrečena presuda. Većina u ovome predmetu nije razmotrila je li si tadašnji sud u svojim začecima mogao priuštiti da bude nesmotren kada se radi o dužnosti ugovornih stranaka da surađuju s organima Konvencije kako bi se osigurali učinkovito funkcioniranje sustava Konvencije. Kao što je Sud iznio u predmetu *Gruzija protiv Rusije* br. 1, specifičnost njegova zadatka na temelju članka 19. Konvencije uvjetuje njegov pristup pitanju iskaza i dokaza u međudržavnim predmetima, ali i neotkrivanju i opstrukciji.⁸⁹ Sud koji se poziva na intervenciju u političkim i vrlo osjetljivim međudržavnim predmetima zna koju prijetnju sigurnosti i autoritetu vlastitih odluka - vrijednostima koje načelo pravne sigurnosti također nastoji zaštititi - predstavlja zatvaranje očiju pred politikom opsežnog neotkrivanja i opstrukcije.

F. Zaključne napomene

74. Većina se odlučila za izuzetno suženu verziju onoga čime se Sud bavio od 1976. do 1978. godine, te je isključila ili znatno suzila važnost postupaka pred Komisijom i Sudom, što je dovelo do dvaju zaključnih stavaka prvobitne presude na koje se gotovo isključivo poziva. Nehotice, kako bi se odbio zahtjev za revizijom, obrazloženje koje preferira većina na mjestima smanjuje sadržaj i obim prvobitne presude.

Načelo pravne sigurnosti prepoznato je, ispravno, kao ono od temeljne važnosti. Čini se, međutim, da je u ovom predmetu korišteno na tri osebujna načina. Prvo, većina je pošla od toga da bi samo apsolutna sigurnost u pogledu traženog alternativnog ishoda - utvrđivanje mučenja s obzirom na otkrivene nove materijale - bila dovoljna da preinače prvobitnu presudu. Nikada nije jasno navedeno odakle proizlazi taj standard.⁹⁰ Drugo, prilagođen je kriterij „odlučujućeg utjecaja“ iz Pravila 80. Prema mišljenju većine, da bi se ispunili uvjeti iz Pravila 80., moralo se pokazati da bi dokaz o tome da bi dugoročne posljedice pet tehnika bile *jedan ili odlučujući element*, naveo prvotni sud na utvrđenje mučenja. U tom se pogledu javlja izuzetan stupanj sudske akrobatike u stavku 135. presude o reviziji. Treće, postoji temeljna pretpostavka da bi apsolutnu sigurnost koja se prethodno spominje trebalo pratiti (skoro) jednoglasno utvrđenje mučenja. Ipak, posebice u osjetljivim predmetima, Plenarno ili Veliko vijeće često su podijeljeni. Pitanje je zapravo bilo bi li sada otkriveni materijal, da je bio poznat u relevantno vrijeme, naveo petero od 13 većinskih sudaca da promijene mišljenje. Većina je tražila sigurnost tamo gdje se može primijeniti samo vjerojatnost.

75. Iz gore navedenih razloga smatram da bi. Oba aspekta zahtjeva za revizijom otkrivaju nove činjenice koje nisu bile poznate ni Sudu ni državi podnositeljici zahtjeva kada je donesena prvobitna presuda. Te nove činjenice

⁸⁹ Stavci 94.-95., 99.-110., *Gruzija protiv Rusije* br. 1

⁹⁰ Stavak 122. presude o reviziji.

otkrivaju (i) da je medicinsko vještačenje koje upućuje na dugoročne ozbiljne duševne posljedice pet tehnika bilo dostupno tuženoj Vladi, tako da u stvarnosti nije bilo sukoba dokaza o toj ključnoj točki koja se odnosi na intenzitet pretrpljene patnje, i (ii) postojanje, prirodu, opseg i svrhu politike neotkrivanja i opstrukcije od strane tužene države. Također zbog gore navedenih razloga, smatram da bi te nove činjenice mogle imati ili bi imale odlučujući utjecaj kada je Sud razmatrao treba li potvrditi ili preinačiti jednoglasno utvrđenje mučenja od strane Komisije. Ne treba zaboraviti da je to bilo utvrđenje koje tužena država u to vrijeme nije osporila, što je vrijedno pohvale.

76. Sud je 1978. godine odlučio ne izvesti određene zaključke iz onoga što se tvrdilo, ali se tada nije moglo dokazati kao ponašanje tužene države. Većina vijeća je 2018. godine odlučila zanemariti veću sliku koja joj je sada dostupna zbog toga što načelo pravne sigurnosti mora prevladati. Međutim, teško je vidjeti na koji je način pravna sigurnost bila ugrožena u predmetu u kojem je u svakom slučaju utvrđena povreda članka 3., u kojem tužena država nije osporila utvrđenje mučenja od strane Komisije i u kojem je zahtjev za revizijom nastojao ne dovesti u pitanje pravna načela koja su uspostavljena, već njihovu primjenu u okolnostima koje su sada propisno dokazane, iz prvobitnog predmeta.

77. Po mojem mišljenju, Sud i konvenciji sustav, a ne država, bili su ti koji su prvenstveno bili predmetom ispitivanja u kontekstu ovog zahtjeva za revizijom. Žao mi je što moji kolege u Vijeću nisu bili u stanju ili voljni to vidjeti. Revizija mora ostati iznimna, a zahtjevi bi trebali, gdje je to primjereno, biti nadvladani samim legitimnim i temeljnim načelom pravne sigurnosti. Međutim, u ovome je predmetu teško oteti se dojmu da je Sud taj koji se nastojao zaštititi tim načelom. Time je riskirao nanošenje štete autoritetu sudske prakse koji to načelo nastoji zaštititi i zanemarivanje vlastite odgovornosti sukladno članku 19. Konvencije.⁹¹ Nažalost, mogu samo zaključiti - slično kao i moj prethodnik u prvobitnom predmetu - da u općem pristupu prvobitnih presuda i presuda o reviziji postoji mnogo toga što će sigurno odvratiti države članice da se pozivaju na članak 33. Konvencije i, nažalost, mnogo toga što će ohrabriti buduće tužene države u predmetima u kojima će se druge države članice pozvati na ovaj članak.

© 2018 Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava provjerio je točnost prijevoda, te proveo lekturu i pravnu redakturu istoga.

---

⁹¹ Stavci 154.-155. prvobitne presude.